

RAJATUSTA PROFESSIOSTA TOIMINNANVAPAUTEEN JA ASIAKASPALVELUUN
Sosiaalityön tekeminen työpaikkailmoitusten sosiaalisissa representaatioissa

Pauliina Lemponen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus

Chydenius

Kevät 2018

TIIVISTELMÄ

RAJATUSTA PROFESSIOSTA TOIMINNANVAPAUTEEN JA ASIAKASPALVELUUN Sosiaalityön tekeminen työpaikkailmoitusten sosiaalisissa representaatioissa

Pauliina Lemponen

Sosiaalityö

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto / Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: VTT Katri Viitasalo

Kevät 2018

Sivumäärä: 71 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten sosiaalityöntekijän työpaikkailmoituksista voi tutkia, millaisena sosiaalityön tekeminen voidaan kulttuurissamme nähdä. Tätä kautta tutkin, miten sosiaalityön tekeminen työpaikkailmoitusten kautta kulttuurissamme näyttäytyy. Tutkimuskysymykset ovat: miten sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoituksissa on löydettävissä sosiaalisia representaatioita sosiaalityön tekemisestä ja millaisia sosiaalisia representaatioita työpaikkailmoitukset sosiaalityön tekemisestä tuottavat. Teoreettisena lähestymistapana käytän sosiaalisia representaatioita. Ne ovat kulttuurissa yhteisesti vallitsevia arkijärkisiä tapoja ja käsityksiä ihmisistä ja asioista. Diskurssianalyysi on työssä analyysimenetelmä ja osa sosiaalisten representaatioiden teoriaa. Sosiaalisten käytäntöjen olemassa olon näkyväksi tekeminen on keskeinen diskurssianalyysin tehtävä, jonka kautta voidaan ymmärtää omaa roolia ja toimintaa kulttuurissa. Sosiaalisen konstruktionismi on työn metateoria. Sen mukaan kieli ei heijasta suoraan todellisuutta, mutta kielellinen ja ei-kielellinen todellisuus ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja näkökulma induktiivinen. Yksittäisiä tekstejä tutkimalla pyrin tekemään yleistyksiä siitä, millaista sosiaalityön tekeminen on yhteiskunnassa laajemmin. Diskurssianalyysissä diskursiivisten tapahtumien kuvauksessa selvitän, miksi tekstissä ilmenee juuri tietynlaisia lausumia. Kieltä ei lähestytä todellisuuden kuvaamisen välineenä vaan ihmisten keskinäisessä toiminnassa tapahtuvana tekemisenä ja sosiaalisen todellisuuden tai järjestyksen rakentamisena. Pohjaan analyysin ranskalaisen tradition menetelmään ja Foucault'laiseen metodiin, jossa kiinnostuksen kohteena on diskurssin ilmenemisen lisäksi tarve saada selitys diskurssin muuttumiselle.

Aineistona on 49 Internetissä Molin sivuilla ollutta sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoitusta, jotka valitsin satunnaisesti ajalla: 19.9.2016–31.5.2017. Työnantajat ovat ympäri Suomen sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta. Kriteerinä oli, että ilmoituksessa haettiin sosiaalityöntekijää tai sosiaalityöntekijöitä virkaan, määräaikaaisuuteen tai sijaisuuteen. Hahmotin ilmoitusten kielellisistä ilmauksista laajempia diskursseja, joista muodostuivat seuraavat sosiaaliset representaatiot sosiaalityön tekemisestä: professio, toiminnanvapaus ja houkuttelevuus sekä asiakastyö. Tulkitsin näitä representaatioita sosiaalityön yhteiskunnalliseen historiaan ja nykytilaan peilaten. Sosiaalityön tekemisestä on olemassa yhteinen kulttuurinen ymmärrys, jonka ihmiset jakavat. Sosiaalityön tekeminen silti representoitui ilmoituksissa eri tavoin, mikä kertonee sosiaalityön tekemisen olevan moninaista ja yhteiskunnallisissa ja poliittisissa suhdanteissa muuttuvaa. Moninaisuuden vuoksi tai siitä huolimatta sosiaalityöntekijöillä on jossain määrin myös itsellään mahdollisuus muokata sosiaalityön tekemisen käytäntöjä.

Avainsanat: asiakastyö, diskurssianalyysi, sosiaalinen konstruktivismi, sosiaaliset representaatiot, sosiaalityön professio, sosiaalityön tekeminen, työpaikkailmoitukset

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	4
2 SOSIAALITYÖN TEKEMINEN	7
2.1 Sosiaalityön professionalistumisen historiaa	7
2.2 Sosiaalityön profession nykytila	8
2.3 Sosiaalityö asiakastyönä muuttuvissa rakenteissa	12
3 SOSIAALISET REPRESENTAATIO	16
3.1 Diskurssianalyysin ja sosiaalisen konstruktionismin linkittyminen teoriaan	16
3.2 Sosiaalinen ymmärrys	17
3.3 Sosiaalisten representaatioiden konventionaalinen luonne	19
3.4 Ankkurointi ja objektifikaatio	20
3.4.1 Ankkurointi	21
3.4.2 Objektifikaatio	22
3.5 Sosiaalisten representaatioiden teorian kritiikki	23
4 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄT	26
3.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet	26
3.2 Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä	27
5 METODOLOGINEN LÄHTÖKOHTA	30
5.1 Diskurssianalyysi analyysimenetelmänä	30
5.2 Diskurssianalyysin koulukunnat	30
5.3 Ranskalainen traditio ja Foucault’lainen metodi	31
5.3.1 Kohteiden muotoutuminen	32
5.3.2 Lausumistapojen ja käsitteiden muotoutuminen	33
5.4 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen eteneminen	35
5.4.1 Asema, sijainti ja paikka	37
5.4.2 Esiintulopinta, rajaavat instanssit ja erikoistumisen asteikot	39
5.5 Eettiset kysymykset	40
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	43
6.1 Sosiaalityön tekemisen sosiaaliset käytännöt työpaikkailmoituksissa	43
6.1.1 Professio	43
6.1.1.1 Professio rajaavana instanssina	43
6.1.1.2 Muu professio	45

6.1.2 Toiminnanvapaus ja houkuttelevuus	47
6.1.3 Asiakastyö	52
6.2 Sosiaalityön tekemisen sosiaaliset representaatiot työpaikkailmoituksissa	53
6.2.1 Sosiaalityön tekeminen professiona	53
6.2.2 Sosiaalityön tekemisen toiminnanvapaus ja houkuttelevuus	57
6.2.3 Sosiaalityön tekeminen asiakastyönä	60
7 YHTEENVETO	64

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Tutkin gradussani sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoituksia ja sitä, mitä ne sosiaalityön tekemisestä kulttuurissamme kertovat. Tutkimukseni on neutraali pyrkimys osoittaa, miten työpaikkailmoituksista voidaan löytää tämän hetkinen sosiaalityön tekemisen ydin ja kuinka sillä, miten työpaikkailmoituksissa sosiaalityön tekeminen näyttäytyy, on merkitystä. Työpaikkailmoitusten kautta voidaan tehdä näkyväksi, miten kulloinenkin yhteiskunnallinen tilanne vaikuttaa sosiaalityön rooliin toimijana, ja millaista sosiaalityön tekeminen alan historiallisen taustan huomioon ottaen tämänhetkisessä yhteiskunnallisessa ja poliittisessa tilanteessamme on. Vaikka vallitsevat yhteiskunnalliset ja poliittiset olosuhteet vaikuttavat sosiaalityön tekemiseen, tämän tutkimuksen näkökulmasta on merkityksellistä, että moninaisella sosiaalityön kentällä työn tekemiseen voivat osaltaan vaikuttaa myös sosiaalityöntekijät ja heidän työnantajansa itse.

Sosiaalityön tekeminen heijastaa aikansa yhteiskunnallisia ja poliittisia rakenteita ja myös luo niitä. Tämän päivän sosiaalityö on menneiden vuosikymmenten tulos, joten mielestäni sosiaalityön tekemistä ei voi tutkia ilman perehtymistä alan ja profession historiaan ja kehittymiseen yhteiskunnallisessa viitekehyksessä. Historiatausta on tärkeä tutkimukseni teoreettisten ja metodologisten lähestymistapojenkin kannalta. Teoreettisesti lähestyn aineistoani Serge Moscovicin (2001) sosiaalisten representaatioiden kautta. Sosiaaliset representaatiot ovat sosiaalisessa eläviä yleisiä arkijärjen mukaisia ajatuksia ja käsityksiä asioista ja ihmisistä. Sosiaalisten representaatioiden ajatellaan elävän kaikkialla, missä on ihmisiä, ja ne ovat ikään kuin kollektiivinen mieli, jonka liikkeistä ei koskaan olla täysin tietoisia. Yksilöt ja ryhmät luovat representaatioita vuorovaikutuksessa ja tehdessään yhteistyötä. Historian taustoitus sosiaalisten representaatioiden tutkimuksessa on tärkeää, koska representaatiot syntyvät ja elävät aina historiansa kautta. Sosiaaliset representaatiot eivät koskaan synny eristyksissä, vaan niillä on siis historia, jonka vaikutuksesta ne muokkaantuvat, alkavat elää omaa elämäänsä ja synnyttävät edelleen uusia representaatioita.

Diskurssianalyysi on tutkimuksessani analyysimenetelmä ja myös osa sosiaalisten representaatioiden teoriaa. Pyrin diskurssianalyysin avulla tekemään näkyväksi sen, miten sosiaalista todellisuutta eli sosiaalityötä tehdään erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Tutkimuksessani nämä sosiaaliset käytännöt ovat sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoituksia, jotka ammatin ja profession historiaan ja nykyiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen peilaten kertovat siitä, millaista sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme tällä hetkellä voi olla. (Foucault 1963, Remeksen 2014 mukaan; Suoninen 2016, 232–233.)

Sosiaalityö on professio, johon liittyvät virallisesti tunnustettu abstrakteihin käsitteisiin ja teorioihin perustuva tietotaito, ammatin kontrolloima työnjako, ammatin kontrolloimat työmarkkinat kelpoisuusvaatimusten kautta, yliopistotasoinen sosiaalityön oma koulutus, jonka yhteydessä tuotetaan tutkimustietoa, sekä ammatin ideologiaan ja arvoihin perustuva eettinen osaaminen (Freidson 2001, 180, Sipilän 2011, 19 mukaan). Sosiaalityön profession historiallisen taustoituksen ja profession kehitykseen liittyvien yhteiskunnallisten muutosten pohtimisen lisäksi olen rakentanut perustaa sosiaalisten representaatioiden tarkastelulle tutkimalla alan nykyhetkisiä toimintamahdollisuuksia, arvostusta, houkuttelevuutta ja asiakaslähtöisyyttä. Nämä teemat ovat eläneet ja elävät sosiaalityössä ja sen professiossa, muuttaneet muotoaan ja palanneet takaisin sosiaalityöhön samankaltaisina tai uudenaikaisina aina yhteiskunnalliseen tilanteeseen linkittyen. Tämä kertoo siitä, että sosiaalisten representaatioiden ja diskurssianalyysin kaltaisten historian mukaan ottavien teorioiden ja menetelmän käyttö tutkimuksessa on hedelmällistä ja perusteltua.

Sosiaalityö on aina ollut tietynlaista auttamistyötä, mutta asiakaskäsityksen määrittely on vaihdellut alaan liittyvien yhteiskunnallisten muutosten, järjestyksen, ideologian ja poliittisten suhdanteiden mukaan (Pohjola 2010, 19–20). Sosiaalityön kohdetta on vuosikymmenten aikana nimitetty ainakin kerjäläiseksi, vaivaiseksi, köyhäksi ja huollettavaksi. Nykyään sosiaalityön kohteesta on tullut palveluiden subjekti, asiakas. (Pohjola 2010, 25.) Vaikka nykypäivän sosiaalityössä asiakas on subjekti, jonka vapautta, itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuuksia korostetaan, asiakas on aina myös poliittinen, ja asiakastyössä käytetään aina valtaa, jolloin etiikka ja arvot sulautuvat poliittiseen ulottuvuuteen. Poliittisten muutosten myötä huoli siitä, että heikoimmassa asemassa olevat ihmiset unohtuvat, on aiheellinen. (Laitinen & Pohjola 2010, 13; Pohjola 2010, 29.)

Vaikka sosiaalityön lähtökohta on aina ollut ajaa heikommassa asemassa olevien ihmisten asioita joko auttajana tai yhteistyökumppanina, viime aikoina sosiaalityöntekijät ovat alkaneet tuoda esiin myös omia oikeuksiaan muun muassa työolojen, palkkauksen, resurssien ja työhyvinvoinnin suhteen. Esiintulo on ollut voimakasta erityisesti sosiaalisessa mediassa. Facebookissa toimii aktiivisesti sosiaalityöntekijöistä ja opiskelijoista koostuva ryhmä Sosiaalityön uraverkosto. Niin ikään Facebookissa aktivoitunut Sosiaalityöntekijöiden seura ry järjestää muun muassa erilaisia keskustelutilaisuuksia, joista osa on julkaistu Internetissä Youtubessa. Keskustelussa Miksi sosiaalihuolto ei näy sotessa? (2017) sosiaalineuvos Aulikki Kananoja toteaa, ettei pidä valittaa sosiaalityön ja sosiaalityöntekijöiden yleisestä arvostuksen puutteesta. Kananojan mukaan arvostus lähtee itsestä ja siitä, että arvostaa omaa työtään, ja on pidettävä huoli, että sosiaalityöntekijä arvostaa omaa ammattitaitoaan ja on ylpeä tekemästään työstä.

Sosiaalityöntekijöiden keskuudessa on ollut hyvin tavallista ajatella, että työn epäkohtiin liittyvästä vaikenemisesta saa syyttää itseään, mutta niin sanottu vaikenemisen kulttuuri on perua laajemmista yhteiskunnallisista prosesseista ja historiasta, jotka ovat muokanneet sosiaalityöstä sellaisen kuin se nykyään on. (Mutka 2001, 98). Profession arvostus ja vaikeneminen liittyvät myös työn toiminnan vapauteen tai työhön kohdistuviin ulkoapäin saneltuihin määräyksiin ja rajoituksiin. Koska sosiaalityön tekemistä ja sosiaalityön asiakkaita määritellään ulkoapäin, liikkumatilaa sosiaalityön omista lähtökohdista nousevalle toiminnalle on vähän. (Juhila 2006, 49, 93, 95, 96.) Tehtävässä, jossa tarkoituksena on pelkästään liittää asiakkaat yhteiskuntakelpoisiksi, onnistuminen on annetuilla resursseilla lähestulkoon mahdotonta. Tässä tehtävässä epäonnistuminen saattaa edelleen marginalisoida sosiaalityötä entisestään, oikeuttaa ulkoapäin tulevia epäileviä kannanottoja, sosiaalityöhön kohdistuvia tehostamis- ja kontrollivaatimuksia ja heikon palkkauksen. (Banks 2001, Juhilan 2006, 96 mukaan.)

Tämä tutkimus johdattaa näkemään, millaista sosiaalityön tekeminen tällä hetkellä yhteiskunnassamme on, mutta kysymys on näkökulmasta. Sosiaalityö on aina ollut moninaista, eikä yksi näkökulma kata kertomaan koko totuutta työn tekemisen mahdollisuuksista. Se kertoo kuitenkin, millaista sosiaalityön tekeminen voi tällä hetkellä yhteiskunnassamme olla. Eri vaihtoehtojen näkeminen on kuitenkin osa sosiaalityötä ja tärkeää ennen kaikkea professionissa, jossa asiakastyötä tehdään ulkoapäin tulevasta ohjauksesta, rajatuista säädöksistä ja niukoista resursseistakin huolimatta muutostyönä tiedeperustasta ja vahvasta eettisestä arvopohjasta käsin. (ks. esim. Juhila 2006, 262.)

2 SOSIAALITYÖN TEKEMINEN

2.1 Sosiaalityön professionalistumisen historiaa

Varsinaista sosiaalityön käsitettä määritelmiseen alettiin käyttää 1950-luvulla (Toikko 2005, 15). Sosiaalityötä voidaan lähestyä myös näkökulmasta, jossa ollaan kiinnostuneita sen lukuisista työta-voista. Tällöin voidaan sosiaalityön sijaan käyttää käsitettä sosiaalinen työ. (Satka 1994 ja 1995, Toikon 2005, 15 mukaan.) Erikseen voidaan puhua professionaalista sosiaalityöstä, jossa sosiaalityö on sosiaaliseen työhön verraten kehittyneempää ja spesifimpää (Toikko 2005, 15). Kun sosiaalityön kehitystä tarkastellaan professionaalista näkökulmasta, voidaan määritellä neljä kehityksen vaihetta: varhainen pioneerivaihe, ammatillisen muotoutumisen vaihe, metodisen työtavan vaihe ja post-modernin ammatillistumisen vaihe (Toikko 2005, 233).

Mirja Satka (1997, Mutkan 2001, 9–10 mukaan) on niin ikään määritellyt sosiaalityössä neljä käännettä. Sosiaalityön oikeudellistumisen vaihe oli 1930-luvulla. Tällöin ihmistä, sosiaalityön kohdetta, käsiteltiin tieteellistetyissä ammattikäytännöissä lain määrittelemien muotoseikkojen edellyttämällä tavalla. Murrosvaihe, joka sijoittui 1940-luvun sotavuosia seuranneeseen sosiaalityön psykologisoitumiseen, toi Yhdysvalloista Suomeen case workin. Case work tarjosi suomalaiselle työlle perustan itsenäisenä ammattina toimimiselle. Kolmas käänne oli 1970-luvulla toteutettu tutkintouudistus, jossa hahmoteltiin nykymuotoisen sosiaalityön tiedeperusta. Nyt uudessa teollisen yhteiskunnan jälkeisessä ajassa sosiaalityön asiantuntijuudessa muutoksessa ovat sosiaalityön yksittäiset menetelmät, työtavat ja toimintakäytännöt, mutta sosiaalityö saa osansa myös koko professionaalista asiantuntijuutta koskevasta murroksesta.

Sosiaalityön historiaa voidaan lähestyä niin ikään neljästä näkökulmasta, jotka Toikon (2005, 16–19) mukaan ovat osittain päällekkäisiä. Sosiaalityön menneisyyttä voidaan tarkastella 1800-luvun lopulta alkaen sosiaalisten järjestöjen ja reformiliikkeiden kautta tai sitä seuranneena kehittyneenä käytännön työnä, joka alkoi Saksassa pyrkimyksenä korostaa autettavien positiivista ohjausta. Sosiaalityön seuraavassa kehitysvaiheessa se nähtiin erityisenä ammattina, jolla oli tunnustettu asema ammattien kentällä – tätä vahvistettiin ensimmäisenä Saksassa koulutuksen avulla alkaen 1908 – ja oppiaineena, jolla oli oma teoreettinen ja metodinen perustansa. Vuonna 1917 Yhdysvalloissa ilmestyneessä teoksessaan *Social Diagnosis* Mary Richmond aloitti sosiaalityön teorian ja menetelmän muotoilun.

Sosiaalityöllä on historiallisessa mielessä ollut myös ainakin kolme perinnettä: hallinnollisten toimenpiteiden perinne, henkilökohtaisen vuorovaikutuksen perinne ja yhteisöllisen muutostyön perinne. Sosiaalityö onkin ammatti, joka yhtäältä nojaa lainsäädäntöön mutta voi tukeutua myös vuorovaikutuksen tekniikoihin, kuten terapiaan, tai korostaa yksilöllistä tai yhteisöllistä työtettä. Edelleen sosiaalityötä voidaan määrittää kahden, materialistisen ja ei-materialistisen, elementin funktiona. Sosiaalityö on kuitenkin vain harvoin joko materialistista tai ei-materialistista. Esimerkiksi jo sosiaalityön historiallisissa työtavoissa 1800-luvulla vaivaishoitoon perustuvassa sosiaalityössä korostui materialistinen, ja 1900-luvun alussa päihdeterapiaan perustuvassa sosiaalityössä ei-materialistinen elementti. (Toikko 2005, 211, 219, 222) Erilaiset sosiaalityön perinteet näyttävät edelleen nykypäivän sosiaalityössä, jossa henkilökohtainen vuorovaikutus rakentuu ei-materialistisista elementeistä, mutta koska kysymys on sosiaalityöstä, asiakassuhteet usein perustuvat myös materiaaliin elementteihin. (Toikko 2005, 230.)

Sosiaalityö on itsenäinen, autonominen ammatti, jonka kompetenssi on sidottu tietynlaiseen tietoperustaan ja koulutukseen. Sosiaalityö on myös edelleen kehittyvä oppiaine. Keskenään kilpailevat perinteet ja sitä kautta sosiaalityön profession sisäinen argumentaatio ovat edistäneet alan teoreettista ja metodista kehitystä. Sosiaalityö on kuitenkin välillä ollut vaarassa hajota erilaisiksi työtavoiksi. Jotta sosiaalityö ei olisi riippuvainen kirjavista perinteistään, ammatin hajoamista eri suuntiin on pyritty ehkäisemään korostamalla työn kovaa ydintä. Kovassa ytimessä professionaalilla sosiaalityöllä olisi tietynlainen oma teoriansa ja menetelmänsä, jossa sosiaalityö olisi ammatillistunut professio muiden ammattien joukossa. (Toikko 2005, 232.)

2.2 Sosiaalityön profession nykytila

Historiallisesti ammattikunnat ovat pyrkineet luomaan erilaisia tieto- ja tehtävämonopoleja, joilla ne ovat voineet saavuttaa yksinoikeuden harjoittaa ammattia ja sulkea kilpailijat oman toiminta-alueensa ulkopuolelle. Tärkeä sulkemisen tapa on ollut koulutus ja siihen liittyvät pätevyystutkinnot. (Mutka 2001, 133.) Sosiaalityöntekijän koulutus tuottaa valmiuksia käytännön sosiaalityöhön, kuten asiakkaiden kohtaamiseen ja heidän elämäntilanteidensa analysointiin ja ymmärtämiseen sekä moniammatilliseen yhteistoimintaan. Sosiaalityöntekijän on osattava myös hyödyntää erilaista tietoa ja soveltaa tieteellisen tutkimuksen menetelmiä työssään. Koulutuksessa edistetään yhteiskuntatieteellisten ongelmanratkaisu-, päättely- ja argumentointitaitojen oppimista. Tutkimusmenetelmien hallinta ja monimutkaisten ongelmien analyttinen hahmottaminen ja purkaminen ovat osa sosiaalityöntekijän ammattitaitoa. Koulutuksessa painotetaan myös eettistä työskentelyotetta sekä kriittisen ajattelun

ja reflektoinnin taitojen kehittämistä ja niiden hyödyntämistä käytännön sosiaalityössä. (Sosiaalityön yliopistollinen koulutus Suomessa 2015.)

Uusi refleksiivinen asiantuntijuus korostaa epävarmuuteen sopeutumista, vaihtoehtoisia lähestymistapoja, ihmisen itsemääräämistä ja nopeaa muutosta. Nykyisissä kompleksisissa, fragmentoituvissa ja liikkuvissa yhteiskunnissa koko asiantuntijakäsitys on määriteltävä uudelleen. Niin kutsuttu vaaka-suora asiantuntijuus merkitsee joustavaa liikkumista monissa erialisissa toimintaympäristöissä. Voidaan kyseenalaistaa, ovatko professionaalit enää tällöin todella asiantuntijoita käsittelemissään asioissa vai joutuvatko he jatkuvassa muutoksessa tarjota pelkästään korrekkejä tulkintoja asiakkaidensa päätettäväksi ja valittaviksi. (Mutka 2001, 45.)

Osaaminen kytkeytyy sekä asiantuntijuuden että ammatillisuuden eli professionaalisuuden käsitteeseen. Professiontia käytetään terminä ammatista, joka täyttää ammatillistumiskehityksen seurauksena saavutetut profession tunnusmerkit (Rajavaara 1983, 5). Tunnusmerkkeinä pidetään yliopistokoulutusta, tutkintoa, työhön sitoutumista, sitä tukevaa ideologiaa ja arvoja, ammatin kontrolloimaa työnjakoa ja harkintavallan käyttöä teorioihin pohjautuen (Freidson 2001, 180). Muita profession tunnusmerkkejä ovat ammattijärjestön perustaminen, ammatin julkinen tunnustaminen ja eettinen säännöstö. Profession määritelmän täyttävien ammattien edustajista käytetään usein termiä asiantuntija. (Wilensky 1964, Vuorikosken 1999, 18, 33–36 mukaan.)

Sosiaalityön asiantuntijuuden kuvaamiseen soveltuvat edelleen ideaalityyppisen professionalismin elementit: virallisesti tunnustettu abstrakteihin käsitteisiin ja teorioihin perustuva tietotaito, jonka soveltaminen edellyttää harkintaa, ammatin kontrolloima työnjako, ammatin kontrolloimat työmarkkinat sosiaalityön kelpoisuusvaatimusten kautta, yliopistotasoinen sosiaalityön oma koulutus, jonka yhteydessä tuotetaan tutkimustietoa, sekä ammatin ideologiaan ja arvoihin perustuva eettinen osaaminen. (Freidson 2001, 180.) Professionaalille sosiaalityölle, johon asiakassuhdetyönä sisältyvät sekä tuki että kontrolli, on luonteenomaista työn kompleksisuus. Kompleksisuutta lisäävät jännitteet, jotka syntyvät ennen kaikkea markkinaorientoituneen talouden ja individualismin seurauksena. Sosiaalityössä on olennaista myös erilaisten ristiriitojen ja intressien eettinen arviointi, ja ammatilliseen sosiaalityöhön kuuluvat keskeisinä sosiaalityön omat arvonäkemykset ja moraali. (Parton & Kirk 2010, 25–36.)

Jarno Heikkisen (2008, 138–139) sosiaalityöntekijöiden ammatin arvostusta koskevassa tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden omien näkemysten kautta välittyy sosiaalityön ihmistyömäinen eettinen perusta ja luonne, mikä vahvistaa sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä. Sosiaalityön etiikka

määrittelee suhdetta asiakkaisiin, professioon, organisaatioon ja yhteiskuntaan (Parton & Kirk 2010, 25–36). Eettiset periaatteet ilmentävät arvoja, jotka muuttuvat käytännön toiminnassa teoiksi. Eettiset periaatteet sisältävät ihmisen oikeuden ilmaista tunteitaan, myös kielteisiä kokemuksiaan, arvostavan vuorovaikutuksen ja luottamuksen, osallisuuden, itsemääräämisoikeuden, jokaisen ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioon ottamisen, voimavarojen ja vahvuuksien huomioimisen, oikeuden osuuteen voimavaroista, yhdenvertaisuuden, epäoikeudenmukaisten toimintatapojen ja käytäntöjen vastustamisen sekä syrjinnän vastustamisen ja erilaisuuden hyväksymisen. (Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet 2017, 7–8.)

Ammattieettinen valmius, kypsyys ja harkinta ovat tärkeä osa työntekijän ammattitaitoa. Sosiaalialan ammattihenkilön erityinen vahvuus eettisessä harkinnassa liittyy siihen, miten työssä voi vaikuttaa yhteiskunnassa organisaatioiden epäoikeudenmukaiseksi koettuihin toimintatapoihin, lakeihin ja asetuksiin. Tällöin työntekijän täytyy perustella moraalisiin valintoihin ja ammattietiikkaan liittyviä risiriitoja. (Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet 2017, 7–8.) Outi Välimaa (2011, 216) painottaa työntekijöiden ja asiakkaiden liittolaisuuden merkitystä sosiaalityölle. Liittolaisuus ja kumppanuus vahvistavat sitä, että ulkoapäin tulevista sosiaalityön ammattieetosta kohtaan syntyneistä paineista huolimatta työntekijät haluavat tehdä hyvää sosiaalityötä ja lisääntyvän kontrollin vaatimusten rinnalla huolenpito ja kumppanuus ovat sosiaalityössä edelleen tallella.

Sosiaalialalla eettisyys rakentuu jatkuvasta keskustelusta ja pohdinnasta muuttuvassa toimintaympäristössä, jossa saattaa ilmetä ennalta arvaamattomia tilanteita. Ammattietiikkaan ja laillistetun ammattihenkilön toimintaan sisältyy myös työntekijän oma vastuu ammattitaidostaan. (Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet 2017, 7–8.) Jatkuva kriittinen metodologinen keskustelu tutkimuksesta ja käytännöstä suhteessa sosiaalityön luonteeseen ja tarkoitukseen pitää osaltaan yllä tätä eettistä professionaalisuutta (Parton & Kirk 2010, 25–36).

Sosiaalityön professionaalisuus liittyy myös yhteiskunnallisten professioiden arvostukseen. Sekä sosiaalityöntekijöistä että esimerkiksi lääkäreistä on työvoimapula, mutta työn yhteiskunnallinen arvostus vaikuttaa näissä ammateissa olevan hyvin erilainen. Arvostusta voi mitata ammatin palkkauksella ja yleisellä imagolla. Lääkäriin ammatti on professiona tunnettu ja kunnioitettu. Esimerkiksi Suomen Kuvalehden (2010) teettämässä tutkimuksessa kirurgi oli asetettu kaikkien arvostetuimpien ammattien joukkoon. Kärkipäässä oli myös useita muita lääkäreitä. Sosiaalityöntekijä oli vasta sijalla 62 (Suomen Kuvalehti 2010, 37). Sosiaalityöntekijän työn merkitys ei lehden tutkimukseen nojaten ole professiona ihmisten käsityksissä lähelläkään lääkärin asemaa.

Eri tutkimuksissa ilmaistut käsitykset sosiaalityön professionaalista statuksesta ovat vaihdelleet, mutta tavallisesti niissä on Mutkan (2001, 37) mukaan kuitenkin painotettu sosiaalityön ja perinteisten professioiden välisiä eroavaisuuksia. Eri vaiheissa sosiaalityötä on kutsuttu ainakin esi-, semi-, kvasi-, ja muutosprofessioksi (Veeder 1990, Mutkan 2001, 37 mukaan). Sosiaalityötä voidaan pitää semiprofessiona sen vuoksi, että ammatissa ollaan enemmän tekemisissä tiedon soveltamisen kuin sen tuottamisen kanssa ja ammatista puuttuu oma selvä tietoperusta (Etzioni 1969, Mutkan 2001, 38–39 mukaan).

Jo vuonna 1915 lääketieteellisen koulutuksen kehittäjä Alfred Flexner arvosteli sosiaalityöstä puuttuvan osittain tai kokonaan laajaa henkilökohtaista vastuuta sisältävä intellektuaalinen toiminta, josta kapäiväiseen työhön sovellettava tieteeseen nojautuva ja sen pohjalta kehittyvä ammatillinen tietoperusta, selkeät ja osoitettavissa olevat menetelmät, mahdollisuus organisoida toimintoja itsenäisesti, vahva ammattijärjestön tuki ja työhön sisältyvä altruistinen eettinen vakaumus. Tästä profession ideaalimallista on myöhemmin tullut hyvin tärkeä sosiaalityön käsitteellistä kehittelyä ja itseymmärryksen rakentumista ohjaava ja organisoiva jäsenyys. (Mutka 2001, 38.)

Kuitenkin asiantuntijuus näyttäytyy melko yksipuolisena pelkästään tieteellisen tiedon tuottamisen ja soveltamisen, ammatillisen organisoitumisen, eettisten periaatteiden toteuttamisen tai erilaisten tekniikoiden käytön näkökulmasta (Mutka 2001, 42). Mutka (2001, 43) kyseenalaistaa myös sen, että ollakseen professio, sosiaalityön pitäisi olla jotenkin erityinen ja erillinen muista tieteistä: kuinka tällöin esimerkiksi tyypilliseksi professioksi tunnustettu lääkärin ammatti on mielekästä nähdä itsenäisenä, koska lääketiedekin saa vaikutteita esimerkiksi biologiasta, kemiasta ja fysiikasta.

Sosiaalityössä on professio- ja semiprofessiokeskustelujen lisäksi 2000-luvulla ollut meneillään uudenlaisia yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisia muotoutumisprosesseja. Sosiaalityötä määritellään uudelleen sekä yhteiskunnallisena toimintana että professiona. (Julkunen 2001; Karvinen-Niinikoski & Meltti 2003, 34.) Keskeinen prosessi liittyy markkinasuuntautuneessa yhteiskunnassa eettisesti ristiriitaiseen profессиokehitykseen. Jos toteutettu yhteiskuntapolitiikka ja hallinto edustavat erilaista käsitystä kansalaisuudesta kuin se, mihin sosiaalityö profession eettisissä periaatteissa sitoutuu, sosiaalityöntekijöiden voi työssään olla vaikea perustella toimintaansa ammattikunnan eettisten periaatteiden mukaisesti. (Karvinen & Niinikoski 2003, 42.)

2.3 Sosiaalityö asiakastyönä muuttuvissa rakenteissa

Asiakkuus muovaa ja jäsentää sosiaalityön tekemistä. Sosiaalityön tekemisen yksi ydinkysymyksistä on, millaisen ihmis- ja yhteiskuntakäsityksen pohjalta työtä tehdään. Asiakkaan edun ajaminen ja tukeminen sekä vallan käyttö ovat sidoksissa etiikkaan ja arvoihin. Asiakastyö sisältää myös yhteiskunnallisia tehtäviä, joissa on poliittinen ulottuvuus. Sosiaalityön huoli siitä, että yhteiskunnan rakenteissa heikommassa asemassa olevat ja vaikeimmat elämäntilanteet unohtuvat, on aiheellinen. (Pohjola & Laitinen 2010, 13.) Suomalainen sosiaalityö on tyypillisesti siis paitsi asiakastasoista myös yhteiskunnallista toimintaa. Psykososiaaliseen työhön, joka ei kuitenkaan ole varsinaista terapiatyötä, liittyy välittömästi asiakkaan kanssa työskentelyyn tarvittavia tietoja ja taitoja. Toisaalta sosiaalityöntekijän on tunnettava asiakkaan tilanne ja sen yhteiskunnalliseen ympäristöön liittyvät lähtökohdat, jotta hän ymmärtää asiakkaan ongelmat ja osaa valita niihin tarvittavat ammatilliset toimenpiteet. (Raunio 2000, 11.)

Sosiaalityössä ei kuitenkaan ole kysymys vain työntekijän ja asiakkaan suhteesta, vaan siihen kytkeytyvät niin historiallisesti vaikuttavat ajatusrakenteet, poliittiset suhdanteet, kulloinenkin yhteiskunnallinen järjestys ja ideologia (Pohjola 2010, 19–20). Sosiaalityön kohteen määrittelyssä oli 1970-luvulle tultaessa runsaan sadan vuoden aikana siirrytty kerjäläisen, vaivaisen ja köyhän käsitteestä huollettavan käsitteeseen. Viimesijaisesta avusta siirryttiin enemmän palveluajatteluun, mutta vielä oli matkaa palveluiden subjektiksi ymmärrettävään asiakaskäsitykseen. Tarkastelu suuntautui edelleen järjestelmästä asiakkaaseen, jossa asiakas oli kohde. Uusiksi periaatteiksi kirjattiin palveluhenkisyys, pyrkimys normaaliuteen, valinnanvapaus, luottamuksellisuus, ennaltaehkäisy ja omatoimisuuden edistäminen. (Pohjola 2010, 25.)

Sosiaalityön muuttumisessa asiakaslähtoisemmäksi ja palveluhenkisemmäksi merkittävä vaihe oli sosiaalihuollon lainsäädännön uudistuminen osana hyvinvointivaltioprojektia 1980-luvulla. Leimavaa, autoritaarisesta ja kontrolloivasta asiakassuhteesta siirryttiin kohti luottamuksellista ja asiakkaan oikeuksia korostavaa työtettä. (Juhila 2006, 43.) Lisäksi sosiaalityön kelpoisuusehtojen säätämisen kautta siirryttiin maisteritasoiseen koulutukseen. Opetusta annettiin kuitenkin vielä sosiaalipoliittikan opintojen yhteydessä. Samaan aikaan sosiaalihuoltajakoulutus lakkautettiin. (Pohjola 2003; Juhila 2006, 42.) Lisänsä asiakassuhteeseen toi se, että koulutuksen ansiosta sosiaalityö profiloitui entistä enemmän asiantuntija-ammattiksi. Sosiaalihuoltolain myötä myös huoltoapu muutettiin toimeentulotueksi, jossa painotettiin kansalaisten subjektiivista oikeutta tukeen uuden palveluideologian

linjassa. Uusi lastensuojelulaki vuonna 1983 nosti keskiöön lapsen aseman, lapsen edun ja itsemääräämisoikeuden. Irtolaishuoltolain kumoaminen ja päihdehuoltolain uudistaminen lievensivät edelleen kontrollihenkeä. (Juhila 2006, 42.)

Asiakasta ja hänen asemaansa koskeva keskustelu on kehittynyt vasta viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Sitä ennen kiinnostus kohdistui ennen kaikkea järjestelmään, sen rakenteisiin ja toimivuuteen. Asiakasta pidettiin aikaisemmin ennemmin työprosessiin kuuluvana osatekijänä kuin itsenäisenä toimijana. (Pohjola 2010, 29.) Asiakkaan kohtaaminen syrjäytyneenä on tehnyt työntekijän ja asiakkaan välisestä suhteesta eriarvoisen. Asiakkaasta on piirtnyt kuva, joka on jollain lailla vajaa tai puutteellinen, eikä asiakkaan omalle tavalle hahmottaa elämäänsä ole jäänyt ehkä tilaa. (Juhila 2006, 96.) Asiakkaan aseman parantamiseksi tarvittiin oma erillinen asiakaslakinsa, Laki sosiaalihuollon asemasta ja oikeuksista, joka tuli voimaan vuonna 2000. Lain kautta asiakkaan oikeus hyvään kohteluun ja palveluun sekä uusi asiakaskäsitys tuotiin säädöstasolle. Nykyään kuka tahansa ihminen ja kuntalainen, joka tarvitsee tukea elämäntilanteessaan, voi olla sosiaalitoimen asiakas. Kunta on velvollinen järjestämään palvelut asiakkailleen, jolloin asiakas kansalaisena ja kuntalaisena on aivan eri asia kuin asiakas holhottavana tai huollettavana. Silti sosiaalityö kantaa myös edelleen vastuunsa heikompiensa, mutta hekin ovat ennen kaikkea kansalaisia ja kuntalaisia. (Pohjola 2010, 29.)

Nykyään vallitsevan individualismin tulo sosiaalityöhön ja sitä kautta sosiaalityön oikeudellistuminen ovat johtaneet siihen, että sosiaalityöntekijöiden on entistä selvemmin kirjattava päätöksensä, niiden perustelut, käytettävä kiistattomasti laillisia menettelytapoja ja kerrottava asiakkaalle hänen oikeuksistaan ja valinnan mahdollisuuksistaan. Näin työntekijät varautuvat myös perustelemaan ulkopuolisille omaa toimintaansa mahdollisissa riitatilanteissa. (Raunio 2004; Mutka 1998, Juhilan 2006, 97 mukaan.) Sopimuksellisuus parantaa asiakkaiden asemaa, mutta voi lisääntyneenä byrokratiana tehdä asioista vaikeasti hallittavia (Juhila 2006, 97). Asiakkuus on järjestelmässä yleensä negatiivisesti väritynyt, mutta jos palvelujärjestelmässä käsitys asiakkaasta on myönteinen, voidaan hänen vapauttaan, itsemääräämisoikeuksiaan ja valinnan mahdollisuuksia korostaa myös liikaa. Tällöin palveluiden ajatellaan järjestyvän ainoastaan asiakkaan omilla ehdoilla. Asiakkaalle saatetaan asettaa liian suuret vastuut, vaikka tarkoituksena on kunnioittaa suhtautuminen ja asiakkaan hyvän toteuttaminen. (Pohjola 2010, 30.)

Jos byrokratia lisää asiakassuhteessa epäluottamusta, asiakkaan voi olla vaikea tukeutua sosiaalityöntekijään ongelmissaan. Tilaaja-tuottajamalli lisää entisestään etäisyyttä ja paperityötä kahden osapuolen välillä. Jos sosiaalityöntekijän tehtävänä on esimerkiksi hankkia asiakkaalleen palvelu parhaimman tarjouksen tekevältä tuottajalta, asiakkaan mahdollisuudet osallistua tähän neuvotteluprosessiin

ovat rajalliset. (Juhila 2006, 98.) Sosiaalityöntekijöiden toimiminen palveluita koordinoivina managereina tai ohjaajina voi Raunio (2000, 77) mukaan olla myös uhkakuva ammatillisen sosiaalityön sisällöllisestä tyhjenemisestä postmodernissa maailmassa. Sosiaalityöntekijä ei tällöin itse tuota palvelua asiakkaalleen vaan toimii muiden tuottamien palveluiden välittäjänä. Asiakas muuttuu kuluttajaksi ja palveluiden käyttäjäksi. Raunio (2000, 79) kuitenkin painottaa, että kehityksen suunta suomalaisessa koulutuksessa ei tue tätä uhkakuva. Sosiaalityön koulutuksessa vuorovaikutustaitoja ja asiakkaan käyttäytymisen taustalla olevien syiden ymmärtämistä pidetään tärkeinä ammatilliselle osaamiselle. Palveluohjausta ei ole niin ikään Suomen nykysuuntauksessa jäsenelty sosiaalityölle ominaisesta asiakastyöstä erillisenä (Ala-Nikkola & Sipilä 1996, Raunio 2000, 79 mukaan).

Vaikka sosiaalityö on määritelty sosiaalihuoltolaissa yhdeksi sosiaalipalveluksi, sosiaalityötä ei voi ymmärtää ainoastaan palveluksi. On katsottu, että sosiaalihuolto järjestelmäkeseisenä ja juridishallinnollista toimintatapaa korostavana sopii huonosti professionaalismetodiseen sosiaalityöhön, joka ymmärretään vuorovaikutukselliseksi ja työntekijä–asiakassuhdetta ja professionaalista harkintaa korostavaksi. (Rajavaara 1992, Raunio 2000, 12 mukaan; Raunio 2000, 14.) Universaalien pohjoismaisen hyvinvointimallin pohjalta sosiaalityöhön kuuluu olennaisesti syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien integroiminen yhteiskuntaan ja heidän palauttamisensa yhteiskunnan normaaleiksi kansalaisiksi (Raunio 2000, 14).

Sosiaalityön toiminnallisella kentällä sosiaalityöntekijä toimii välittäjänä kansalaisyhteiskunnan sosiaalisten verkostojen ja hyvinvointivaltion viranomaisverkostojen välillä (Arnkil 1990, Raunio 2000, 16 mukaan). Tällöin työn tekeminen ei ole vain asiakkaan sopeuttamista yhteiskunnan normaalin toimeentulon ja käyttäytymisen asettamaan malliin, vaan sosiaalityöntekijä myös välittää asiakkaan ja hänen lähiverkostonsa tarpeita ja ymmärrystä niistä yhteiskuntaan, erityisesti sosiaaliturvasta ja hyvinvointipalveluista päättävälle tahoille (Raunio 2000, 16). Monien toimijoiden ja intressien kentällä voi kuitenkin esiintyä ongelmia sosiaalityön luonteen ja rajojen määrittämisessä (Parton 1996, Raunio 2000, 16 mukaan). Tällöin voidaan pyrkiä tyypistämään sosiaalityön toiminnallista kenttää vain asiakkaan ja viranomaisorganisaatiota edustavan työntekijän vuorovaikutukseen perustuvaksi (Raunio 2000, 16). Työn ulkopuolelta tuleva lisääntyvä ohjeistaminen ja laki saattavat toisaalta luoda roolit asiakkaista tarpeineen ja sosiaalityöntekijästä tarpeiden byrokraattisina käsittelijöinä, mikä on asiakastyössä herkästi vastakkainasettelua tuottava asetelma (Juhila 2006, 98).

Sosiaalityön tekemistä ja sosiaalityön asiakkaita määritellään ulkoapäin. Tällöin liikkumatilaa sosiaalityön omista lähtökohdista nousevalle toiminnalle ja toiminnanvapautta on vähän. (Juhila 2006, 49, 93, 95, 96). Juhila (2006, 100) epäilee, että sosiaalityön mahdollisuus itse määritellä toimintansa

ei tulevaisuudessakaan ole kovin vahvoilla, jolloin myös sosiaalityön menetelmät saattavat yksipuolistua ja koventua. Kapenevassa yhteiskunnallisessa roolissaan sosiaalityön tehtäväksi on määritelty asiakkaiden liittämisen valtakulttuuriin ja niiden, joiden liittämisen on vaikeuksia, kontrolloiminen. Jos sosiaalityö omien periaatteidensa vastaisesti ottaisi pelkän liittämistehtävän hoitaakseen ja kykenisi osoittamaan, että sen toiminnan ansiosta asiakkaat alkaisivat ottaa enemmän vastuuta elämästään, se voisi lunastaa yhteiskunnallisen oikeutuksensa. Tehtävässä onnistuminen on annetuilla resursseilla kuitenkin melko mahdotonta, ja epäonnistuminen marginalisoisi sosiaalityötä entisestään. Liittämistehtävässä epäonnistuminen saattaisi edelleen luoda pohjaa ulkoapäin tuleville epäileville kannanotoille ja ympyrän ikään kuin sulkeuduttua oikeuttaa myös ulkoapäin tulevat sosiaalityöhön kohdistuvat tehostamis- ja kontrollivaatimukset sekä heikon palkkauksen. (Banks 2001, 150– 52, Juhilan 2006, 96 mukaan.) Tämä on vain yksi näkökulma. Juhila (2006, 262) painottaa, että näköalattomuus ei sovi sosiaalityön eetokseen. Asiakkaidenkin kannalta vaihtoehtojen näkeminen ja työn moninaisuuden huomioonottaminen on sosiaalityössä tärkeää.

3 SOSIAALISET REPRESENTAATIOIT

Käytän graduni teoreettisena viitekehyksenä ja teoreettisena lähestymistapana sosiaalisia representaatioita, jotka ovat kulttuurissa vallitsevia yhteisiä arkijärkisiä tapoja ja käsityksiä ihmisistä, asioista ja ilmiöistä (Moscovici 1984, Burrin 2004, 114 mukaan). Moscovici (2001, 18–19) lähtee sosiaalisten representaatioiden teoriassa siitä olettamuksesta, että kaikki käsityksemme ihmisistä ja asioista ovat stimuloituneet ympäristöstä, jossa elämme. Ajatus ei tällöin hänen mukaansa synny itsestään vaan on reagoitua todellisuuteen. Sosiaaliset representaatiot pitää Moscovicin (2001, 36) mukaan nähdä ympäristönä, jossa yksilöiden ja ryhmien väliset suhteet elävät ja toimivat. Sosiaalisena representaationa tarkastelen tässä gradussa sitä, millaisena sosiaalityön tekeminen voidaan yhteiskunnalliseen ja poliittiseen tilanteeseen ja alan historiaan peilaten kulttuurissamme nähdä.

3.1 Diskurssianalyysin ja sosiaalisen konstruktionismin linkittyminen teoriaan

Diskurssianalyysiä käytän analyysimenetelmänä, mutta tässä työssä se sisältyy myös sosiaalisten representaatioiden teoriaan. Diskurssianalyysi on aina tulkitsevaa ja subjektiivista eikä se ole tarkkoja ohjeita tai kaavoja antava menetelmä tai teoria vaan ennemmin lähestymistapa aiheeseen (Burr 2004, 163). Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Suoninen 2016, 232–233). Diskurssianalyysin käyttämistä menetelmän lisäksi teoreettisena lähestymistapana tukee se, että diskurssien katsotaan syntyvän ja pysyvän yllä yhteiskunnan ja kulttuurin luomilla sosiaalisilla käytännöillä. Sosiaalisten käytäntöjen olemassa olon näkyväksi tekeminen onkin keskeinen diskurssianalyysin tehtävä, jonka kautta voidaan ymmärtää omaa roolia ja toimintaa kulttuurissa. (Remes, 2014.) Niin sosiaalisten representaatioiden teoriaan kuin diskurssianalyysiin liittyy ajatus siitä, että kulttuuria luodessaan ihmiset ovat osallisina jostain, joka syntyy heidän vaikutuksestaan. Yksittäinen ihminen ei kuitenkaan voi vaikuttaa siihen, millaiseksi hänen kokemansa todellisuus muodostuu. (Foucault 1963, Remeksen 2014 mukaan.)

Burr (2004, 163) kuvaa diskurssianalyysin olevan yksi konstruktionistisen metodiperheen jäsenistä. Konstruktionistisen käsityksen mukaan tieto on aina väistämättä sosiaalisesti neuvoteltua. Lähtökohdiana on kielenkäytön ymmärtäminen aktiiviseksi sosiaalisesti toiminnaksi, jonka kautta puheen kohteena olevat ilmiöt saavat muotonsa ja jonka kautta sosiaalisesti jaettu tieto paitsi rakennetaan, myös uusinnetaan. (Nikander 2001, 282–283.) Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kieli ei heijasta suoraan todellisuutta, mutta se ei myöskään ole riippumatonta ei-kielellisestä todellisuudesta. Kielen ja

ei-kielellisen todellisuuden voisi pikemmin sanoa olevan erottamattomia ja jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa valitaan tutkimuskohteeksi ne kielelliset prosessit ja niiden tuotokset, joissa ja joiden kautta sosiaalinen todellisuutemme ja kanssakäyntimme rakentuvat. Myös tutkijan ja tutkimuskohteen suhde nähdään luonteeltaan konstruktiiivisena. Tutkija kuvaa tutkimustulostensa kautta sosiaalista todellisuutta ja samalla myös luo sitä. (Jokinen 2016, 252–253.)

Moscovici (2001, 280) ei kyseenalaista sitä, että monet tutkijat asettavat sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin yhteen sosiaalisten representaatioiden kanssa. Seuraan työssäni Moscovicin ajatusta siitä, että sosiaalinen konstruktionismi toimii sosiaalisten representaatioiden metateorianana. Sosiaalisten representaatioiden teoria on mahdollista jakaa kahteen näkökulmaan: kysymyksiin, jotka koskevat uskomuksia ja sosiaalisia yhteyksiä uuden ilmiön ymmärtämisessä ja hahmottamisessa, ja sosiaalipsykologian peruslähtökohtaa tiedosta, jossa keskitytään yleiseen ajatteluun kielessä ja kommunikaatiossa. Moscovicin (2001, 281) mukaan diskurssianalyysistä on tähän asti puuttunut aito teoria dialogista ja kielestä. Sosiaalisten representaatioiden teoria on toisaalta kiinnostunut sosiaalisten yhteyksien luomisesta ja toiminnasta, toisaalta sosiaalisesta tiedosta, kommunikaatiosta ja kielestä. Tällöin diskurssianalyysi voisi Moscovicin (2001, 281) mukaan pikemminkin olla osa sosiaalisten representaatioiden teoriaa kuin siihen linkitetty lähitiede. Tästä lähtökohdasta ponnistaa myös tämän gradun teoreettinen lähestymistapa.

3.2 Sosiaalinen ymmärrys

Näkymättömäksi jääminen

Sosiaalityön tekemistä voi tutkia työpaikkailmoitusten analyysissä siltä osin, representoivatko ilmoitukset tietynlaista tekemisen tapaa. Esimerkiksi pelkistetyssä virkailmoituksessa työ voi representoitua virka- tai viranomaistyönä, jolloin moniulotteisemman tai kompleksisemmän sosiaalityön tekemisen representoitumiselle ei jää tilaa. Vaarana on näkymättömäksi jääminen, joka Moscovicin (2001, 19) mukaan on yksi sosiaalisen ja ympäristön keskinäiseen sulautumiseen liittyvä ilmiö. Tämä tarkoittaa sitä, että ei nähdä silmien edessä olevaa asiaa, koska siitä on jo olemassa tietynlainen käsitys. Näkymättömyys liittyy ihmisten ja asioiden luokitteluun ja siihen, miten ennakkokäsitykset ja luokittelu tekevät toisista asioista tai ihmisistä näkyviä ja toisista näkymättömiä. Sosiaalityön tekeminen siis tulee toki näkyväksi mutta vain suppeassa tai yleisestävässä näkökulmassa. (Moscovici 2001, 19.)

Itsestänselvyyksien kumoutuminen

Sosiaalisten representaatioiden ja ympäristön suhde tulee ilmi tilanteissa, joissa itsestänselvyyksinä jostain syystä pidetyt asiat tulevat kumotuiksi. Esimerkiksi jos työpaikkailmoitukset representoivat työstä erilaista maailmaa kuin perinteisissä virkailmoituksissa on totuttu näkemään, jotkut asiat tai tiedot, joita on pidetty totena, saatetaan kyseenalaistaa. Toisaalta nämä myöhemmin kumotut tiedot ovat voineet jo pitkään muokata sosiaalista ajattelua ja ymmärrystä, jolloin ajatusrakenteet saattavat pysyä, vaikka tieto itsessään todettaisiin virheelliseksi tai puutteelliseksi. (Moscovici 2001, 19–20.) Sosiaalityöntekijät ovat viime vuosina aktivoituneet tuomaan julki työn todellista luonnetta ja pyrkineet parantamaan työn arvostusta ja julkisuuskuvaa muun muassa sosiaalisessa ja julkisessa mediassa. Tämä voi hyvinkin monipuolistaa sosiaalityön tekemisen yksipuolista representaatiota. Työn ulkopuolelta tuleva ohjeistaminen, heikot resurssit ja palkkaus ovat heikentäneet sosiaalityön julkista kuvaa (Juhila 2006, 98). Julkisuuskuva ei kuitenkaan voi muuttua, jos työn tekeminen sosiaalisissa käytännöissä pitää sitä yllä. Mustavalkoinen ja negatiivinenkin representaatio sosiaalityön tekemisestä on juurtunut syväälle. Tutkimuksessani on mielenkiintoista nähdä, miten työpaikkailmoitukset osaltaan tekevät näkyviksi näitä ajatusrakenteita ja sosiaalisia käytäntöjä, jotka niitä tuottavat.

Sosiaalisesti jaetut reaktiot

Moscovici (2001, 20) väittää, että tapahtumiin reagoidaan yhteisesti sosiaalisesti jaettujen määritelmien kautta. Määritelmät ovat siis yhteisiä kaikille yhteisöön kuuluville jäsenille. Kun esimerkiksi lasta nähdään kohdeltavan kaltoin, oletetaan automaattisesti, että jos tilanne ei parane on tehtävä ilmoitus ja sosiaalityöntekijät tai muut viranomaiset puuttuvat asiaan. Sosiaalisen ymmärrys lastensuojelun väliintulosta on kuitenkin yhteydessä sosiaalisen ymmärryksen siitä, että on olemassa hyvinvoinnin turvaverkko, josta kiinnipitämisen vastuu on viime kädessä sosiaalityöntekijöillä ja muilla viranomaisilla. Tilanteeseen reagointi olisi erilainen kulttuurissa, jossa lapsen asema olisi toisenlainen ja ei esimerkiksi olisi lainkaan lastensuojelua tai sosiaalityötä viranomaisorganisaationa. Sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoitusten tutkimuksessa voi kyseenalaistaa näitä sosiaalisesti jaettuja reaktioita. Ilmoitukset voivat näyttäytyä erilaisina alan ihmisten ja maallikoiden silmissä. Jaetut reaktiot saattavat poiketa toisistaan, koska tieto alan sisällöistä on erilainen. Tutkimukseni taustateoria sosiaalityön professiosta muuttuvissa rakenteissa ja työstä asiakastyönä auttaa avaamaan ilmoitusten sosiaalisia representaatioita sekä asiantuntijoille että maallikoille läpinäkyvästi yhteiskunnallisessa kontekstissa.

3.3 Sosiaalisten representaatioiden konventionaalinen luonne

Moscovici (2001, 22) on esittänyt, että sosiaalisilla representaatioilla on kaksi roolia: luoda konventioita ja ylläpitää traditioissa eläviä ajatusrakenteita.

Konventioiden luominen

Sosiaaliset representaatiot tekevät kohteistaan, ihmisistä, asioista ja tapahtumista konventioita. Ne antavat kohteilleen määritellyn muodon ja sijoittavat ne tietynlaiseen kategoriaan, jonka ymmärtäminen on sosiaalisesti yhteinen. Tätä havainnollistaakseen (Moscovici 2001, 23) siteeraa Leviniä (1948, 57): ”Yksilön todellisuus on sitä, mikä on sosiaalisesti hyväksytty todellisuudeksi. Maapallo on pyöreä tai kommunismin väri on punainen”. Nämä konventiot mahdollistavat tietämyksen siitä, mikä asia edustaa mitään; esimerkiksi miten väri indikoi lämpötilan muutosta tai tietynlaiset oireet kertovat sairaudesta (Moscovici 2001, 22). Moscovici (2001, 23) väittää, että työtä tekemällä voidaan tulla tietoisiksi todellisuuden konventionaalisista aspekteista, mutta ihmiset eivät ole koskaan täysin vapaita kaikista konventioista. Parempi strategia olisi löytää ja tehdä näkyviksi konventioita luovat yksittäiset sosiaaliset representaatiot. Sosiaalityöntekijän työssä ajatusta konventioista voi soveltaa määritelmään siitä, että sosiaalityöntekijän tehtävä on sekä kiinnittää yhteiskuntaan että kontrolloida (ks. esim. Juhila 2006). Millainen sosiaalinen representaatio tekee tämän konvention, eli sosiaalityöntekijän tekemän muutos- ja ylläpitävän työn, vallan ja tuen näkyväksi?

Rakenne ja traditio

Sosiaaliset representaatiot ovat Moscovicin (2001, 24) mukaan todellisuuden kuvailuja, joissa on vastustamaton voima. Voima koostuu sosiaalisen ajatusrakenteista, jotka ovat valmiina ennen kuin ihminen oppii itse ajattelemaan, ja traditiosta, joka ohjaa sitä, mitä pitää ajatella. Tällöin esimerkiksi psykoanalyysi selittäisi kaiken ihmisen aikuisiän käytöksen – hyvän ja huonon -, mutta myös itse psykoanalyysi olisi sosiaalinen representaatio. Moscovici (2001, 24–25) väittää, että kollektiivisilla ja sosiaalisilla representaatioilla on sanottu olevan oma lakinsa, jossa ne elävät omaa elämäänsä keskustelemalla keskenään, vaihdellen ja muuttuen elämän aikana ja kadoten tullakseen taas näkyviksi uusissa raameissa. Menneet ideat ja kokemukset eivät ole kuolleet vaan jatkavat olemassaoloaan sulautuen nykyisiin kokemuksiin ja ideoihin tai muuttaen niitä. Palaan tässä taas ajatukseen siitä, kuinka työpaikkailmoituksessa elää sosiaalityön tekemisen traditio vuorovaikutuksessa ympäristön ja sosiaalisen kanssa, jolloin sosiaalityön tekeminen representoituu tietynlaisena. Kääntäen sosiaalityön tekemisen representaatio työpaikkailmoituksessa osaltaan ylläpitää, uusintaa, rakentaa tai muuttaa tätä traditiota.

Representaatioiden aikajakso

Moscovici (2001, 26–27) väittää, että aina ja kaikkialla, missä ollaan vuorovaikutuksessa ihmisten tai asioiden kanssa, representaatioilla on niissä osansa. Sosiaalisessa ympäristössä vastaanotettu tieto, jolle yritetään luoda merkitys, on kontrolloitua. Tiedolla ei siis ole ihmisille muuta merkitystä kuin se, minkä representaatiot ihmisille antavat. Sosiaaliset representaatiot eivät synny eristyksessä, vaan yksilöt ja ryhmät luovat representaatioita kommunikoidessaan ja tehdessään yhteistyötä. Kerran synnyttyään representaatiot alkavat elää omaa elämäänsä, vaikuttavat muihin representaatioihin ja synnyttävät uusia. Mitä vähemmän ollaan tietoisia representaatioista, sitä suurempi vaikutus niillä on. Tämä todistaa sen, että kollektiivinen mieli muokkaa kaikkea, missä se on mukana. (Moscovici 2001, 28.)

Moscovici (2001, 37–38) toteaa, että jokaisen sosiaalisen representaation tarkoitus on tehdä jostakin oudosta tai vieraasta tuttua. Ei välttämättä osata suoraan selittää, mikä määrittelee esimerkiksi kunnioitettavan ihmisen, mutta tietoisuus tällaisen ihmisen piirteistä on kriteerinä sille, mikä olisi hänen tyypilleen epänormaalia tai vierasta. Tai kun ihmiset kohtaavat ihmisen eri kulttuurista, he saattavat häiriintyä, koska hän on kuten he, muttei kuitenkaan ole. Soveltaisin Moscovicin määritelmää toiseuteen, stereotyyppioihin ja ennakkoluuloihin vieraan edessä. Jos asiasta ei tiedä tarpeeksi, mieli hakee tuttuja rakenteita, joihin voi sulauttaa uuden. Jos esimerkiksi ajatellaan, että sosiaalityö on pelkkää viranomaistyötä, työpaikkailmoituksissa perinteinen virkailmoitus on tästä sosiaalinen representaatio, jota ei kyseenalaisteta. Kuitenkin tietoisuus mieltä ohjaavista representaatioista voi auttaa kyseenalaistamaan omia ajatusmalleja ja suhtautua myös ympäristöstä tuleviin määritelmiin ja totuuksiin avoimen kriittisesti.

3.4 Ankkurointi ja objektifikaatio

Representaatiot ovat Moscovicin (2001, 40, 42) mukaan aina tulos siitä, että ihmiset yrittävät muuttaa tavalliseksi tai todelliseksi jotain, joka on outoa tai aikaansaa tunteen outoudesta. Ankkuroinnissa outo tai uusi asia pyritään muuttamaan tutuksi erityisten kategorioiden ja mielikuvien kautta luokittelemalla ja nimeämällä, jotta se saadaan osaksi tuttua kontekstia. Objektifikaatiossa pyrkimys on muuttaa jokin abstrakti asia joksikin melkein konkreettiseksi kääntäen se osaksi fyysistä maailmaa. Ajattelen, että metaforat voivat olla objektifikaatiosta yksi esimerkki. Moscovici (2001, 54) toteaa, että representaatioiden teoria on syntynyt näistä kahdesta mekanismista, ankkuroinnista ja objektifikaatiosta. Representaatiot tekevät oudosta tuttua ja ovat näin ollen riippuvaisia muistista ja muistoista.

Ankkuroinnin ja objektifikaation tarkoitus on käsitellä näitä muistoja. Sisältä ohjautuvasti ankkuroinnissa lisätään ja poistetaan objekteja, ihmisiä ja tapahtumia suhteessa niihin, jotka on jo luokiteltu ja nimetty. Ulkoa ohjautuvasti objektifikaatiossa muodostetaan käsitteitä ja kuvia, joita jatkuvasti korvataan ulkomaailmasta tulevilla konkreettisilla asioilla. (Moscovici 2001, 54.)

3.4.1 Ankkurointi

Ankkuroinnin tarkoitus on luokitella ja nimetä asioita, jotka ovat luokittelemattomia, outoja tai uhkaavia. Luokittelu ja nimeäminen ovat siis ankkuroinnin käsitteen kaksi aspektia. Kun kohdataan uusi, outo tai pelottava ilmiö, asia tai ihminen, sitä kohtaan koetaan luontaista vastustusta. Jotta asiasta, ihmisestä tai ilmiöstä saadaan tuttu ja turvallinen, se tai hänet on kyettävä asettamaan johonkin valmiiseen kategoriaan. Tämä on ensimmäinen askel kohti ankkurointia. Luokitellaan siis asia tai ihminen, joka on luokittelematta, koska luokittelun kautta pystytään nimeämään se. Kun asia tai ihminen on luokiteltu ja nimetty, pystytään kuvittelemaan ja representoimaan se. (Moscovici 2001, 42–43, 47.) Representaatio on siten Moscovicin (2001, 43) mukaan pohjimmiltaan luokittelun ja asioiden näkyväksi tekemisen systeemi, jossa luokitellaan kategorioita ja nimiä. Neutraalius on kielletty tässä systeemissä, jossa jokainen luokiteltu objekti kantaa positiivista tai negatiivista arvoa ja oletetaan siis olevan joko negatiivisen tai positiivisen omalla määritellyllä paikallaan tarkassa hierarkiassa.

Moscovici (2001, 45–46) sanoo, että on mahdotonta luokitella, jos ei samalla nimeä. Jos jokin on anonyymi tai nimeämätön, sitä ei voi linkittää toisiin (mieli)kuviin. Nimeämällä voi ”luoda verkon, joka estää kaloja karkaamasta”, ja tätä kautta pystyy representoimaan nimetyn asian. Pystytään esimerkiksi nimeämään asiat, jotka erottavat työpaikkailmoituksissa työn velvollisuudet ja edut, ja näin representoida näistä esiin työn tekemisen profession tai houkuttelevuuden. Moscovici (2001, 47–48) esittää kolme syytä siihen, miksi nimetään: nimettyä asiaa tai ihmistä voidaan kuvailla tietyin piirtein, ihminen tai asia tulee riippuvaiseksi toisista ihmisistä tai asioista näiden piirteiden kautta ja ihmisestä tai asiasta tulee objekti konventiossa niiden ihmisten välillä, jotka jakavat saman konvention. Esimerkiksi viimeisestä voidaan ottaa työn arvostuksen käsite: mitkä nimetyt piirteet kertovat työn arvostuksesta ja mitkä eivät sitä tee yhteisesti jaetussa konventiossa. Toisaalta jos työ nimetään toisaalla ihmishuhtetyöksi ja toisaalla viranomaisosaamiseksi, tuottavathan nämä kaksi erilaisia representatioita sosiaalityön tekemisestä

Moscovici (2001, 43–44) toteaa olevan totta, että ihmisiä tai asioita luokitellaan ja tuomitaan vertailemalla niitä prototyyppeihin. Luokittelun systeemi onkin syntynyt vertailemalla yksilöitä tai asioita

prototyyppiin, jonka on yleisesti katsottu edustavan tämän luokkaa; ihmisistä tai asioista etsitään ilmiöitä tai piirteitä, jotka eniten edustavat tätä prototyyppiä. Tutkimukseni kannalta on mielenkiintoista, onko työpaikkailmoituksista löydettävissä tietynlaista sosiaalityön tekemisen prototyyppiä, jonka ympärille sosiaalityön tekeminen rakentuu tai jonka rinnalla toisen kaltainen toiminta näyttää poikkeavalta. Moscovicin (2001, 48–49) mukaan luokittelun systeemin päätarkoitus on tehdä asioista ja ihmisistä todellisia, ymmärrettäviä, näkyviä ja samankaltaisia niiden ihmisten, ideoiden ja asioiden kanssa, jotka ovat jo meille tuttuja. Luokittelun systeemi perustuu kuitenkin aina konsensukseen ja on mahdotonta saada aikaan yleistä ennakoasenteetonta systeemiä.

Kun kohdataan uusi ihminen tai asia, ei voida sanoa, että tunnettaisiin tämä. Ihminen kuitenkin yrittää silti tunnistaa, minkä tyyppinen ihminen tai asia on kyseessä ja mihin kategoriaan hän tai se kuuluu. Ankkuroinnin prototyyppiajattelu kuvaa tällaista arvojärjestystä, jossa tekeminen määritellään aina ennen tekijää. Valmiina olevat mielipiteet oudoista asioista tai ihmisistä voivat kuitenkin johtaa hätiköityihin johtopäätöksiin. Tällaiset johtopäätökset tehdään yleensä kahdella tavalla: kärjistäen tai tarkentaen. (Moscovici 2001, 44.)

Kärjistäminen tarkoittaa sitä, että etsitään ilmiö satunnaisesti ja käytetään sitä kategoriassa. Työpaikkailmoituksessa voidaan puhua työn viranomaisvelvollisuuksista, jolloin ilmiöstä, eli työn tekemisestä viranomaistyönä tulee tämän kategorian kaikkien jäsenten edustaja, prototyyppi. Kun ilmiö on positiivinen, rekisteröidään sen hyväksytyksi, kun negatiivinen, se torjutaan tai tuomitaan. (Moscovici 2001, 44.) Pelkkä virkailmoituksen kriteerit täyttävä työpaikkailmoitus saattaa siis representoida, jos ei negatiivista, niin ei ainakaan kovin uudenlaista sosiaalityön tekemisen tapaa. Tarkentamisessa ylläpidetään välimatkaa ja keskitytään prototyyppistä poikkeavan objektin tarkasteluun. Samalla yritetään selvittää, mikä asia tekee eron prototyyppistä. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun työpaikkailmoitus jollain lailla poikkeaa perustavanlaatuisesta virkasisällön kuvailusta – tai siinä on jotain enemmän. Kun luokitellaan kohde, verrataan sitä aina prototyyppiin ja kysytään samalla itseltä, onko kohde normaali tai epänormaali suhteessa prototyyppiin. (Moscovici 2001, 45.)

3.4.2 Objektifikaatio

Objektifikaatio on Moscovicin (2001, 50) mukaan ankkurointia aktiivisempi prosessi. Objektifikaatio muuttaa tuntemattoman olemassa olevaksi todellisuudeksi. Havainnollistaakseen millaisia seurauksia on ihmisten taipumuksella objektifoida asioita Moscovici (2001, 54) ottaa esimerkiksi sankarinpalvonnan: vaikkapa valtioita personoidaan, – muun muassa esimerkki aggressiivisesta valtiosta – samoin rotuja ja luokkia. Jos sanat eivät kerro asiasta mitään konkreettista, pyritään linkittämään ne

johonkin tuttuun: esimerkiksi Jumalan vertaaminen isään muuttaa aineettoman näkyväksi mielessä. Kaikkia asioita ei kuitenkaan voi kuvittaa, koska ne ovat tabuja tai niin abstrakteja, että niihin ei ole tarpeeksi kuvia saatavilla todellisuudessa. Ajatukset ja puheet ovat esimerkkejä abstraktion tekemisestä materiaaliksi. Esimerkiksi poliitikot tai intellektuellit saattavat puheissaan kääntää sosiaaliset representaatiot todellisuuden representaatioiksi; jokin sana jostakin asiasta muuttuu itse asiaksi. Viime aikoina sosiaalityötä on mediassa kuvailtu sanoilla kiire ja työvoimapula, jotka asiat saattavat jossain määrin alkaa representoida työtä itsessään.

Sosiaalinen tekee valinnan siitä, missä termeissä on kuvallista voimaa siihen liittyvien uskomusten ja jo olemassa olevien mielikuvien johdosta. Esimerkiksi alun perin psykoanalyysissa käytetty termi prosessi osoittaa, että ero kuvan ja todellisuuden välillä on arkikielessä hävinnyt. Prosessi on lakannut olemasta erikoiskielineen termi ja muuttunut todellisuuden toistoksi ja osaksi yleistä arkista ajattelua. Tällöin tarkoitus, johon käsite on luotu, menettää abstraktin, keinotekoisensa luonteensa ja saavuttaa lähes fyysisen, itsenäisen olemuksen. Tämä on esimerkki siitä, miten sana itsessään luo merkityksiä. (Moscovici 2001, 50–51.)

3.5 Sosiaalisten representaatioiden teorian kritiikki

Sosiaalisten representaatioiden teoriaa kohtaan on myös kritiikkensä. Sitä on pidetty liian väljänä ja liian kognitiivisena. On myös kyseenalaistettu sitä, miten sosiaalisten representaatioiden käsite eroaa muista käsitteistä, kuten asenteet, sosiaaliset kognitiot, uskomukset tai stereotypiat. Toisaalta toiset yhdistäisivät teorian joko diskurssianalyysiin tai sosiaaliseen konstruktionismiin ja konstruktivismiin tai kaikkiin niihin yhtä aikaa. (Moscovici 2001, 224.) Moscovicin mukaan idea sosiaalisista tai kollektiivisista representaatioista on vanhempi kuin kaikki nämä yllämainitut teorian ja katsantokannat. Hän väittääkin niiden syntyneen sosiaalisten representaatioiden idean pohjalta. Väitteeseen kognitiivisuudesta hän vastaa sillä olevan nykyään yleinen merkitys käsittämään lähes kaikenlaista informaatioprosessia. Väljä teoria toki on, jos vertaa muodollisiin, matemaattisiin käsitteisiin. Jos väljällä tarkoitetaan, että teoria on monimutkainen, sekin on totta. Kuitenkin sosiaalipsykologiassa teorioiden on oltava rikkaampia kuin yleensä, jotta niillä voidaan selittää ja kuvailla erityisiä ilmiöitä. Malli ei voi olla hypoteettisdeduktiivinen, kuten fysiikassa vaan enemmänkin induktiivisdespriktiivinen, kuten esimerkiksi biologiassa. (Moscovici 2001, 225–226.)

Sosiaalisten representaatioiden teoriaa on arvosteltu myös siitä, että saman kulttuurin ihmiset ajattelisivat teorian näkökulmasta väistämättä samalla tavalla. Tällöin kuitenkin väärin Moscovicin lähtökohtia: monimuotoisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen eivät tarkoita, etteivätkö ihmiset

voisi olla yksimielisiä jollakin tasolla. On olemassa merkityksellisiä tapoja puhua joistakin ihmisten maailmankuvan puolista, jotka yhdistävät esimerkiksi yhteiskuntaluokkaa, etnistä ryhmää tai ikäluokkaa myös silloin kun tarkastellaan näkemysten kirjoa saman yhteiskunnan sisällä. Jossain määrin jo pelkästään tällaisten ryhmien havaitsemisen täytyy aiheutua omista luokan, etnisyyden tai esimerkiksi iän sosiaalisista representaatioista. (Burr 2004, 121.)

Sosiaalisten representaatioiden lähestymistapa käsittää joukon pienempiä erityisteorioita, jotka eivät ole välttämättä keskenään yhteensopivia. Sosiaalinen representaatio on kuitenkin hedelmällinen käsite, jota voi käyttää esimerkiksi konstruktivistisissä metateorioissa. (Moscovici 2001, 280; Pirttilä-Backman & Helkama 2001, 271–272.) Erotuksena äärikonstruktionisille näkemyksille Moscovici kuitenkin huomauttaa sosiaalisten representaatioiden edellyttämän realismin: sosiaalinen representaatio ei ole objektin representaatio, vaan objekti nähdään sulautuneena laajempaan representaation ymmärtämiseen. Tällöin representaation symbolinen systeemi ja objekti konstruoiduvat siten, että symbolinen systeemi sisältää objektin. Nämä kaksi aspektia siis linkittyvät toisiinsa. (Pirttilä-Backman & Helkama 2001, 269.)

Olen hahmotellut yhteenvedon sosiaalisten representaatioiden teoreettisesta viitekehyksestä tutkimuksessani:

METATEORIA

Sosiaalinen konstruktionismi

Lähtökohtana on kielenkäytön ymmärtäminen aktiiviseksi sosiaalisesti toiminnaksi, jonka kautta puheen kohteena olevat ilmiöt saavat muotonsa ja jonka kautta sosiaalisesti jaettu tieto paitsi rakennetaan, myös uusinnetaan (Nikander 2001, 282–283).

TEOREETTINEN LÄHESTYMISTAPA

Sosiaaliset representaatiot, Serge Moscovici

Sisältää diskurssianalyysin esittämät kysymykset uskomuksista ja sosiaalisista siteistä uuden ilmiön tavoittamisessa (Moscovici, 2001).

Sisältää diskurssianalyysin esittämät kysymykset sosiaalipsykologian peruslähtökohdasta tiedosta, jossa keskitytään yleiseen arkiseen ajatteluun kielessä ja kommunikaatiossa (Moscovici 2001).

TEOREETTISET KÄSITTEET

Konventioiden luominen

Sosiaaliset representaatiot tekevät kohteistaan, ihmisistä, asioista ja tapahtumista konventioita. Ne antavat kohteilleen määritellyn muodon ja sijoittavat ne tietynlaiseen kategoriaan, jonka ymmärtäminen on sosiaalisesti yhteinen. (Moscovici 2001.)

Rakenne ja traditio

Yhdistelmä sosiaalisen ajatusrakenteista, jotka ovat valmiina ennen kuin ihminen oppii itse ajattelemaan, ja traditiosta, joka ohjaa sitä, mitä pitää ajatella (Moscovici 2001).

Representaatioiden aikajakso

Kerran synnyttyään representaatiot alkavat elää omaa elämäänsä, vaikuttavat muihin representaatioihin ja synnyttävät uusia. Mitä vähemmän ollaan tietoisia representaatioista, sitä suurempi vaikutus niillä on. (Moscovici 2001.)

Ankkurointi

Tarkoitus on luokitella ja nimetä asioita, jotka ovat luokittelemattomia, outoja tai uhkaavia. Luokittelu ja nimeäminen ovat ankkuroinnin käsitteen kaksi aspektia. Luokitellaan asia tai ihminen, joka on luokittelematta, koska luokittelun kautta pystytään nimeämään se tai hänet. Kun asia tai ihminen on luokiteltu ja nimetty, pystytään kuvittelemaan ja representoimaan se tai hänet. (Moscovici 2001.)

Objektifikaatio

Muuttaa tuntemattoman olemassa olevaksi todellisuudeksi. Jos sanat eivät kerro mitään, pyritään linkittämään ne johonkin tuttuun: esimerkiksi Jumalan vertaaminen isään muuttaa aineettoman näkyväksi mielessä. (Moscovici 2001.)

4 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄT

4.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkin gradussani sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoituksia ja niiden sosiaalisia representaatioita sosiaalityön tekemisestä. Tutkimuskysymykseni ovat: miten sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoituksissa on löydettävissä sosiaalisia representaatioita sosiaalityön tekemisestä ja millaisia sosiaalisia representaatioita sosiaalityöntekijän työpaikkailmoitukset sosiaalityön tekemisestä tuottavat? Työpaikkailmoituksen sisällöstä vastaa aina työnantaja riippumatta siitä, kuka ilmoituksen on laatinut (Aluehallintovirasto 2016). Ilmoituksen laatija voi olla kuntaa, kaupunkia, yhteisöä tai yritystä edustava sosiaalityöntekijä tai sosiaalialan esimies. Työpaikkailmoitukset ovat institutionaalisia tekstejä, joiden tarkastelu tuo näkyville sen, että niillä on valta vaikuttaa siihen, millaisena maailma näytetään. (esim. Jokinen 2016.) Työpaikkailmoitusten kautta sosiaalityön historian ja nykytilan taustoituksen kautta uskon tekevänä näkyväksi, millaista sosiaalityön tekeminen yhteiskunnassamme on, mistä historiallisista, yhteiskunnallisista ja poliittisista syistä sosiaalityön tekeminen on tällä hetkellä tietynlaista, ja mihin suuntaan se on ehkä tulevaisuudessa menossa. Pyrin kuitenkin tarkastelemaan myös työntekijöiden omia mahdollisuuksia vaikuttaa työhönsä ja sen tulevaisuudennäkymiin.

Tutkimuksen kautta on tarkoitus osoittaa, kuinka erilaiset tekstit ovat toimintaa siinä missä konkreettiset teot, ja kuinka sosiaalityöntekijät ja heidän työnantajansa työpaikkailmoituksissa uusintavat tai muuttavat sosiaalityön tekemisen käytäntöjä yhteiskunnalliseen ja poliittiseen tilanteeseen sekä sosiaalityön profession ja sen historiaan peilaten. Sosiaalityöntekijät ovat alkaneet yhä enemmän pitää ääntä itsestään, oikeuksistaan ja työn merkityksestä akateemisena professiona, johon sisältyvät muun muassa työn eettinen arvopohja ja teoreettiseen tietoon perustuva osaaminen. Sosiaalityöntekijän ammatti sisältää kaikki profession tunnusmerkit, joita tukevat työn kokopäiväisyys, yliopistollinen koulutus, ammattijärjestön perustaminen, ammatin julkinen tunnustaminen ja eettinen säännöstö. Silti pinnalle nousee aika ajoin väite, että sosiaalityö ei ole saavuttanut perinteisille ammattiteille, kuten tuomari, lääkäri tai pappi, tyypillistä profession asemaa, vaan on yhä säilynyt pelkästään profession asemaa tavoittelevana ammattikuntana. (Heikkinen 2008, 42.) Sosiaalityön asiakaskäsitys ja toiminnanvapaus ovat myös eläneet ja muuttuneet vuosikymmenten aikana, ja soten myötä tuleva uusi valtionvapauslaki saattaa edelleen muuttaa näitä rooleja, mikä todennäköisesti näkyy sosiaalityön tekemisessä. (esim. Juhila 2006; Pohjola 2010.)

On olemassa merkityksellisiä tapoja puhua sosiaalityön tekemisestä, jotka yhdistävät näkemysten kirjoa saman yhteiskunnan sisällä. Tutkimuksessani sosiaaliset representaatiot ovat tällaista kulttuurissa jaettua yhteistä ymmärrystä ja arkijärkistä tietoa sosiaalityön tekemisestä. (Moscovici 2001; Burr 2004, 121.) Tutkimukseni tieteellinen merkitys on esittää työkaluja ja keinoja, joiden kautta voi tehdä sosiaalityön tekemisen sosiaalisia representaatioita näkyviksi ja tätä kautta osoittaa, millaisia sosiaalisia representaatioita sosiaalityön tekemisestä kulttuurissamme on. (Burr 2004, 121.)

Sosiaalityön tekemisen sosiaaliset representaatiot eivät synny eristyksissä, vaan yhteydessä ympäristöön ja sosiaalisessa vaikutuksessa, jossa yksilöt ja ryhmät kommunikoivat tehdessään yhteistyötä. Tällöin myös kulloinenkin yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne ja historia vaikuttavat sosiaalityön tekemisen representaatioihin. Synnyttyään tällaisessa vuorovaikutuksessa representaatiot alkavat elää omaa elämäänsä, vaikuttavat muihin representaatioihin ja synnyttävät uusia. Voidaan puhua kollektiivisesta mielestä. Representaatioiden tutkiminen ja näkyväksi tekeminen tekee tästä mielestä tietoisemmän ja kriittisemmän yhteiskunnan ilmiöitä kohtaan. Kääntäen mitä vähemmän ollaan tietoisia representaatioista, sitä suurempi vaikutus niillä on. (Moscovici 2001, 28.)

Sosiaalisten representaatioiden näkyväksi tekeminen voi osaltaan auttaa ymmärtämään niiden syntymekanismia. Kulttuurin ja ympäristön merkityksen ymmärtäminen representaatioiden syntymisessä, muuttumisessa ja vallalla olemisessa voi toisaalta myös auttaa sosiaalityöntekijöitä, heidän asiakkaitaan, yhteistyökumppaneitaan sekä alaa tuntemattomia ymmärtämään tietynlaiseen sosiaalityön tekemiseen liittyviä syitä ja syntymekanismia alasta vallitsevia käsityksiä sitä kautta avaamaan mahdollisuuksia siihen, miten eri sosiaalityön osapuolet itse voivat sosiaalityön tekemiseen vaikuttaa. Tämä saattaa johtaa ennakkoluulottomampaan ja parempaan yhteistyöhön ja tuloksiin auttamisprosesseissa ja parantaa sekä sosiaalityöntekijöiden että heidän asiakkaidensa ja yhteistyötahojensa roolia yhteiskunnallisessa vaikuttavassa muutostyössä.

4.2 Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä

Tutkimusaineistonani ovat sosiaalityön työpaikkailmoitukset ja niiden tekstit. Tekstit osallistuvat ja toimivat käytännöissä, jotka pitävät yllä tai muuttavat sosiaalista todellisuutta (Suoninen 2016, 232–233). Sosiaalityön työpaikkailmoitusten voi näin ollen nähdä olevan osallisina ja toimijoina käytännöissä, jotka pitävät yllä tai muokkaavat sosiaalityön tekemistä.

Tutkimusaineistona käytän Molin nettisivuilla olevia sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoituksia ajalta 19.9.2016–31.5.2017. Olen ottanut ilmoitukset suoraan Internetistä, koska se on esimerkiksi

sanomalehtileikkeiden keräilemiseen verrattuna yksinkertaisempaa ja helpompaa. Kaikkia ilmoituksia ei nykyään edes löydy lehdistä. Ilmoitukset olen kerännyt satunnaisesti, ja niissä haetaan sosiaalityöntekijöitä työhön ympäri Suomen. Työnantajia on sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta. Rajaavana kriteerinä olen pitänyt sitä, että ilmoituksessa on haettu sosiaalityöntekijää tai sosiaalityöntekijöitä toimeen, virkaan, virkasuhteeseen tai sijaisuuteen.

Valitsin aineistoksi tekstit, koska minua kiehtovat institutionaalisista teksteistä löydettävät eksplisiitit ja implisiittiset merkitykset, jotka heijastavat kulloistakin yhteiskunnallista tilaa mutta myös historiaa (esim. Suoninen 2016). Käyttämässäni metateoriassa sosiaalisessa konstruktionismissa tarkastellaan ihmisten keskinäistä toimintaa kielellisenä sosiaalista todellisuutta rakentavana prosessissa. Tarkastelen tutkimuksessani sosiaalityötä toimintana, joka luo todellisuutta. (Juhila & Pösö 2000, 176.) Epäily, että sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoituksista ei voi löytää tarpeeksi tietoa sosiaalityön tekemisestä, eli sosiaalityöstä toimintana, tutkimukseni tarpeisiin, osoittautui analyysin myötä vääräksi. Ilmoitukset olivat erilaisia niukkasanaaisista ja pelkistetyistä virkailmoituksista kuvaileviin, kertoviin ja jopa mainoksenomaisiin työpaikkailmoituksiin. Sosiaalityön houkuttelevuuden puolesta puhuivat erilaiset sanamuodot ja sisäisillä ja ulkoisilla eduilla markkinoiminen, mutta myös lähtökohta, jossa työyhteisöä tarkasteltiin työntekijän silmin. Ilmoituksen tarkoitus on saada potentiaalinen työnhakija toimimaan, mutta monessa ilmoituksessa myös sosiaalityön asiakkaan rooli painottui.

Eero Suoninen (1997, 28) nostaa esiin teesin, että yksittäisen pienen aineiston analyysi ei kerro kulttuurisista yleisyyksistä. Se voi kuitenkin kertoa, mikä on kulttuurissa mahdollista. Diskurssianalyttisesti onkin mahdollista kohdistaa huomio yksittäisten ilmausten sijasta kielen käytön säännönmukaisuuksiin. (Suoninen 1997, 92.) Mietin tätä tutkimusnäkökulmaa valitessani tutkimusaineistoa omaan tutkimukseeni. En lyönyt aineiston määrää lukkoon kovin tarkasti etukäteen, vaan aineiston määrä hahmottui tutkimuksen edetessä. Kun työpaikkailmoituksissa alkoi toistua ilmaisia, joista pystyi tekemään johtopäätöksiä luokittelemalla niitä diskursseiksi, ajattelin aineiston olevan tarpeeksi laaja pro graduni tarpeeseen. Työpaikkailmoituksia valikoitui näin ollen tutkimukseeni 49 kappaletta.

Tyypillisesti työpaikkailmoitukseen sisältyvät työn kuvauksen lisäksi perustiedot ilmoittajasta; voidaan mainita ilmoittajan toimiala, liikevaihto, koko, sijainti, ikä, henkilökunnan määrä. Työpaikkailmoituksessa on mukana ajan ilmaisia, kuten työn alkamisen ja mahdollisen päättymisen ajankohdat, toimintaohjeet ja yhteystiedot ja -henkilöt hakua varten. Työpaikkailmoitus voi sisältää elementtejä myös mainoksen tekstilajista, eli on vaikuttamaan pyrkivä. Valtionvarainministeriön määräyksessä

(2016, 12) todetaan, että usein potentiaaliset hakijat saavat hakuilmoituksen välityksellä ensimmäisen käsityksensä virastosta, jolloin asiaa olisi hyvä ajatella hakijan näkökulmasta ja kertoa myönteisesti siitä, mitä virastolla on tarjottavana. Ilmoituksen informatiivisuudella ja kirjoitustavalla sekä muita kuin sähköisiä ilmoituskanavia käytettäessä myös ulkoasulla, ilmoituksen koolla ja näkyvyydellä on merkitystä työnantajan esiin tuomisessa.

Ensisijaisesti työpaikkailmoitus on tyyliltään tiedottava ja ohjaava, jolloin lähettäjän, eli työnantajan tavoitteena on tiedottaa vastaanottajaa avoimesta työpaikasta tai virasta. Erityisesti sosiaalityöntekijän virkaa ja täten myös alan virkailmoituksia ohjaavat vahvasti laki ja asetukset. Laki sitoo sekä viran että määräaikaisen virkasuhteen hakumenettelyä, nimittämistä ja kelpoisuusvaatimuksia (Valtion virkamieslaki 20.3.2015/283). Virkailmoituksessa on mainittava viran tehtävät ja säädetyt kelpoisuusvaatimukset, hakuajan päättymisaika sekä viranomaisen, jolle hakemus on osoitettava. Virka tai virkasuhde voidaan ilmoittaa uudelleen haettavaksi tai hakuaikaa jatkaa. Tällainen peruste voi olla esimerkiksi tilanne, jossa virkaan tai virkasuhteeseen ei ole tullut riittävästi kelpoisuusvaatimukset ja muut tehtävän edellyttämät vaatimukset täyttäviä hakijoita. (Valtion virkamieslaki 6 c §; 20.3.2015/283; Valtiovarainministeriö määräys 2016, 7.)

Virkamieslain 6 c §:n (20.3.2015/283) ja Valtiovarainministeriö määräyksen (2016, 10) mukaan hakuilmoituksessa on mainittava viran tehtävät, onko virka perustettu tiettyyn yksikköön vai onko se viraston yhteinen, säädetyt kelpoisuusvaatimukset, hakuajan päättymisaika ja viranomaisen, jolle hakemus on osoitettava. Lisäksi hakuilmoituksessa on suositeltavaa mainita määräaikaisuus, jollei nimitetä toistaiseksi, muut tehtävän hoidon asettamat edellytykset, mahdollinen koeaika, sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuus, terveydellisiä edellytyksiä koskevat tiedot, mahdollinen henkilöturvallisuusselvitys, virkamiehet ja viranomaiset, joilta saa lisätietoja ja joille hakemus toimitetaan. (Valtiovarainministeriö määräys 2016, 10–11; Valtion virkamieslaki 8 b §, 20.3.2015/283; Valtion virkamieslaki 8 c §, 20.3.2015/283.)

Valtiovarainministeriön määräyksessä (2016, 11) todetaan, että toivotut, tehtävien onnistuneen hoidon kannalta tärkeät lisävalmiudet ja henkilökohtaiset ominaisuudet tulisi mainita jo hakuilmoituksessa. Tällaisia voivat olla mm. johtamistaito, kyky itsenäiseen työskentelyyn, yhteistyökyky tai kotimaisten kielten lisäksi tarvittava vieraiden kielten taito. Säädettyjen kelpoisuusvaatimusten vähentämisen yhteydessä näiden ominaisuuksien merkitys korostuu entisestään, jolloin lisääntyneen painoarvon takia niiden pitäisi olla selvästi myös hakijoiden tiedossa.

5 METODOLOGINEN LÄHTÖKOHTA

5.1 Diskurssianalyysi analyysimenetelmänä

Tarkoitukseni on etsiä ilmoituksista kielellisiä ilmauksia, joista muodostan laajempia diskursseja. Näiden diskurssien tulkitsen representoivan sosiaalityön tekemistä kulttuurissamme. Diskurssianalyysi on työssäni osa sosiaaliseen representaatioiden teoreettista lähestymistapaa, jolloin diskurssit sisältyvät sosiaalityön tekemisen representaatioihin. Diskurssianalyysi on tutkimuksessani myös väline, jonka avulla tulkitsen näitä sosiaalisia representaatioita. Suoninen (1997, 15) toteaaakin, että diskurssianalyysia ei ole ajateltu selvärajaiseksi metodiksi, vaan väljäksi teoreettiseksi viitekehykseksi, jossa metodisten työkalujen pakki on monipuolinen. Diskurssianalyysi on kvalitatiivisen tutkimuksen tapaan kuitenkin aina riippuvainen tutkijan tulkinnasta ja tavasta nähdä maailma. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 25.) Myös Burr (1995, 163) toteaa, että diskurssianalyysi on aina tulkitsevaa ja subjektiivista, eikä se ole tarkkoja ohjeita tai kaavoja antava menetelmä vaan ennemmin lähestymistapa aiheeseen.

Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan sosiaalisen todellisuuden tuottamista erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Saman asian voi esittää monella eri tapaa. Diskurssianalyttisesti on merkityksellistä, millaisia ilmauksia ja missä yhteyksissä niitä käytetään, ja puheita, tekstejä ja tekoja pidetään tiedostamattomien tai tiedostettujen valintojen tuloksina. Puheet, tekstit ja teot eivät ole diskurssianalyysin näkökulmasta toistensa vastakohtia, vaan niitä kaikkia pidetään toimintana, joka pitävät yllä ja muuttavat sosiaalista todellisuutta. Diskurssianalyysissa keskitytään sosiaalisen konstruktionismin suuntausten tapaan siihen, että kieltä ei lähestytä todellisuuden kuvaamisen välineenä vaan osana sosiaalisia käytäntöjä ihmisten keskinäisessä toiminnassa tapahtuvana tekemisenä ja sosiaalisen todellisuuden tai järjestyksen rakentamisena. Tutkimukseni pyrkii osoittamaan, kuinka työpaikkailmoitusten tekstit ja sosiaalityön tekeminen kiinnostavat saman prosessin aineksiksi näissä sosiaalisissa käytännöissä. (Suoninen 2016, 232–233.)

5.2 Diskurssianalyysin koulukunnat

Diskurssianalyttinen traditio syntyi 1970-luvun alkupuolella, jolloin moderni aika alkoi murtua kohti postmodernia. Taustalla oli käsitys ihmisen kulttuurisesta toimijuudesta, jota voidaan Remeksen (2014) mukaan tarkastella joko ranskalaisessa traditiossa kulttuurin tutkimuksen, brittiläisessä traditiossa kielenkäytön, tai saksalaisessa traditiossa ihmisten toiminnan näkökulmasta. Pohjaan analyysini ranskalaisen diskurssianalyysin tradition menetelmään. Tässä traditiossa maailma nähdään kulttuurina, jossa ihmiset toimivat tietyllä kulttuurille ominaisella strategialla. Strategiaa selittävät

esimerkiksi kulloisessakin ajassa kulttuurin organisoimat tekstit. Kulttuuri siis synnyttää tiedon ja käsitteet sekä ihmisen olemisen maailmassa. (Remes 2014, 8.) Eri traditioilla on erilaiset käsitykset maailmasta ja ihmisen toiminnan suhteesta siihen, ja erilaiset käsitykset siitä, miten näistä voidaan saada tietoa. Eri traditioissa siis ontologia, eli ilmiön suhde todellisuuteen, ja epistemologia, eli ilmiön suhde tietoon, ovat erilaiset. Metodologisesti keskeinen eri traditioita yhdistävä tekijä on diskurssin kulttuurille viestimä tieto, jota diskurssianalyttinen tutkimustraditio jäsentää analyttisesti. (Remes 2014, 3)

Diskurssianalyttinen metodologia mahdollistaa mitä, miten ja miksi -tasojen kysymysten esittämisen. Saksalainen ja ranskalainen traditio sisällyttävät itseensä toiminnallisen tietokäsityksen, jossa kuvataan sitä, miten maailmasta saatava tieto muuttuu diskurssien muovautumisen takia. Remes (2014, 11) nimittää tällaista luovaa tutkimusorientaatiota episteemiseksi diskurssianalyysin perustaksi, jossa tieto olemassa olevasta syntyy toiminnassa. Tätä toiminnan tuottamista tarkastellaan diskurssianalyttisesti. Tällöin ontologia määritellään ja luodaan toiminnan analyysina, eli tieto luo ontologian. Ranskalainen traditio valitaan silloin, kun kiinnostuksen kohteena on brittiläisen tradition aktuaalisen diskurssin ilmenemisen lisäksi tarve saada selitys diskurssin muuttumiselle. Tutkimus tarkastelee tällöin sekä sitä, mitä diskurssi on, että sitä, miten se saa tai on saanut ilmenemisensä. (Remes 2014, 13.) Ranskalaisessa diskurssianalyysissä siis ajatellaan toimijan tuottavan kulttuuria ollessaan vuorovaikutuksessa kulttuurinsa kanssa, kun brittiläisessä traditiossa keskitytään tarkastelemaan jo luotuja kulttuurisia käsityksiä. (Remes 2014, 12)

5.3 Ranskalainen traditio ja Foucault’lainen metodi

Ranskalaiselle traditiolle ominainen tutkimusaineisto on kulttuuria ja diskurssia organisoivien lähteiden, kuten tässä pro gradussa tekstien, tarkastelun mahdollistava aines. (Remes 2014, 10). Tutkijan tehtävä on päätellä, miten aineistosta esiin tuotava piilossa oleva informaatio jäsentää maailmaa ja kulttuuria. Aineiston analyysin kautta tutkija tekee diskurssin eläväksi kuvaukseksi. Ranskalaista diskurssianalyysia on joskus kutsuttu myös emansipatoriseksi, koska se pyrkii tekemään todellisuuden muotoutumisen strategioita näkyviksi. (Remes 2014, 14.) Diskurssianalyysissä voidaan tutkia muun muassa sitä, miksi jokin käytäntö hyväksytään yhteiskunnassa, kun joku muu jää tabuksi tai sitä ei hyväksytä (Remes 2014, 8). Vertaan tätä Moscovicin (2001) ajatukseen sosiaalisista representaatioista, joita ei nimetä, koska ne ovat liian vieraita. Esimerkiksi tietämättömyys sosiaalityön tekemisen arjesta voi ylläpitää käsitystä työstä henkisesti kuormittavana ja jopa pelottavana. Ihmisillä ei ole välttämättä tiedonpuutteen vuoksi sanoja, joilla nimetä työ. Tällöin ennakkoluulot ja median esiin nostamat ääritapaukset saattavat alkaa nimetä koko työtä itsessään.

Michel Foucault on (2005) luonut teoreettiset käsitteet diskurssianalyysin tekoon. Voidaan puhua Foucault'laisesta metodista, johon diskurssianalyysin ranskalainen traditio pohjautuu. Foucault'n (2005, 41) mukaan diskurssianalyysi eroaa kielen analyysistä muun muassa siinä, että kielen analyysissä kysytään, minkä sääntöjen mukaan lausuma on muodostettu, kun taas diskursiivisten tapahtumien kuvauksessa selvitetään, miksi ilmeni juuri tuo lausuma eikä mikään muu. Pelkkien lausumallisten tosiasioiden tulkinta – kuten työpaikkailmoituksissa pelkkien kielellisten ilmaisujen tulkinta – ei voi tuoda näkyväksi diskursiivisia kokonaisuuksia. Diskursiiviset kokonaisuudet tulevat näkyviksi analysoimalla lausumien rinnakkaiseloja, peräkkäisyyttä ja keskinäistä toimintaa, niiden vastavuoroista määräytymistä ja riippumatonta ja vastavuoroista muodonmuutosta. (Foucault 2005, 44.)

5.3.1 Kohteiden muotoutuminen

Kun kieltä tutkitaan tarkemmin, voidaan löytää säännönmukaisuuksia, jotka jakavat yhteisen logiikan ja vaihtelevat historiallisesti erilaisina diskursiivisina muodostelmina. Adrienne S. Chambon (1999, 57–58) ja Foucault (2005, 54) toteavat, että diskursiivinen muodostelma syntyy, kun tiettyjen lausumien välillä voidaan kuvata samanlainen hajonnan järjestelmä, ja kun kohteiden, lausumien tyyppien, käsitteiden ja aihevalintojen valinnan säännöllisyys voidaan määrittää. Foucault vertaa tällaista ilmiötä ideologian käsitteeseen – mitä diskursiivinen muodostelma ei kuitenkaan ole. Ehtoja, joille diskursiivisten muodostelmien syntyminen on alistettu, Foucault (2005, 55) kutsuu muotoutumissäännöiksi. Näiksi kohteiden muotoutumista kuvaaviksi säännöiksi Foucault (2005, 58–60) nimeää esiintulopinnat, rajaavat instanssit ja erikoistumisen asteikot.

Esiintulopinnat ovat asioita, paikkoja tai tilanteita, joissa diskurssi tulee näkyväksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi perhe, läheinen sosiaaliryhmä, työympäristö tai sosiaalinen yhteisö. Vertaan esiintulopinnan käsitettä kontekstin käsitteeseen. Kontekstin käsite on monikerroksinen, ja se voidaan ymmärtää joko suppeasti tai laajasti (Jokinen ym. 1993, 30–31; Heikkinen 2000 119). Vesa Heikkisen (1999, 70) mukaan suppeassa kontekstissa on kyse tekstuaalisten yhteyksien selvittämisestä eli työpaikkailmoitusten tutkimisessä siitä, millaisista kokonaisuuksista teksti muodostuu tai mitä tekstien sanat ja lauseet merkitsevät ja miten ne liittyvät toisiinsa. Kyse on kielellisestä kontekstista, jonka voidaan katsoa laajenevan kehämäisesti, ja kontekstin analysoimisessa tukeudutaan vain siihen informaatioon, joka on luettavissa teksteistä. Tekstuaalisen kontekstin lisäksi työpaikkailmoitusten sisältöihin vaikuttaa olennaisesti kulttuurinen konteksti, jonka rinnastan Foucault'n määrittämäksi esiintulopintaan. Kulttuurisessa kontekstissa on mukana kielenkäyttöä ympäröivä sosiaalinen, kulttuurinen ja yhteiskunnallinen toimintaympäristö. (Jokinen ym. 1993, 30–36; Lehtonen 1996, 166; Heikkinen 1999, 67–71.)

Rajaaviksi instansseiksi Foucault (2005, 59) määrittää sen, kuka tai mikä taho erottaa, osoittaa ja nimeää diskurssin ja tekee siitä objektin. Tällainen rajaava instanssi voi olla oikeuslaitos, hallinto tai esimerkiksi aineistoni virkailmoituksissa osittain lainsäädäntö. Erikoistumisen asteikot taas ovat järjestelmiä, joiden mukaan erilaiset diskurssin kohteena olevat asiat erotetaan, asetetaan vastakkain, rinnastetaan, ryhmitellään, luokitellaan ja johdetaan toinen toisistaan (Foucault 2005, 69). Tällaisia diskursseja voivat työpaikkailmoituksissa olla vaikkapa eri alojen sosiaalityö – esimerkiksi lastensuojelu tai vammaispalvelujen sosiaalityö – ja niiden toisistaan eroavat kuvaukset.

5.3.2 Lausumistapojen ja käsitteiden muotoutuminen

Foucault'n (2005, 75–76) ehdottamassa analyysissä erilaiset lausumien tavat eivät palaudu yhteen synteisiin tai yhden subjektin yhteen yhdistävään tehtävään. Sen sijaan lausumien tavat ilmaisevat erilaisia asemia, sijainteja tai paikkoja, jotka subjekti voi puhuessaan ottaa tai saada. Foucault (2005, 70–71) on määrittänyt seikkoja, joiden kautta diskurssien tapa tulla tietyllä tapaa lausutuksi muotoutuu. Näiden diskurssianalyysin työkaluin pyrin tutkimuksessani selvittämään, missä roolissa sosiaalityön tekeminen työpaikkailmoituksissa näyttäytyy. Näyttäytyykö työ esimerkiksi säädeltyinä viranomaisvelvollisuutena tai mahdollisuutena kehittää tai kehittyä?

Elementit, joita Foucault pyrkii analysoimaan, ovat heterogeenisiä. Toisaalta voidaan tutkia diskurssien formaaleja rakentumissääntöjä, retoriikkaa tai tekstin sisäistä kokoonpanoa, toisaalta tekstien välisiä suhteita tai tietylle aikakaudelle ominaisia ilmiöitä. Se, mikä erottaa diskursiivisen muodostelman toisesta, on tapa, jolla kuvaukset ja kertomukset järjestellään ja kirjoitetaan uudelleen. Analyysin kohteeksi ei siis oteta eristettyä tekstiä ja sen käsitteitä, vaan tutkitaan käsitteiden nimetöntä hajaantumista teksteihin. (Foucault 2005, 81–82) Tässä voi edelleen viitata tekstuaalisen ja kulttuurisen kontekstin eroihin. Diskurssin tutkimisen taustalla on aina pelkkää tekstiä laajempi kulttuurinen tausta. (ks. esim. Jokinen ym. 1993, 30–36; Lehtonen 1996, 166; Heikkinen 1999, 67–71.)

Diskurssit on tehty merkeistä, mutta se, mitä ne tekevät, on enemmän kuin merkkien käyttämistä asioiden nimittämiseksi. Juuri tämä enemmän, joka tekee diskursseista kieleen palautumattomia, on saatava näkyviin ja kuvattava. Analysoimalla diskursseja vapautuu näkyväksi sosiaaliselle käytännölle ominainen sääntöjen kokonaisuus. Tällöin diskurssit eivät ole vain sisältöihin tai representaatioihin viittaavia merkkejä, vaan käytäntöjä, jotka muotoilevat järjestelmällisesti kohteet, joista puhuvat. (Foucault 2005, 68–69.) Diskurssit ovat siis tiedon rakenteita, ajattelun systeemejä sekä systemaattisia keinoja saavuttaa todellisuus ja vaikuttaa käytäntöön (Chambon 1999, 57.)

Olen hahmotellut yhteenvedon diskurssianalyysin metodologisesta viitekehuksesta tutkimuksessani:

METODI TAI LÄHESTYMISTAPA	<p>Diskurssianalyysi Kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimista, jossa analysoidaan sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Kieltä lähestytään ihmisten keskinäisessä toiminnassa tapahtuvana tekemisenä ja sosiaalisen todellisuuden tai järjestyksen rakentamisena. Lähtöajatuksena on, että tekstit ovat tiedostamattomien tai tiedostettujen valintojen tulosta. Saman asian voi esittää monella eri tapaa. Sillä on merkitystä, millaisia ilmauksia ja missä yhteyksissä niitä käytetään. (Suoninen 2016, 232–233.)</p>
TRADITIO	<p>Ranskalainen, Michel Foucault Tutkijan tehtävä on päätellä, miten aineistosta esiin tuotava piilossa oleva informaatio jäsentää maailmaa ja kulttuuria (Remes 2014).</p>
KUVAUS	<p>Diskursiiviset tapahtumat Diskursiivisten tapahtumien kuvauksessa selvitetään, miksi ilmeni juuri tuo lausuma eikä mikään muu (Foucault 2005, 44).</p>
ANALYYSI	<p>Diskursiiviset muodostelmat Kun kieltä tutkitaan tarkemmin, voidaan löytää tiettyjä säännönmukaisuuksia, jotka jakavat yhteisen logiikan ja vaihtelevat historiallisesti erilaisina diskursiivisina muodostelmina (Chambon 1999, 57–58).</p>
ANALYYSIN EHDOT	<p>Muotoutumissäännöt 1) esiintulopinnat, 2) rajaavat instanssit ja 3) erikoistumisen asteikot</p> <p>Diskursiivisten muodostelmien syntymiseen vaikuttavat esimerkiksi 1) sosiaalinen yhteisö, 2) laki ja hallinto ja 3) eri alojen sosiaalityö. (Foucault 2005.)</p>
ANALYYSIN EHDOT	<p>Lausumisen tavat 1) asema 2) sijainti 3) paikka Seikkoja, joiden kautta diskurssien tapa tulla tietyllä tapaa lausutuksi muotoutuu. 1) Kuka puhuu ja 2) missä roolissa sosiaalityön tekeminen työpaikkailmoituksissa näyttäytyy? 3) Institutionaalinen paikka voi määrittää sitä, miten sosiaalityö työpaikkailmoituksessa näyttäytyy? Diskurssi ja representaatio voivat olla erilaisia myös eri aikakausina. (ks. esim. Foucault 2005, 75–76.)</p>
ANALYYSIN TULOKSET	<p>Sosiaaliset käytännöt</p>

Todellisuus, joka tapahtuu, muuttuu ja uusiutuu tiedon rakenteina ja ajattelun systeemeinä (ks. esim. Chambon 1999). Sosiaalisten käytäntöjen näkyväksi tekemisen kautta tulevat näkyviksi niihin sisältyvät sosiaaliset representaatiot.

5.4 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen eteneminen

Tutkimusmenetelmäni on laadullinen eli kvalitatiivinen. Kirjoittamisella on laadullisessa tutkimuksessa merkittävämpi asema kuin teoriapohjaisessa tutkimuksessa. Laadullisessa analyysissä tutkija analysoi havaintoaineistoaan temaattisesti ja käsitteellisesti yleisimmiksi merkityksiksi, hakee selitysmalleja ja kehittää teoreettisia näkemyksiä. Lähtökohta tutkimuksessani on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu, induktiivinen analyysi, jossa päädyn yksityisistä havainnoista yleisiin merkityksiin. Tutkimusprosessissa lähdän liikkeelle empiirisistä havainnoista, mikä edellyttää aineiston perinpohjaista tuntemista. Tavoitteena on päätyä tutkimusprosessissa kirkastuneen aineiston pohjalta selitysmalleihin ja teoreettiseen pohdiskeluun. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 165, 247–248.)

Aloitin tutkimuksen keräilemällä työpaikkailmoituksista ilmaisia, jotka määrittivät sosiaalityöntekijän työn aseman, sijainnin ja paikan. Aseman käsitteen kautta jaottelin ilmoituksista julkisen ja yksityisen alan ilmoitukset omiin luokkiinsa. Sijainnin luokittelun tein sen mukaan, minkä alan sosiaalityöstä oli kyse, ja paikka määritteli sosiaalityön tekemisen ajankohdan sosiaalityön historian valossa. Kaikki ilmoitukset ovat vuosilta 2016–2017, joten ne ilmaisivat paikkaa tässä ajassa. Rajaaiviksi instansseiksi määritin lainsäädännölliset tai sopimukselliset kriteerit, joiden oletettavasti on pakko ilmetä ilmoituksista. Erikoistumisen asteikolle asetin analyysissäni eri alojen sosiaalityöntekijät, esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä tai vammaispalvelun sosiaalityöntekijä.

Näiden lausumisen tapojen ja muotoutumissääntöjen rajausten pohjalta aloin tutkia, kuinka paljon erilaiset sosiaalityön tekemiseen liittyvät ilmaiset toistuvat näin rajatuissa ilmoituksissa. Analyysin pohjalta pystyin muodostamaan erilaisia sosiaalityön tekemiseen kuuluvia diskursseja. Kielellisiä ilmaisuja analysoimalla ilmoituksista nousivat esiin seuraavat diskurssit: professio ja arvostus, työn toiminnanvapaus ja houkuttelevuus ja työ asiakastyönä. Diskursseista muodostin analyysin temaattisen jaon. Tutkimukseni kannalta katsoin epäoleelliseksi, että diskurssien esiintymisjärjestys tulisi työssäni ilmi, koska sillä ei ole tutkimuskysymykseni kannalta merkitystä. Koska työni on kvalitatiivinen, se, että ilmoituksista löytyi esimerkiksi työn profession ja arvostuksen tai houkuttelevuuden diskurssit, oli oleellisempaa kuin se, missä esiintymisjärjestyksessä tai laajuudessa nämä diskurssit

ilmoituksissa esiintyivät. Sitäkään en pitänyt tärkeänä esittää, kuinka paljon kuhunkin diskurssiin sisältyvää piirrettä yksittäisessä ilmoituksessa esiintyi. Oleellista siis on, millaisia samaa toistavia piirteitä eri ilmoituksissa ilmeni, ei se, kuinka paljon niitä ilmeni.

Diskurssien jaottelun jälkeen pääsin tulkitsemaan sosiaalisia representaatioita, joita diskurssit tuottavat. Tulkinnassa käytin apuna sosiaalisten representaatioiden teoreettiseen lähestymistapaan sisältyviä teoreettisia käsitteitä, joita ovat konventioiden luominen, rakenne ja traditio, representaatioiden aikajakso, ankkurointi ja objektifikaatio. Analyysini pohjalta tulkitsin, että kaikki työpaikkailmoitusten sosiaaliset representaatiot sosiaalityön tekemisestä loivat konventioita sosiaalityön tekemisestä. Tulkinnan taustalla oli ajatus, että ilmoitusten sisällöistä vastaavilla sosiaalityöntekijöillä ja heidän työnantajillaan on sama jaettu reaktio ja kulttuurinen ymmärrys siitä, millaista sosiaalityön tekeminen on. Työstä on olemassa tietynlainen konventio, jonka alan ihmiset jakavat. Sosiaalityön tekeminen silti representoitiin ilmoituksissa eri tavoin, mistä tein tulkintoja tutkimukseni taustateoriaan, eli sosiaalityön asiantuntijuuden ja profession historian ja nykypäivän, asiakastyön, työn toiminnanvapauden ja rakenteellisten muutosten tutkimuksiin, nojaten.

Ankkuroinnin käsitteen tarkastelu toi esiin sen, kuinka ilmoituksissa luokiteltiin ja nimettiin sosiaalityön tekemiseen liittyviä piirteitä, joiden piirteiden kautta pystyin edelleen jakamaan ne teemojen alle diskursseiksi. Objektifikaation käsitteen kautta avasin sitä, millaiset diskurssit representoivat työn näkymättömäksi, eli eivät luoneet uusia käytäntöjä vaan pikemminkin uusintivat vanhoja. Itsesäänselvyyksien kumoamisessa kyse oli päinvastaisesta vaikutuksesta. Jotkut diskurssit tuottivat valitsevista käytännöistä sosiaalityöstä säädeltynä viranomaistyönä poikkeavia sosiaalisia representaatioita, jollaisten representaatioiden voi tulkita kertovan sosiaalityön tekemisen moninaisuudesta ja muutoksestakin.

Analyysissa selvitin sitä, miten työpaikkailmoitusten tekstit tuottavat sosiaalista todellisuutta. Diskursiivisten tapahtumien kuvauksessa pohdin sitä, miksi tekstissä ilmeni juuri tietty lausuma eikä mikään muu (Foucault 2005, 44). Lähtökohtana oli ajatus, että työpaikkailmoitukset ovat osa diskursiivisia tapahtumia, joiden kautta ne luovat – ja ovat myös osa – sosiaalisia käytäntöjä siitä, millaisena sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme nähdään. Kun tutkin työpaikkailmoitusten kieltä tarkemmin, pyrin löytämään tiettyjä säännönmukaisuuksia, diskursiivisia muodostelmia, jotka jakavat yhteisen logiikan ja toteuttavat tämän hetkistä representaatiota sosiaalityön tekemisestä kulttuurissamme. (Chambon 1999, 57–58; Moscovici 2001.) Diskursiivisten muodostelmien syntymiseen vaikuttavat lausumisen tavat muotoutumissäännöt. Lausumisen tapaan kuuluvat lausuman asema, sijainti ja

paikka. Asemaksi määritin analyysissa sen, onko työpaikkailmoituksen sosiaalityö julkisen vai yksityisen tahon järjestämää. Sijainti kertoi sen, minkä alan sosiaalityöstä oli kyse, ja paikka määrittäi sosiaalityön tekemistä ajassamme.

Muotoutumissäännöistä erotin esiintulopinnat, rajaavat instanssit ja erikoistumisen asteikot. Esiintulopinnaksi määritin työpaikkailmoituksen yhteiskunnallisena tekstinä. Rajaaviksi instansseiksi otin työn hakemista määrittävät lainsäädännölliset kriteerit, joiden oletettavasti oli pakko ilmetä ilmoituksista. Tällaisia instansseja olivat pätevyysvaatimukset ja muut viranhakuun lakisääteisesti kuuluvat ohjeistukset. Jos rajaavina instansseina esitettiin työpaikkailmoituksissa muuta kuin lakisääteisesti määriteltyjä ominaisuuksia, katsoin niiden vahvistavan sosiaalityön arvostusta tai professioasemaa. Erikoistumisen asteikolle asetin analyysissani eri alojen sosiaalityöntekijät, esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä tai vammaispalvelun sosiaalityöntekijä.

Näiden lausumisen tapojen, muotoutumissääntöjen rajausten pohjalta voin tutkia, millaisia sosiaalisia käytäntöjä ja sosiaalisten käytäntöjen näkyväksi tekemisen kautta paljastuvia sosiaalisia representatioita työpaikkailmoitukset sosiaalityön tekemisestä ilmensivät.

5.4.1 Asema, sijainti ja paikka

Aineistossani oli 49 sosiaalityöntekijän työpaikkailmoitusta. Määritin aineistossani sosiaalityön asemaksi julkisen tai yksityisen puolen sosiaalityön. Aineistossani oli 44 julkisen puolen, eli kunnan, kaupungin, kuntayhtymän, sairaanhoitoalueen, sairaanhoitopiirin tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän työpaikkailmoitusta. Yksityisiä tai kolmannen sektorin yrityksiä, yrityskuntayhtymiä tai yhdistyksiä oli ilmoituksissa 5 kappaletta.

Työpaikkailmoitusten tarkastelussa sijainti tarkoittaa työssäni sitä, minkä alan sosiaalityöstä ilmoituksessa oli kysymys. Lastensuojelun sosiaalityön termiä käytettiin, mutta uusi systeemisen lastensuojelun malli ja sen asettumisen keskeneräisyys on varmasti yksi syy termien hajanaisuuteen ja vaikiutumattomuuteen. Ilmoitusten perusteella lastensuojelun sijaintina sosiaalityössä olivat perhesosiaalityö, perheneuvolan sosiaalityö, lapsiperhepalvelujen sosiaalityö, lasten ja perheiden palvelujen sosiaalityö, lapsiperheiden sosiaalipalvelut, lapsiperheiden sosiaalityö, lapsi- ja perhesosiaalityö, lastensuojelu- ja perhepalvelut ja lapsiperheiden palvelun sosiaalityö, joka sisältää lastensuojelun ja lastenvalvojan työt. Tulkitsen termien hajanaisuudesta huolimatta kaikkien näiden tarkoittavan lasten ja perheiden sosiaalityötä pois lukien perheneuvolan sosiaalityö ja lastenvalvojan työt perheoikeudellisina palveluina.

Ilmoituksista aikuisten parissa tehtävästä sosiaalityöstä sijaintina olivat aikuissosiaalityö, työllisyyden hoidon sosiaalityö, mielenterveys- ja päihdetyön sosiaalityö, yleinen sosiaalityö ja työikäisten palvelujen sosiaalityö. Oli myös ilmoitus, jossa aikuissosiaalityöhön on linkitetty kolme eri sijaintia: lastensuojelu- ja perhepalvelut, aikuissosiaalityö ja vammaispalvelu- ja aikuissosiaalityö.

Aineistossa oli myös sosiaalityön sijaintina sairaalassosiaalityö, vammaispalvelujen sosiaalityö maahanmuuttososiaalityö, vanhuspalvelujen sosiaalityö ja sosiaalipäivystyksen sosiaalityö. Yhteensä sosiaalityön aloja oli ilmoituksissa 51. Eri alojen sosiaalityö näyttäytyi ilmoituksissa kahta sosiaalityön alaa laajemmin kuin mitä varsinaisia ilmoituksia on, koska yhdessä ilmoituksessa haettiin kolmea eri alan sosiaalityöntekijää.

Lähes kaikissa ilmoituksissa sijainti oli vielä edellistä kuvausta tarkemmin määritelty. Lasten- ja perheiden sosiaalityössä sijainnit löytyivät avohuollosta, sijaishuollosta, palvelutarpeen arvioinnista, jälkihuollosta, sijaishuollosta ja perhehoidosta. Näin määrittyi sosiaalityön sijainti eräässä ilmoituksessa: sosiaalityöntekijä vastaa palvelutarpeen arvioinneista, asiakassuunnitelman mukaisesta suunnitelmallisesta sosiaalityöstä sekä sijoitusprosesseista. Työn sijainti voi olla koko lastensuojeluprosessin sosiaalityö ja systeeminen lastensuojelu, jotka lienevät sama asia. Sijaintina oli myös perheneuvola.

Lasten- ja perheiden sosiaalityön osalta sijaintina olivat myös lastensuojelu ja lastenvalvoja. Sijainti on tällöin lapsiperheiden palvelujen alla, eikä kokonaisuudessaan pelkkää lastensuojelun sosiaalityötä, koska lastenvalvoja vastaa perheoikeudellisista palveluista. Työn sijainniksi määrittyivät myös virka-ajan sosiaalipäivystäjä, moniammatillisesti asiakassuunnitelmaan perustuva asiakastyö, perheoikeudelliset asiat, lapsiperheiden sosiaalityön ja lastensuojelun tehtävät, palvelutarpeen arvioinnin sekä sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisista palveluista päättäminen tai palveluiden järjestäminen.

Aikuissosiaalityön puolelta työn sijaintina olivat: toimeentulotukityö, aktivointisuunnitelmien tekeminen, psykososiaalinen tuki, palvelutarpeen arviointi, asiakas- ja aktivointisuunnitelmien laatiminen, kuntouttavan työtoiminnan sopimukset, harkinnanvaraisen ja ehkäisevän toimeentulotuen päätökset sekä asiakasta koskevien sosiaalisten selvitysten ja lausuntojen laatiminen. Sijaintina olivat myös työllisyyden monialainen yhteistyö (TYP) ja mielenterveys- ja päihdetyön palvelualue, palvelutarpeen arvioinnin tekeminen henkilöille ja perheille, aktivointisuunnitelmien teko, ehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki ja työikäisten palvelut. Työn sijaintia ei aina määritelty tarkemmin, ja

ylipäänsä aikuissosiaalityön sijainnin vaihtelevuus kertonee siitä, että alan kenttä on laaja ja vakiintunut.

Sairaalasosiaalityön sijainniksi osoitettiin terveyskeskus-, lääkinnällisen kuntoutuksen-, veteraaniasiat sekä avoterveydenhuollon ja vuodeosastojen sosiaalityö. Lisäksi sijainti voi määrittyä nuorisopsykiatrian poliklinikalle ja osastolle, psykiatrian poliklinikalle, aikuispsykiatrian osastolle, psykiatriselle suljetulle osastolle ja lastenpsykiatrian poliklinikalle.

Vammaispalvelujen sosiaalityön sijaintina olivat vammaispalvelut, vammaispalvelut lasten ja nuorten tiimissä ja aikuissosiaalityö, lapsiperheiden palvelut ja lastensuojelu. Viimeisessä esimerkissä sijaintien määrittämisen hajanaisuus kertoo ainakin siitä, että vammaispalvelujen sosiaalityöntekijä tekee organisaatiossa muutakin sosiaalityötä. Kyse lienee pienestä organisaatiosta.

Maahanmuuttososiaalityön sijainniksi osoitettiin alkukartoituksen ja asiakassuunnitelmien teko, nuoren edustajan hakeminen, lausuntojen teko, psykososiaalinen tuki, laaja yhteistyö eri viranomaisryhmien kanssa, vastaanottorahasta päättäminen, nuorten oleskeluluvan saamiseen liittyvät tehtävät ja moniammatillinen työskentely. Sosiaalityön sijainniksi voitiin määrittää myös vastaanotto- ja kotouttamistyö. Vanhussosiaalityön sijainniksi määrittyivät selvitys, arviointi ja sijoitus (SAS).

Paikka tarkoitti aineistossani sitä, minä aikana ja aikakautena työntekijöitä haettiin. Kaikki ilmoitukset olivat vuosilta 2016 ja 2017, joten aineiston paikka oli tässä ajassa.

5.4.2 Esiintulopinta, rajaavat instanssit ja erikoistumisen asteikot

Sosiaalityön arvostuksen ja profession esiintulopinta oli koko aineistossani työpaikkailmoitus. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästä ilmoitustekstistä vaan institutionaalisesta tekstilajista osana kulttuuria. Työpaikkailmoitus osaltaan uusintaa ja muuttaa kulttuuria. Se on tekstinä osallisena ja toimijana käytännöissä, jotka pitävät yllä tai muuttavat sosiaalista todellisuutta (Suoninen 2016, 232–233).

Rajaavaksi instanssiksi määrittelin aineistossani ne työntekijän ominaisuudet ja ansiot, jotka ilmoituksissa esitetään pakollisiksi edellytyksiksi työn tai viran hoitamiseksi. Kaikissa aineistoni ilmoituksissa rajaavana tekijänä oli sosiaalityöntekijän kelpoisuus. Jos ilmoituksessa oli muita rajaavia instansseja, määrittelin ne työn tarjoajan subjektiivisiksi valinnoiksi. Tällöin rajaavien instanssien voi ajatella vahvistavan työn arvostusta tai professiota – tai molempia. Työn professiota heikentäväksi määrittelin ilmoitukset, joissa pätevien hakijoiden puuttuessa työn tekemiseen voitiin hyväksyä määrajaksi myös loppuvaiheen opiskelija.

Rajaavia instansseja olivat sijaispätevyys, erityisen hyvät tai hyvät vuorovaikutustaidot, suullinen ilmaisukyky, kyky tai innostus tiimityöskentelyyn tai ryhmätyöskentelyyn tai hyvät yhteistyötaidot. Muita rajaavia instansseja olivat kyky itsenäiseen työhön, itsenäiseen asiantuntijuuteen, itsenäiseen asiakastyöskentelyyn tai itsenäiseen työn hallintaan, kokemus, kyky, soveltuvuus tai innostus toimia verkostossa tai hyvä yhteistyökyky erilaisissa, muuttuvissa verkostoissa. Rajaavaksi instanssiksi määrittyi myös oma auto tai ajokortti tai molemmat, kielitaito, hyvä kirjallinen ilmaisutaito tai dokumentointitaito, innostus ja kokemus aikuissosiaalityöstä ja kyky työskennellä haastavissakin asiakas-tilanteissa tai soveltuvuus vaativaan asiakastyöhön.

Rajaavaksi instanssiksi määrittyivät niin ikään kehittäminen, johtamisaaminen, ilta-, yö-, ja viikonlopputyöskentely, halu ja kyky työskennellä maahanmuuttajalasten tai nuorten kanssa, kyky liikkua sairaalan alueella, palvelujärjestelmän tuntemus, paineensietokyky, kyky parityöhön, toimeentulotuen tuntemus, kyky päätöksentekoon, kasvatus- ja perheneuvonnan erikoistumiskoulutus tai siihen rinnasteinen vähintään lukuvuoden pituisen ennaltaehkäisevään työhön sekä lasten ja perheiden kohtaamiseen valmiuksia antavan erikoistumiskoulutus, hyvä organisoitukyky, kyky hahmottaa prosessien toimintaa, joustavuus ja valmius työelämän muutosten kohtaamiseen.

Erikoistumisen asteikolle määritin aineistossani seikat, joista ilmenee, minkä alan sosiaalityöntekijää ilmoituksessa haetaan. Ilmoitusten perusteella sosiaalityössä tarvittiin lastensuojelun sosiaalityöntekijää, perhesosiaalityön sosiaalityöntekijää, lapsiperheiden sosiaalityöntekijää, lasten- ja perheiden palvelujen sosiaalityöntekijää, lapsi- ja perhesosiaalityöntekijää, sairaalassosiaalityöntekijää, vammaispalveluiden sosiaalityöntekijää, aikuissosiaalityöntekijää, työllisyyden hoidon sosiaalityöntekijää, työikäisten palvelun sosiaalityöntekijää, maahanmuuttososiaalityöntekijää, sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijää, lastenvalvojaa, sosiaalityöntekijää SAS-toimintaan, mielenterveys- ja päihdetyön sosiaalityöntekijää ja yleistä sosiaalityöntekijää. Erikoistumisen asteikolle kertyi 53 erityisalan sosiaalityön nimikettä, koska joissakin ilmoituksissa haettiin kahta tai useampaa eri alan sosiaalityöntekijää.

5.6 Eettiset kysymykset

Tämän kaltaisessa tekstintutkimuksessa, jossa analysoidaan julkisia tekstejä, ei tarvita tutkimuslupaa. Kuitenkin jo tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu. Tutkimuskohteen tai ongelman valinnassa kysytään, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. (Hirsjärvi ym. 2005, 26.) Valitsin aiheen, joka oli mielekästä toteuttaa tekstin- ja diskurssintutkimuksen menetelmin, mutta joka ei suppeasti jäisi vain tekstien tarkasteluun, vaan pääpainotus on yhteiskunnallisessa ja erityisesti

sosiaalityön ulottuvuudessa. Mielestäni sosiaalityön tekemisen sosiaalisten representaatioiden tarkastelu sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoituksissa diskurssianalyysin menetelmin palvelee hyvin tätä tarkoitusta. Tutkimukseni on kvalitatiivinen, eikä kvalitatiivisessa tutkimuksessa tehdä päätelmiä aineistosta yleistettävyyttä ajatellen. Ajatuksena on kuitenkin, että yksityisessä toistuu yleinen, kun yksittäistä tapausta tutkitaan tarkasti. Tällöin nähdään, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein silloin kun ilmiötä tarkastellaan yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi ym. 2005, 171.)

Aloittaessani tutkimuksen tekemisen minulla ei ollut työkokemusta sosiaalityön tekemisestä. Lähtökohta sosiaalityön tekemisen tutkimiseen oli siis mahdollisimman neutraali – lähinnä opintojen harjoittelujaksoihin ja teorian tietoon perustuva. Tietty määrä vierautta ja esikuvien puute voi merkitä tutkijalle uutta ja omaa otetta (Eräsaari 2000, 119). Toisaalta tutkimuksen edetessä aloin työskennellä sosiaalityöntekijän tehtävissä, mikä yhdessä taustakirjallisuuden kanssa auttoi peilaamaan ja ymmärtämään sosiaalityön tekemistä ja todellisuutta myös omassa ammatillisessa kasvussa. Muuttuvat tilanteet saattavatkin Eräsaaren (2000, 117) mukaan innoittaa tutkijaa katsomaan aikaisempia havaintojaan uudesta näkökulmasta.

Vaikka tutkin sosiaalityön työpaikkailmoituksia satunnaisesti eri paikkakunnilta ja eri työtehtävien osalta, olen päättänyt tutkimuseettisistä syistä ja tarkoituksenmukaisuuden kannalta pitää ilmoitukset anonyymeina. Olennaista ei ole sekään, miten paljon tietynlaisia sosiaalisia representaatioita ilmoituksissa esiintyy, joten en kokenut tarpeelliseksi laskea ja tuoda tutkimuksessa esille niiden määrää. Olennaista ja tutkimuksen kannalta merkityksellistä on se, että aineistosta oli löydettävissä sosiaalityön tekemisen sosiaalisia representaatioita, ja minulla oli teoreettiset ja metodiset välineet tehdä niitä näkyviksi.

Tutkimustulosten antamat negatiiviset varaukset esimerkiksi palkkauksesta eri paikkakunnilla tai työtehtävissä tai ulkoapäin säädellyn viranomaistyön painottuminen saattavat heikentää entisestään sosiaalityöntekijöiden sitoutumista, saatavuutta ja yleistä kuvaa sosiaalityön tekemisestä joillakin paikkakunnilla tai tehtäväkentillä. Tutkimukseni tehtävä ei ole käydä taisteluun sosiaalityöntekijöiden palkkauksen nostamisen, työn imagon tai työolojen parantamisen puolesta, vaan tuoda esiin, miten sosiaalityön tekemisen sosiaaliset representaatiot työpaikkailmoituksessa muodostuvat ja mitä ne kertovat työn tekemisestä ja professiosta muuttuvissa yhteiskunnallisissa ja poliittisissa tilanteissa. Vaikka en tuo esiin konkreettisia epäkohtia ja sillä tavoin pyri vaikuttamaan sosiaalityön tekemisen yhteiskunnalliseen asemaan, voin tehdä tutkimuksessani sosiaalityön tekemistä läpinäkyväksi. Tämä saattaa parantaa työn arvostusta ja auttaa niin maallikoita kuin sosiaalityöntekijöitä ja heidän asiak-

kaitaan ja työnantajiaan näkemään, millaiset asiat yhteiskunnassa voivat vaikuttaa sosiaalityön tekemisen käytäntöihin, ja millaisia mahdollisuuksia kaikilla yhteiskunnan jäsenillä ja sosiaalityöntekijöillä itsellään on ylläpitää tai muuttaa näitä vallitsevia käytäntöjä.

Tutkimuksen reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta. Reliaabelius tarkoittaa sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliaabelius voidaan todeta monella tavalla. Tutkimalla kvalitatiiviseen työhön tyypilliseen tapaan yksittäistä tapausta tarkasti saadaan näkyviin myös se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi ym. 2005, 216, 171.) Toinen tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on validius eli pätevyys. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2005, 216.) Kvalitatiivisissa tutkimuksissa reliaabelius ja validius ovat saaneet erilaisia tulkintoja, ja termit saatetaankin helposti kytkeä vain kvantitatiiviseen tutkimukseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaankin aiheellisesti ajatella, että kaikki ihmistä ja kulttuuria koskevat kuvaukset ovat ainutlaatuisia, jolloin perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät tule kysymykseen. (Wolcott 1995, Hirsjärven ym. 2005, 217 mukaan.)

Kuitenkin kaiken tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi jollakin tapaa arvioida, vaikka reliaabeliuden ja validiuden termejä ei haluttaisikaan käyttää (Hirsjärvi ym. 2005, 217). Hirsjärvi ja kumppanit (2005, 217–218) toteavat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Aineiston analyysissä keskeistä on luokittelujen tekeminen, eli lukijalle on kerrottava luokittelun syntymisen alkujuuret ja luokittelujen perusteet. Samoin tulosten tulkinnassa on kerrottava, millä perusteella tutkija esittää tulkintoja ja mihin hän päätelmänsä perustaa. Toteutan reliaabeliuden ja validiuden käsitteitä työssäni ajatuspohjalta, että vaikka laadullinen tutkimus on aina myös tutkijansa tulkintaa, ovat diskurssianalyysin tulokset siinä mielessä ei-sattumanvaraisia, että ne on löydetty tieteellistä metodia käyttäen. Tutkimuksessa täytyy myös koko ajan olla näkyvillä, millä tavoin ja analyysimetoidein tulokset on saatu. Tutkimuksen etenemisen olen tehnyt läpinäkyväksi tässä luvussa, tutkimuksen tuloksia tarkastelevassa luvussa sekä yhteenvedossa. Myös analyysin ja tulosten tulkinnan aikana tuon koko ajan tekstissä näkyville, millä tavoin olen rajannut aineistoa ja mihin perustuen esitän tuloksia.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Sosiaalityön tekemisen sosiaaliset käytännöt työpaikkailmoituksissa

Työpaikkailmoitusten lausumisen tapojen ja muotoutumissääntöjen rajauksen kautta aineistoista nousi kolme diskurssia, jotka sosiaalisina käytäntöinä representoivat sosiaalityön tekemistä kulttuurissamme ja yhteiskunnassamme. Olen muotoillut diskurssit vapaamuotoisesti niiden sisällön mukaan. Ne ovat: sosiaalityön tekeminen professiona, sosiaalityön tekemisen toiminnanvapaus ja houkuttelevuus ja sosiaalityön tekeminen asiakastyönä. Joissakin ilmoituksissa saattoi nousta samaa diskurssia useampien ilmaisujen kautta, mutta tässä analyysissä erottelin diskurssit sen mukaan, esiintyikö niitä tuottavia ilmaisuja ilmoituksessa. Ilmaisujen määrää yhdessä ilmoituksessa en siis muuten nähnyt oleelliseksi laskea. Olen tutkimukseni tuloksia esitellessäni lainannut ilmoituksista ilmaisuja, joiden olen katsonut sisältyvän temaattisesti jakamieni diskurssien sisälle. Lainaukset ovat suorina, enkä ole tehnyt niihin kieliopillisia tai muita korjauksia. Lainaukset olen esittänyt kursiivi-muodossa.

6.1.1 Professio

Sosiaalityön tekeminen professiona on osittain työn tekemistä rajaava instanssi, koska laki määrittää sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimukset. Professiota toteutetaan kuitenkin muunakin kuin lain rajaamana instanssina. Nämä sekä rajaavina instansseina että muuten löytyneet diskurssit työn tekemisen professionaalisuudesta representoivat yhteiskunnan sosiaalisia käytäntöjä, joissa sosiaalityön tekeminen on professio.

6.1.1.1 Professio rajaavana instanssina

Professiota sosiaalityön tekemisessä ilmaistiin silloin, kun sosiaalityöntekijän kelpoisuuden lisäksi oli muitakin asioita ja ominaisuuksia työn tekemistä rajaavien instanssien sisällä. Professio ilmaistiin sen kertomisena, että kokemusta arvostetaan, ja kokemus on työn edellyttämä rajaava instanssi. Työkokemuskriteerit oli määritelty tarkkaan:

Valittavalla henkilöllä tulee olla sosiaalityöntekijän pätevyys (laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015 § 7) ja vähintään viiden (5) vuoden kokoaikainen työkokemus lastensuojelun avo- tai sijaishuollosta edeltävältä kymmeneltä (10) vuodelta.

Kokemuksen lisäksi työnhakijoilta edellytettiin muitakin ominaisuuksia, joista kyky ilmaisi asiantuntijuutta ja professiota ja kokemus, vuorovaikutustaidot ja halu työskennellä hyvän sosiaalityöntekijän ominaisuuksia eli professiossa arvostettavia ominaisuuksia:

Kokemusta lastensuojelun sosiaalityöstä tai kokemusta vastaanotto- tai kotouttamistyöstä, halua ja kykyä työskennellä maahanmuuttajalasten/ nuorten kanssa, hyviä vuorovaikutustaitoja, kykyä työskennellä haastavissakin asiakastilanteissa sekä ajokorttia.

Sosiaalityön tekemistä rajaavia instansseja olivat myös kielitaito, hyvät vuorovaikutustaidot, kyky tiimityöskentelyyn ja itsenäiseen työhön, paineensietokyky, hyvät yhteistyötaidot ja hyvä suullinen ja kirjallinen ilmaisukyky. Sosiaalityön tekemisen professio ilmaistiin lisäksi hyvinä dokumentointitaitoina, kykyä toimia verkostoissa, soveltuvuutena vaativaan asiakas- ja verkostotyöhön, kykyä itsenäiseen päätöksentekoon ja parityöhön. Muita sosiaalityön tekemisen profession ilmaisuja olivat innostus ja kokemus aikuissosiaalityöstä ja toimeentulotuen tunteminen.

Lisäksi sosiaalityön tekemisen professio ilmaistiin työntekijän joustavuutena ja valmiutena työelämän muutosten kohtaamiseen, kykyä itsenäiseen asiantuntijuuteen, hyvänä organisointikykyä sekä kykyä hahmottaa prosessien toimintaa.

Sosiaalityön tekemisen professio ilmaistiin erikoistumisena:

Kelpoisuusvaatimuksena perheneuvolan sosiaalityöntekijän tehtäviin on Sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 7 §:n mukainen sosiaalityöntekijän pätevyys, ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä sekä sekä kasvatus- ja perheneuvonnan erikoistumiskoulutus tai siihen rinnasteinen vähintään lukuvuoden pituinen ennaltaehkäisevään työhön sekä lasten ja perheiden kohtaamiseen valmiuksia antava erikoistumiskoulutus.

Työn tekemistä rajaavana instanssina sosiaalityön professio ilmaistiin niin ikään kykyä liikkua sairaalan alueella, valmiutena ilta- yö- ja viikonlopputyöskentelyyn, asiakastyön johtamisaamisena ja haluna kehittää omaa työaluettaan.

Sosiaalityön tekemisen professio ilmaistiin palkkauksessa. Korkein palkka oli 3464,76 euroa kuukaudessa ja pienin palkka, 2927,95 euroa kuukaudessa. Palkkaero samoista työtehtävistä representoi sitä, että palkkaus ei välttämättä edelleenkään ole sosiaalityössä linjassa asiantuntijuuden tason kanssa.

Sosiaalityön tekemistä rajaavina instansseina professiota ilmensivät virkaan liittyvät velvoitteet:

Virkaan valitun on ennen viran vastaanottamista esitettävä 30 päivän kuluessa valinnasta tiedon saatuun hyväksyttävä lääkärintodistus terveydentilastaan sekä toimitettava lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi annetun lain (504/2002) mukainen rekisteriote. Tehtävässä on 4 kk koeaika.

Myös professioaseman kumoavat, semiprofession diskurssit representoivat sosiaalisia käytäntöjä, joissa sosiaalityön tekeminen on professio. Profession kumoaminen työn tekemistä rajaavana instanssina liittyy sosiaalityössä sijaispätevyteen. Sosiaalityön kelpoisuus on määritelty laissa (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015, 7 §). Jos kelpoisia hakijoita ei ole, laissa on määritetty, että työhön voidaan ottaa vuoden määräajaksi tietyssä vaiheessa opintoja oleva sosiaalityön opiskelija. Kyse on rajaavasta instanssista, koska laista ei voi poiketa:

Kelpoisuusehdot täyttävien hakijoiden puuttuessa tehtävään voidaan valita tilapäisesti enintään vuoden ajaksi sosiaalityöntekijän ammattiin opiskeleva henkilö, joka on suorittanut hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön työharjoittelun.

Sosiaalityön tekeminen professiona ilmaistiin tässä semiprofessiona, jossa kelpoisuusehtoja ehdotettiin muutettavaksi muuttamalla työn ammattinimikettä:

Sosiaalityöntekijän toimeen kelpoisten hakijoiden puuttuessa toimet voidaan täyttää nimikkeellä palveluohjaaja, johon vaaditaan soveltuva sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto (sosionomi YAMK /sosionomi AMK).

6.1.1.2 Muu professio

Sosiaalityötä professiona muuna kuin tekemistä rajaavana instanssina ilmensivät työkokemus, yhteistyökyky, lastensuojelun ja perhehoidon tuntemus, asiakastyön hallinta, kehittämismyönteinen työote sekä itsenäinen ja parityönä tapahtuva työskentely:

Arvostamme yhteistyökykyä, lastensuojelun sosiaalityön ja perhehoidon monipuolista tuntemusta, asiakastyön hallintaa sekä positiivista asiakaslähtöistä ja kehittämismyönteistä työotetta.

Arvostamme monipuolista osaamista, joustavuutta, hyviä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, vastuullista ja rohkeaa työotetta, kehittämismyönteisyyttä sekä kykyä itsenäiseen että parityönä tapahtuvaan työskentelyyn.

Lisäksi hyvät neuvottelu- ja vuorovaikutustaidot, toiminnan kehittäminen ja kehittämisinnostus ilmaisivat sosiaalityön tekemisestä professiona:

X kaupungin sosiaalipalvelut kuuluvat X:n Perheiden palveluiden vastuualueeseen ja toimintaa kehitetään tiiviisti X:n perhekeskusten ja X:n muiden työyksiköiden kanssa.

Sosiaalityön professiota, mutta ei tekemistä rajaavana instanssina ilmensivät myös moniammatillinen työote, kielitaito ja ennaltaehkäisevä työote:

Tehtävänäsi on pitää säännöllisesti perheeseen yhteyttä ja suunnitella arkea tukevaa ja eteenpäin vievää palvelukokonaisuutta ja järjestää tarvittaessa verkostokokouksia edistämällä olennaisen tiedon siirtymistä eri toimijoiden välillä. Omatyöntekijänä otat vastuun perheen kanssa tehtävästä muutostyöskentelystä ja tuet asiakasta asiakassuunnitelmaan asetettujen tavoitteiden toteutumisesta.

Odotamme sosiaalityöntekijältä oma-aloitteisuutta ja rohkeutta monialaiseen yhteistyöhön ja verkostojen rakentamiseen.

Työn tekemistä professiona ilmaisi erityisosaaminen:

Gerontologisen ja sosiaaligerontologisen osaamisen, Helsingin vanhuspalvelujen palvelurakenteen ja hoitoketjujen hahmottamisen sekä palveluyksiköiden tuntemuksen.

Mielenterveys- sekä päihdetyön alan tuntemus ja vastaanottotyön kokemus katsotaan eduksi.

Valintaa tehtäessä työskentely psykiatriassa luetaan eduksi.

Työn professio muuna kuin tekemistä rajaavana instanssina ilmaistiin työpaikkailmoituksissa myös dokumentointitaitoina ja sujuvana suomen kielen hallintana, vahvana haluna tehdä työtä perheiden parissa, joustavana asenteena, ahkeruutena, oma-aloitteisuutena, kykynä tehdä päätöksiä, neuvottelu- ja kommunikointitaitoina, kykynä tiimityöhön ja itsenäiseen työskentelyyn, innovatiivisena ja positiivisena asenteena ja positiivisena, asiakaslähtöisenä työskentelyotteena.

Sosiaalityön tekemistä professiona ilmensivät työn tai viran hakuohjeet, työ, työn sisältö, työaika, työn sijainti, hakuaika, yhteystiedot, työn alkaminen ja määräaikaissuorituksissa työn päättyminen:

Kyseessä on uusi virka ja virka täytetään 1.12.2016 alkaen.

Haemme X:n lapsiperheiden sosiaalityön moniammatilliseen tiimiin sosiaalityön ammattilaista sijaisuuteen ajalle 1.9.2017 - 1.8.2018.

Sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu mm. alkukartoituksen ja asiakassuunnitelmien teko, nuoren edustajan hakeminen, lausuntojen teko, psykososiaalinen tuki, laaja yhteistyö eri viranomastahojen kanssa, vastaanottorahasta päättäminen, nuorten oleskeluluvan saamiseen liittyvät tehtävät ja moniammatillinen työskentely.

Työn sisältö koostuu mielenterveys- ja päihdepotilaiden vastaanottotyöstä ja terveysosiaalityöstä moniammatillisen tiimin osana. Työhön kuuluu mm. sosiaalipalveluiden tarpeen sekä etuus- ja kuntoutusasioiden selvittely.

Työn tekeminen professiona ilmaistiin työpaikan ja työnantajan kuvailuna:

X ky on X:n kunnan sekä X:n kaupungin yhdessä omistama liikelaitoskuntayhtymä, joka tuottaa terveyden- ja sairaanhoidon, vanhustenhuollon sekä ympäristöterveydenhuollon palveluja. Palvelemme x asukkaan väestöpohjaa, ja X ky:ssä työskentelee yli 900 terveydenhuollon ja hoivapalveluiden ammattilaista ja kokonaismenot ovat 85 miljoonaa euroa.

X:n nuorisopsykiatrian yksikkö käsittää nuorisopsykiatrian ajanvarauspoliklinikan, nuorisopsykiatrian hoitotiimin X:n ja nuorisopsykiatrian päiväyksikön, jolla on viisi paikkaa. Aikuispsykiatrisen avohoidon tukiosastolta on varattu päiväyksikön potilaille kaksi paikkaa. Sopimuksen mukaan päi-

väyksikkö voi tarjota tutkimusjaksoja myös muille X:n toimialueen ruotsinkielisille nuorille. Nuorisopsykiatrian yksikkö liitetään vuodenvaihteessa hallinnollisesti X:aan. Sosiaalityöntekijä on osa nuorisopsykiatrian moniammatillisesta tiimiä.

Pelastakaa Lapset ry on vuonna 1922 perustettu, poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö, joka tukee erityisesti vaikeissa oloissa eläviä lapsia ja pyrkii edistämään lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja maailmalla. Pelastakaa Lapset on osa Save the Children - järjestöä, joka toimii lasten hyväksi yli 120 maassa.

Sosiaalityön tekeminen ilmaistiin professiona työyhteisön rakenteesta ja työn sisällöstä kerrottaessa:

Asiakkaina on tällä hetkellä kehitysvammaisia henkilöitä lapsuusiästä vanhuuteen. Sosiaalityöntekijä organisoii palveluita ja tekee niistä päätöksiä. Yhteistyötahoina on kehitysvammapoliklinikka, koulut, oppilaitokset, asumisyksiköt, työ- ja päivätoimintapaikat yms. Neuvotteluita ja kotikäyntejä on paljon eri tahojen kanssa. Omaan tiimiin kuuluu neljä sosiaalityöntekijää, kolme kehitysvammahuollon sosiaaliohjaajaa sekä johtava sosiaalityöntekijä.

Haemme sosiaalityöntekijää aikuissosiaalipalveluihin X:n perhekeskukseen. Aikuissosiaalipalvelujen tiimissä työskentelee kaksi sosiaalityöntekijää, sosiaaliohjaaja, kolme toimistosihiteeriä ja toimeentulokuhisiiteeri. Sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluvat mm. palvelutarpeen arviointi, asiakas- ja aktivointisuunnitelmien laatiminen, kuntouttavan työtoiminnan sopimukset, harkinnanvaraisen ja ehkäisevän toimeentulotuen päätökset sekä asiakasta koskevien sosiaalisten selvitysten ja lausuntojen laatiminen. Sosiaalityöntekijä työskentelee lisäksi X:n sosiaalitoimistossa sosiaaliohjaajan työparina sovittavina päivinä.

Työyhteisö tai tiimin koostumus ilmentsivät sosiaalityön tekemisestä professiona:

Toimistossamme on yhteensä 15 sosiaalityöntekijää, 10 sosiaaliohjaajaa, 2 johtavaa sosiaalityöntekijää ja toimistosihiteeri.

X:n perheneuvolassa hoitohenkilökuntaan kuuluu kuusi sosiaalityöntekijää ja 12 psykologia sekä yksi lastenpsykiatri.

Työn tekemistä professiona ilmaisivat työn laatu, työntekijän tutkintotodistukset ja CV, matkustaminen ja iltatyöt:

Työ sisältää matkustamista, joten ajokortti helpottaa työtehtävien hoitamista. Yksiköllä on käytössä kolme autoa.

Työhön saattaa sisältyä jonkin verran iltatöitä.

6.1.2 Toiminnanvapaus ja houkuttelevuus

Sosiaalityön tekemisen toiminnanvapauden diskurssit ilmentävät sosiaalisia käytäntöjä, jotka representoivat sosiaalityön tekemisen toiminnanvapautta yhteiskunnassamme.

Sosiaalityön tekemisen toiminnanvapautta ilmensi tiimi:

Omaan tiimiin kuuluu neljä sosiaalityöntekijää, kolme kehitysvammahuollon sosiaalihojaajaa sekä johtava sosiaalityöntekijä.

... kykyä työskennellä moniammatillisessa tiimissä ja verkostoissa.

Arvostamme kokemusta lastensuojelutyöstä, tiimissä työskentelyn taitoja sekä tutkivaa työtettä.

Sosiaalityöntekijä on osa nuorisopsykiatrian moniammatillisesta tiimiä.

Hakijalta odotamme... Tiimityötaitoja.

Työn tekemisen toiminnanvapautta osana työyhteisöä ilmaisi monikon ensimmäisen persoonan käyttö:

Arvostamme yhteistyökykyä, lastensuojelun sosiaalityön ja perhehoidon monipuolista tuntemusta, asiakastyön hallintaa sekä positiivista asiakaslähtöistä ja kehittämismyönteistä työtettä.

Luemme eduksi: Kokemuksen lastensuojelutyöstä.

Arvostamme hyvää yhteistyökykyä, kokemusta terveydenhuollon sosiaalityöstä ja verkostotyöstä sekä yhteiskunnan palvelujärjestelmien ja sosiaaliturvan tuntemusta.

Kehittäminen oli toiminnanvapauden yksi ilmentymä:

Toivomme kehittämismyönteistä työtettä, yhteistyökykyä ja taitoa itsenäiseen päätöksentekoon.

Olemme kehittämismyönteisiä ja keskitymme tulevan vuoden aikana mm. yhteisen arvioinnin, lapsen kohtaamisen ja reaaliaikaisen dokumentoinnin tehostamiseen. Olemme aktiivisesti myös mukana kehittämässä lastensuojelua sosiaalisessa mediassa @x, #x.

Työnantaja tukee työntekijöidensä oikeuksia, mikä myös oli työn tekemisen toiminnanvapauden ilmentymä:

Helsingin kaupunki edistää henkilöstön yhdenvertaisuutta ja laaja-alaista tasa-arvoa.

Työtehtävät, tiimi ja työyhteisö nähdään työntekijän näkökulmasta, mikä ilmaisee sosiaalityön tekemisen toiminnanvapautta:

Työntekijän tukena on tiimi, johon kuuluvat X:n perhepalveluiden henkilöstö ja X:n kattavat tukipalvelut.

Viran tämänhetkinen sijoituspaikka on X:n kunnantalolla, mutta aikuissosiaalityön tiimin tuki on käytössä seudullisesti ja tiimi kokoontuu viikottain.

Tiimiisi kuuluu kolme pätevää ja kokenutta sosiaalityöntekijää ja johtava sosiaalityöntekijä.

Tarjoamme monipuolisen ja haastavan työnkuvan hyvässä ja huumorintajuisessa työyhteisössä. Työyhteisössämme on jaksamista tukeva yhteishenki. Teemme asiakastyötä pääasiassa työparityönä. Perhedytys, työnohjaus, tiimin ja esimiehen tuki on järjestetty.

Tervetuloa idylliseen X:xxn tekemään lastensuojelutyötä osana iloista ja yhteisöllistä tiimiä. Sosiaalityöntekijänä saat käyttää laaja-alaisesti osaamistasi lasten ja perheiden hyväksi lastensuojelun kaikissa prosesseissa.

Tiimin tuen lisäksi työnohjaus, yhteistyöverkosto, työn edut, kehittyminen ja koulutus ovat sosiaalisia representaatioita sosiaalityön tekemisen toiminnanvapaudesta:

Tarjoamme kehittämismyönteisen ja innostuneen tiimin tuen, säännöllisen työnohjauksen ja monialaisen yhteistyöverkoston työn tueksi.

Työn etuina ovat mm. säännöllinen työnohjaus, joustavuus sekä työparityöskentely.

Työtehtävässä voit työskennellä monipuolisesti omaa osaamistasi ja vahvuuksiasi hyödyntäen, edelleen ammatillisesti kehittyen... Jos nautit haasteista, merkityksellistä työstä, huippuammattilaisten joukossa työskentelemisestä ja uuden kehittämisestä, hae paikkaa!

Tarjoamme työn tueksi viikoittaiset tiimipalaverit, säännöllisen työnohjauksen sekä työhön liittyvää koulutusta.

Sosiaalityön tekemisen toiminnanvapautta ilmensivät kohtuulliset asiakasmäärät, yhteistyön sujuvuus ja edelleen työnohjaus sekä koulutus- ja kehittymismahdollisuudet:

X:n asiakasmäärät ovat kohtuulliset ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa sujuu joustavasti.

Haemme innovatiivista lasten- ja perheiden palveluista sekä lastensuojelusta kiinnostunutta sosiaalityöntekijää.

Tarjoamme työn tueksi viikoittaiset tiimipalaverit, säännöllisen työnohjauksen sekä työhön liittyvää koulutusta.

Tule sinäkin osaksi mukavaa ja kehittyvää työyhteisöä!

Monikon ensimmäisen persoonan käyttö, puhuttelu ja tuttavalliset tervehdykset lähensivät työntekijää ja työnantajaa, yrityksestä käytettiin positiivisia adjektiiveja ja yrityksen suosittelijoita olivat tuhannet terveydenhuollon ammattilaiset. Nämä olivat ilmaisia sosiaalityön tekemisen houkuttelevuudesta:

X on Suomen johtava yksityinen sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottaja. Tarjoamme monipuolisia sosiaali-, terveys- ja hoivapalveluita niin yksityisille, yritys- kuin kunta-asiakkaille. Yrityksemme on joustava ja kannustava työnantaja. Yli 7000 terveydenhuollon ammattilaista on samaa mieltä.

Hei, meillä olisi tarjolla X:n lastensuojelussa, X:ssa sosiaalityöntekijän vakituinen virka 1.8.2017 alkaen tai sopimuksen mukaan.

Tervetuloa työskentelemään ja kehittämään mielenterveys- ja päihdetyötä merikaupunki X:aan! Haemme joukkoomme innostunutta ja kehittämishalukasta sosiaalityöntekijää vakituiseen virkaan. Työ alkaa 1.8.2017 tai sopimuksen mukaan.

Me tarjoamme kannustavan työympäristön, jossa on erinomaiset mahdollisuudet työskennellä ja kehittyä. Tarjoamme esimerkiksi apua asunnon hankintaan, taloudellista tukea opiskeluun ja itsensä kehittämiseen sekä työsuhdematkalippuedun ja liikunta- ja kulttuuriedun.

Tehtävänäsi on toimia lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä huostaanotetuille, lastensuojelulaitoksiin ja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetuille x:ille lapsille ja nuorille. Lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä vastaat asiakaskohtaisten päätösten valmistelusta, päätöksenteosta sekä asiakastyöstä lapsen ja hänen verkostonsa kanssa.

Jätä hakemuksesi ensisijaisesti X:n kaupungin rekrytointijärjestelmän kautta osoitteessa www.xrekry.fi. Kirjallisen hakemuksen voit lähettää osoitteeseen...

Haluamme, että viihdyt X:ssa ja pääset kehittymään maan parhaiden osaajien joukossa.

Soita, kysy tai tule sovitusti käymään.

Tervetuloa meille töihin!

Laitathan hakemuksesi tulemaan 4.6.2017 mennessä kera palkkatoiveen ja CV;n alla olevasta linkistä.

Tule sinäkin osaksi mukavaa ja kehittyvää työyhteisöä!

Työtehtäviisi kuuluvat erityisesti vanhempien ja vanhemmuuden kanssa työskentely - toteuttaen mm. perhetutkimuksia ja perhekartoituksia. Vastuualuettasi ovat myös yhteistyö kuntien sosiaali- ja lastensuojeluviranomaisten kanssa, sekä osaltaan sosiaalietuuksista huolehtiminen. Perheterapiapätevyydestä ja/tai erityisestä kuntoutusosaamisesta on hyötyä tehtävässä toimimisessa. Olet etsimämme henkilö, mikäli sinulta löytyy omatoimista työskentelyotetta, sosiaalityön asiantuntemusta sekä hyviä vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja.

Haemme sinua lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon sosiaalityöntekijäksi.

Sosiaalityön tekemisen houkuttelevuus ilmaistiin ulkoisilla ja sisäisillä hyödykkeillä:

Työnantajana X tarjoaa työmatkasetelin, sportti- ja kulttuuripassin sekä lounasedun.

Tarjoamme laadukkaan perehdytyksen, moniammatillisen työyhteisön tuen, ryhmämuotoisen työnohjauksen, X:n henkilöstöedut kuten 100 ilmaista uintikertaa vuodessa, työmatkaedun, liikunta- ja kulttuuriedun ja tarvittaessa apua asunnon hankkimisessa.

X:n kaupungin työntekijänä nautit laajoista koulutusmahdollisuuksista ja muista työsuhte-eduista.

Merikaupunki X on kansainvälisesti verkostoitunut X:n vetovoimainen kasvukeskus ja seudullaan suurin työnantaja. Upea merellinen asuinympäristö luo hyvinvointia ja tarjoaa lukuisia harrastusmahdollisuuksia. X:n kaupungissa arvostetaan sosiaalista huolenpitoa, elinikäistä oppimista sekä puhdasta ja viihtyisää ympäristöä. X on rohkeutta tarttua uusiin asioihin, muuttaa ja muuttua. X:n kaupungissa halutaan pitää huolta työntekijöistä, jotka ovat toimintamme tärkein voimavara.

X on n. x asukkaan kaupunki X:ssä. Kaupunki on tunnettu...ja se sijaitsee hyvien liikenneyhteyksien varrella keskellä Suomea. Luonto on lähellä ja kulttuuri- ja liikuntaharrastusten mahdollisuudet ovat monipuoliset. X:llä on kunnan tuottamien sosiaali- terveydenhuollon peruspalvelujen lisäksi yksityisiä ja kolmannen sektorin toimi-joita. Toimiala on suurin työllistäjä paikkakunnalla.

Tehtävän hoitamiseksi sinulla on käytössäsi mm. oma työhuone, kannettava tietokone, älypuhelin, lakimiesyksikön tukea sekä pitkäaikainen, asiantunteva ja huumorintajuinen työyhteisö. X:n toimipiste sijaitsee keskeisellä paikalla, hyvien kulkuyhteyksien päässä ja oma parkkihalli talon alla. Työterveyshuolto sijaitsee samassa kerroksessa.

Työn tekemisen houkuttelevuus ilmaistiin työnantajan tarjoamina etuina:

Suomen toiseksi suurimpana kaupunkina X on elävä, kasvava, kehittyvä ja viihtyisä asuinpaikka. Tarjoamme asukkaillemme monipuoliset palvelut, hyvät liikenneyhteydet, hyvin hoidetut viher- ja ulkoilalueet, hyvät koulutusmahdollisuudet ja monia muita ihmisten hyvinvoinnille tärkeitä asioita. Hyvän asiakaspalvelun tekee henkilöstö, joka tuntee x:n asiakkaiden tarpeet. X on moniarvoinen ja -kulttuurinen kaupunki. Monimuotoiset työyhteisöt, joissa erilainen osaaminen ja kokemus yhdistyvät, ovat edellytys x asiakkaiden kohtaamiselle. Hyvällä mielellä työskentelevät työntekijät käyttävät osaamistaan laajasti kaupunkinsa hyväksi. Haluamme, että työntekijämme voivat hyvin, kehittävät omaa osaamistaan ja ammattitaitoaan sekä tuntevat työn iloa omasta työstään. X:ssä työskentelystä on etua. Me tarjoamme kannustavan työympäristön, jossa on erinomaiset mahdollisuudet työskennellä ja kehittyä.

Mahdollisuus kehittyä, ammattilaisista koostuva työyhteisö, työpisteen käyttö, oman osaamisen ja asiantuntijuuden kehittäminen, kouluttautuminen, monipuolinen työ ja perehdytys, ammatilline tuki ja työnohjaus, työn kehittäminen ja leasing-auton käyttö olivat ilmaisia sosiaalityön tekemisen houkuttelevuudesta:

Työnantajana tarjoamme organisaation, jossa sosiaalityön eri osa-alueita sekä omaa ammatillista osaamista on mahdollisuus kehittää moniammatillisessa työyhteisössä.

SAS-toiminnan sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli asiakkaiden palvelutarpeenarvioinnissa ja pitkäaikaishoidon hakuprosessien sujumisen varmistamisessa sekä asiakas- että hoitoketjutasolla. Viran hoitaminen tarjoaa mahdollisuuden toimia aktiivisesti uuden keskitetyn palvelutarpeenarvioinnin toimintamallin luomisessa ja osallistua ympärivuorokautiseen hoitoon ohjaamisen arviointiprosessin kehittämiseen edelleen. Arviointitoiminnan keskittämällä pyrimme myös ennakoimaan tulevan Sote-uudistukseen asettamia vaatimuksia organisaatioille.

Työ on monipuolista ja haastavaa sekä pystyt vaikuttamaan omaan työhösi. Tarjoamme perehdytyksen, ryhmätyönohjauksen, kehittämismyönteisen ilmapiirin sekä leasing-auton käytön asiakasmatkoihin. Lisäksi Kainuun sote tarjoaa erittäin kattavaa ja laajaa sisäistä koulutusta henkilöstölle ja mahdollisuuden myös ulkopuoliseen koulutukseen.

Työn haasteet ja vastuu, vakituinen virka, mahdollisuus vaikuttaa omaan työhönsä, osaavat ja kivat työtoverit ja hyvä esimies olivat sosiaalisia ilmaisia työn tekemisen houkuttelevuudesta:

Tarjoamme haasteellisen ja vastuullisen työn moniammatillisessa lapsiperheiden sosiaalityön tiimissä.

Olet osa avointa ja innovatiivista tiimiä jossa voi vaikuttaa itse työhösi...

Tarjoamme Sinulle:

Vakituisen viran

Loistavat työkaverit

Vastuullisen ja mielenkiintoisen työn

Joustavan ja reilun työnantajan.

Oletko kiinnostunut monipuolisesta ja haasteita tarjoavasta työstä lasten sekä heidän perheiden parissa? Nyt se on mahdollista, sillä tarjoamassamme työssä tulet toimimaan erikoissairaanhoidon lasten psykiatrialla päijätämäläisten perheiden parissa. Pääset työskentelemään osana moniammatillista pikkulapsi- sekä koulupoliklinikkaa edustaen omaa ammattialaasi.

Mahdollisuus opiskella ja valmistua työnantajan tuella olivat ilmaisia sosiaalityön tekemisen houkuttelevuudesta:

Sosiaalityön opiskelijalla on tällä hetkellä mahdollisuus enintään kolmen kuukauden palkalliseen opintovapaaseen gradun kirjoittamista varten.

6.1.3 Asiakastyö

Asiakastyön diskurssit ilmentävät sosiaalisia käytäntöjä, joissa sosiaalityön tekeminen representoituu asiakastyönä.

Sosiaalityön tekeminen asiakastyönä ilmaistiin hallintokuntien yhteistyönä:

Myös X:n kaupungin eri hallintokuntien kanssa toimitaan hyvässä yhteistyössä asiakkaiden ja perheiden parhaaksi.

Sosiaalityön tekeminen asiakastyönä ilmaistiin asiakaspalvelutaitoina:

Arvostamme...hyviä asiakaspalvelutaitoja.

Lapsen etu ja oikeudet ja asiakkaan rooli asiakasprosessissa ilmensivät sosiaalityön tekemistä asiakastyönä:

Kaikilla lapsilla on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehittymiseen sekä erityiseen suojeluun... Lastensuojelun palveluihin kuuluvat avohuollon tukitoimet, lasten sijaishuolto sekä lasten ja nuorten jälkihuolto. Lastensuojelun tehtävänä on lapsen oikeuksien turvaaminen sekä vanhempien ja muiden huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä. Ensisijaisesti pyritään siihen että lapsi tai nuori voi kasvaa ja kehittyä omassa kodissaan.

Visionamme on maailma, jossa toteutuu jokaisen lapsen oikeus elämään, suojeluun, kehittymiseen ja osallistumiseen.

Olemme kehittäneet työskentelyprosessiamme vahvasti viime vuosina. Tällä hetkellä kehitämme toimintaamme yhä asiakaslähtöisempään suuntaan ja pyrimme siihen, että asiakkaan oma prosessi olisi katkeamaton ensimmäisestä yhteydenotosta sijoitusvaiheeseen saakka. (Ilmoitus 21)

Pidämme tärkeänä palvelujen asiakaslähtöisyyttä ja ennaltaehkäisevää toimintatapaa. Työn periaatteina ovat perhekeskeisyys, terveyden edistäminen, varhainen tuki ja puuttuminen sekä moniammatillinen työote.

Etsimme asiakkaidemme kanssa yhdessä uutta suuntaa ja pyrimme katkaisemaan pitkäaikaisen työtömyyden. Polutamme asiakkaita työhön tai koulutukseen.

Asiakkaan asiantuntijuus omien asioidensa ajajana ja tämän mahdollistaminen palveluissa ja hoidossa ilmaisivat sosiaalityön tekemistä asiakastyönä:

Pidämme tärkeänä asiakaslähtöisyyttä, varhaista puuttumista sekä moniammatillista osaamista.

Kunnassa on panostettu perheiden tukemiseen erotilanteissa.

Kotkan mielenterveys- ja päihdetyön palvelualue on aloittanut toimintansa vuoden 2016 alussa, integroitua hoitoa kehitetään edelleen asiakaslähtöiseksi.

Kärkihanke LAPEssa mukana olo ilmaisi sosiaalityön tekemistä asiakastyönä:

Hyvinvointi-toimialan perustehtävänä on x:n onnellisuuden edistäminen. Se tuottaa asiakaslähtöisesti laadukkaita arjen palveluita kaikille kaupunkilaisille edistäen heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan. Toimiala palvelee asiakasta hänen elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla. X:xxa kehitetään lapsiperheiden palveluita hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) - kärkihankkeen mukaisesti. Tavoitteena ovat nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitettut palvelut sekä toimintakulttuurin uudistaminen.

Sosiaalityön tekeminen asiakastyönä ilmaistiin arvostavana kohtaamisena:

Toimintamme perustuu asiakkaan arvostavaan ja kunnioittavaan kohtaamiseen huomioiden kuitenkin vaikeiden asioiden avoin käsittely asiakasperheiden kanssa.

6.2 Sosiaalityön tekemisen sosiaaliset representaatiot työpaikkailmoituksissa

6.2.1 Sosiaalityön tekeminen professiona

Analyysistä voi päätellä, että sosiaalityöntekijöiden työpaikkailmoituksista representoituu sosiaalityön tekemisen professio kulttuurisena ymmärryksenä ja jaettuna reaktiona. Tämän tulkinnan olen tehnyt siltä pohjalta, kuinka ilmoituksissa esiintyi luokittelua ja nimeämistä tästä teemasta – en sitä kautta, kuinka paljon yksittäisessä ilmoituksessa näitä piirteitä esiintyi.

Sosiaalityön professio ja asiantuntijuuden vaatima tietopohja on kerta toisensa jälkeen todettu ristiriitaiseksi, metodit kehittymättömiksi ja työskentely tiukkojen ulkoisten reunaehtojen rajaamiksi (Matthies 1993; Veeder 1990, Mutkan 2001, 40 mukaan). Profession ulkoiset reunaehdot määrittivät analyysissä työn tekemistä rajaavina instansseina kaikissa ilmoituksissa. Lisäksi löytyi profession sosiaalisia representaatioita muina kuin työn tekemistä rajaavina instansseina, mikä osoittaa sosiaalityön profession olevan muutakin kuin tiukkojen ehtojen sanelemaa. Tällaisia ilmaisuja oli julkisen ja

yksityisen puolen ilmoituksissa. Subjektiivisena valintana, eli ei työn tekemistä rajaavana instanssina professio representoituu sekä julkisen että yksityisen puolen ilmoituksista. Täten ei voi tehdä tulkintaa siitä, että sosiaalityön tekemisen professio olisi vahvempi esimerkiksi yksityisellä puolella kuin julkisella.

Sosiaaliset käytännöt muodostuvat muuttuvissa olosuhteissa toimivien ihmisten vuorovaikutuksessa, teoissa ja puheissa, joihin liittyy paljon kokemuksesta kumpuavaa osaamista ja tietoa. (Niskala 2010, 278). Sosiaalityöntekijät ja heidän työnantajansa edellyttävät sosiaalityöntekijöiltä kokemukseen liittyviä ominaisuuksia, jotka representoivat sosiaalityön tekemistä professiona ja jotka luokitellaan ja nimetään ilmoituksissa seuraavin tavoin: sosiaalityöntekijällä on työkokemusta ja vuorovaikutustaitoja, halu tehdä työtään, kielitaitoa ja kykyä sekä tiimityöskentelyyn että itsenäiseen työhön ja itsenäisiin päätöksiin. Sosiaalityöntekijä on siis monipuolinen osaaja, joka muuntautuu työn vaatimusten mukaan erilaisiin rooleihin. Mutkan (2001, 25) mukaan kokeneet ei-asiantuntijat rajaavat työnsä aluetta niin, että se voisi vastata heillä jo olevia työskentelyrutiineja. Asiantuntija ja asiantuntijoiksi kehittyvät sosiaalityöntekijät sen sijaan haluavat jatkuvasti ottaa vastaan uusia haasteita ja ratkoa ja pohdiskella työtään koskevia kompleksisia kysymyksiä.

Ilmoitusten sosiaalisissa profession representaatioissa sosiaalityöntekijällä on paineensietokykyä ja hyvät yhteistyötaidot, kyky parityöhön ja hyvä suullinen ja kirjallinen ilmaisukyky. Sosiaalityöntekijä soveltuu vaativaan asiakas- ja verkostotyöhön, hän on innostunut työstään ja tuntee toimeentulotuen. Sosiaalityöntekijä on joustava ja hänellä on valmiuksia työelämän muutosten kohtaamiseen. Hänellä on myös hyvä organisointi- ja prosessien hahmottamiskyky. Hän on käynyt erikoistumiskoulutuksen, ja hänellä oli kyky liikkua organisaation sisällä ja hän joustaa työajoissa. Tätä kautta sosiaalityön merkitys ja yhteiskunnallinen välttämättömyys olla tavoitettavissa virka-ajankin ulkopuolella korostuvat. Sosiaalityöntekijällä on myös johtamisosaamista ja halu kehittää työaluettaan.

Sosiaalityöntekijä on usein viranomainen. Viranomaisilla on velvoitteita, jotka määrittävät työtä. Sosiaalityöntekijä myös työskentelee yleensä virassa tai virkasuhteessa, jolloin viran vastaanottamisessa on tietyt velvoitteet. Tällaisia velvoitteita ovat lääkärintodistus ja rikostaustaote. Työn vastaanottamisesta alkava koeaika on sekä työntekijän etu että osa työn tuomaa vastuuta professiona. Jos työpaikkailmoituksessa mainittiin ainoastaan viranomaisvelvoitteet, ei sosiaalityön tekeminen representoidu niin, että sosiaalisissa käytännöissä työtä tehtäisiin muuna kuin viranomaistyönä. Asiantuntijuus näyttäytyy yksipuolisena (Mutka 2001, 42). Tällöin työstä vallitsevat representaatiot uusiutuvat eivätkä muutu.

Semiprofession sosiaalisia representaatioita sosiaalityön tekemisessä on aineistossani vain julkisella puolella, mistä voi tehdä tulkinnan, että yksityisellä sektorilla on päteviä hakijoita, jolloin kelpoisuusehdoissa ei tarvitse joustaa sijaisuuspykälän kautta. Semiprofession sosiaalisen representaation voi-kin tulkita johtuvan yleisestä sosiaalityöntekijöiden työmarkkinatilanteesta. Lisäksi semiprofessiot, kuten sosiaalityöntekijän, kirjastonhoitajan tai opettajan ammatit, on myös usein määritelty naisvaltaisille aloille. Sitä, onko naisvaltaisilla aloilla tyypillistä ammatin hierarkkisuus ja tarkasti säädelty toiminta, jossa tietoa sovelletaan tuottamisen sijaan, vai palkataanko sosiaalityöhön enemmän naisia organisaation luonteeseen liittyvien syiden vuoksi, ei ole tutkittu. (Etzioni 1969, Mutkan 2001, 40 mukaan.)

Profession kumoava sosiaalinen representaatio sosiaalityön tekemisessä liittyy siis aineistoni osalta sijaispätevyYTEEN. Sosiaalityön kelpoisuus on määritelty laissa (Sosiaalihuollosta annettu ammattihenkilölaki 817/2015, 7 §). Jos kelpoisia hakijoita ei ole, laissa on määritetty, että työhön voidaan ottaa vuoden määräajaksi sosiaalityöntekijän ammattiin opiskelevan henkilö, joka on suorittanut hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön työharjoittelun. Muodollisesti profession voi kuitenkin saavuttaa vasta kun tutkinto on valmis ja sosiaalityöntekijän työ laillistettu. Yksi tärkeä sulkemisen strategia, jolla ammattikunta voi saavuttaa yksinoikeuden ammatin harjoittamiseen, on määritellä pätevyystutkinto. Tämä erottautuminen merkitsee muiden ammattiryhmien kulttuurista, sosiaalista ja taloudellista syrjäyttämistä ammatillisesta toiminnasta. Kontrolli voi ulottua myös koulutuksen sisäänpääsyehtoihin, koulutukseen ja ammatissa tarvittaviin valmiuksiin. (Mutka 2001, 156.) Sosiaalityön tekemisen professio representoituu semiprofessiona silloin kun kelpoisuusehdot on siirretty kokonaan sosionomin koulutuksen alle. Kysymys on, kuinka vaativaa ja merkittävää kyseinen työ on, että siihen laissa vaaditun kelpoisuuden voi muuttaa kokonaan pätevien hakijoiden puuttuessa. Tällöinhän kyse on eri työstä, koska sosiaalityöntekijän ja sosionomin pätevyydellä ei laissa edellytetä tehtävän samaa työtä.

Lisäksi sosiaalityön tekemisen profession liittyy muita ominaisuuksia, joita kaikki työnantajat ja sosiaalityöntekijät eivät suoraan edellytä, mutta jotka nähdään suotuisina hyvälle sosiaalityön tekemiselle. Professio rakentuu näin ollen kokemuksen, yhteistyökyvyn, alan substanssien tuntemisen, asiakastyön hallinnan, kehittämismyönteisen työtteen ja sekä itsenäisen että parityönä tapahtuvan työskentelyn omaksumisen kautta. Professionissa sosiaalityöntekijällä on myös hyvä olla hyvät neuvottelu- ja vuorovaikutustaidot ja kehittämisintoa.

Moniammatillinen ja ennaltaehkäisevä työote korostavat sosiaalityön tekemistä professiona. Osa työnantajista ja sosiaalityöntekijöistä representoi kielitaidon profession osaksi, vaikka ne eivät representoidu profession edellytyksinä. Erityisosaaminen vahvistaa sosiaalityön tekemisen professiota, samoin dokumentointitaidot ja sujuva suomen kielen hallinta. Vahva halua tehdä työtä perheiden parissa, joustava asenne, ahkeruus, oma-aloitteisuus ja innovatiivinen ja positiivinen asenne sekä asiakaslähtöinen työskentelyote ovat sosiaalityön tekemisen profession ihanteita, eivät pakollisia edellytyksiä.

Sosiaalityön sektorille on sanottu kasautuvan kaikki ongelmat, joita muut eivät osaa tai halua hoitaa. Analyysini pohjalta monet profession tekemisen sosiaaliset representaatiot voisivat kuitenkin määrittyä myös muilla kuin sosiaalityön alalla. Tämä kertoo sosiaalityön tekemisen laajuudesta ja ulottumisesta moniin yhteiskunnan rakenteiden osa-alueisiin. Mutka (2001, 42) kuvaa tätä profession rajaamisen haastetta: jos sosiaalityö halutaan rajata jotenkin muuten kuin sen kautta, että sosiaalityön kohteena on se, joka ei muille hyvinvointivaltion asiantuntijoille kelpaa, merkitsee se kohdealueen niin laavaa määrittelyä, että työn kohde määrittyy päällekkäiseksi lähes kaikkien hyvinvointivaltion toimintasektoreiden kanssa.

Osa työnantajista ja sosiaalityöntekijöistä representoi sosiaalityön tekemisen professiota palkkauksen kautta. Analyysistä voi päätellä, että lähes samasta tehtävästä voidaan maksaa erisuuruista palkkaa noin 500 euron erotuksella. Voi päätellä, että työnantajat, jotka maksavat pienempää palkkaa eivät representoi palkkausta professioksi niin vahvasti kuin työnantajat, jotka maksavat suurempaa palkkaa. Toisaalta jos sosiaalityö Juhilan (2006, 96) mukaan kykenisi osoittamaan, että sen yhteiskuntaan liittämistoiminnan ansiosta asiakkaat alkaisivat ottaa enemmän vastuuta elämästään, se voisi lunastaa yhteiskunnallisen oikeutuksensa, joka saattaisi näkyä myös profession tunnustamisessa palkkauksen kautta. Tehtävässä onnistuminen on kuitenkin sosiaalityön periaatteiden vastaista ja annetuilla resursseilla melko mahdotonta.

Merkitystä saattaa olla myös sillä, että kysynnän ja tarjonnan laki representoituivat palkkauksessa. On tunnettu asia, että sosiaalityöntekijöillä on liikaa asiakkaita, sosiaalityössä on liian vähän aikaa, ja työ on ylikuormittunutta. Yhteiskunnallisen ilmapiirin koveneminen ja sitä kautta sosiaalityön vähäinen arvostus ja heikko resursointi lisäävät kuormitusta. Tällöin työhön on entistä vaikeampi saada päteviä ammattilaisia. (Juhila 2010, 189–190.) Palkkaus on keino mutta ei välttämättä ratkaisu muuttaa tätä tilannetta. Korkeampaa palkkaa tarjoavilla työnantajilla kyse voi olla välttämättömyydestä

rekrytoida työntekijöitä työntekijöiden markkinoilla. Tällöin sosiaalityön tekemisen professio representoituu palkkauksen kautta sillä, että asiantuntijatyöhön on saatava alalle koulutettu tekijä – muita vaihtoehtoja ei ole.

Työn tekemisen professio representoituu myös työehtosopimuksen ehtojen kautta. Työehtosopimukseen viittaamisen voi nähdä neutraalin tiedottavana, jolloin palkkaukseen ei haluta ottaa kantaa suoraan. Sosiaalityön tekemistä professiona luokitellaan ja nimetään virkaehtoina, työn sisällöissä, työpaikassa ja sen rakenteessa, jolloin työn tekeminen representoituu neutraalisti ja tiedotusluonteisesti vailla negatiivisia tai positiivisia varauksia. Moninaisten toimijoiden ja intressien kentällä voi esiintyä ongelmia sosiaalityön luonteen määrittämisessä, jolloin voidaankin pyrkiä typistämään sosiaalityön toiminnallista kenttää julkista viranomaisorganisaatiota edustavan sosiaalityön tekemiseksi. (Raunio 2000, 16.) Sosiaalityö on tällöin toimenpidekeskeistä työtä, jossa työtä tehdään vain lain ja asetusten mukaisesti (Toikko 2005, 225).

Objektifikaatiossa sosiaalityön tekeminen esitetään edellä mainittujen luokittelujen ja nimeämisten kautta, jolloin työstä luokitellut ja nimetyt ominaisuudet luovat todellisuuden representaatioita siitä, miten sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme näyttäytyy. Työpaikkailmoituksista esiin nouseva sosiaalinen representaatio sosiaalityön tekemisestä professiona on tällöin yksi näkökulma siitä, millaista sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme on. Työpaikkailmoituksista esiin nousevassa sosiaalisessa representaatiossa sosiaalityön tekemisestä professiona, mutta yhtenä työnä tai virkana muiden töiden tai virkojen joukossa tai pelkkänä viranomaistyönä, vaarana on näkymättömäksi jääminen. Työtä voi peilata historiallisesta perspektiivistä jopa 1930-luvun sosiaalityön oikeudellistumisen vaiheeseen, jossa tarkoin virkaa ohjaavat viralliset muotoseikat määrittivät työtä (Satka 1997, Mutkan 2001, 9 mukaan). Työ ei oikeastaan representoi mitään uutta ja se, millainen ennakkokäsitys työstä on, saattaa jäädä elämään ja uusintamaan itseään. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalinen representaatio, joka on ollut olemassa sosiaalityön tekemisestä professiona, ei todennäköisesti muutu (Moscovici 2001, 19).

6.1.2 Sosiaalityön tekemisen toiminnanvapaus ja houkuttelevuus

Analyysin tuloksena on sosiaalisten representaatioiden kärjistämisen käsitettä käyttäen se, että sosiaalityön tekemisessä representoituu kulttuurisena ymmärryksenä ja jaettuna reaktiona toiminnanvapaus ja houkuttelevuus. Tämän tulkinnan olen tehnyt siltä pohjalta, kuinka ilmoituksissa luokitellaan ja nimetään piirteitä tästä teemasta – en sitä kautta, kuinka paljon yksittäisessä ilmoituksessa näitä piirteitä esiintyy. Työn tekemisen toiminnanvapauden ja houkuttelevuuden sosiaalisia representaatioita on sekä yksityisen että julkisen puolen ilmoituksissa. Täten ei voida tulkita, että sosiaalityön

tekemisessä olisi enemmän toiminnanvapautta tai se olisi houkuttelevampaa esimerkiksi julkisella puolella.

Toiminnanvapautta ja houkuttelevuutta sosiaalityön tekemisessä representoivat kehittäminen työyhteisön yhteisenä motivaationa, työnantajan lähtökohta työyhteisön hyvinvoinnin tukemisessa, työskentely tiimissä ja moniammatillisen työyhteisön ja oman alan työyhteisön tuki. Tiimi kuvaa yhteishenkeä ja ryhmätyön arvostusta. Toiminnanvapautta ja työn houkuttelevuutta representoivat niin ikään pitkäaikainen, asiantunteva ja huumorintajuinen työyhteisö, työyhteisön, monialaisen yhteistyöverkoston ja esimiehen tuki, kokeneet työtoverit ja johtava sosiaalityöntekijä lähiesimiehenä, työnantajan puolelta joustavuus, monipuolinen ja haastava työnkuva, jaksamista tukeva yhteishenki ja työparityö. Monikon ensimmäisen persoonan käyttö lähentää työntekijää, ja työnantajaa ja työnantajasta voidaan käyttää positiivisia adjektiiveja ja viitata muihin terveydenhuollon ammattilaisiin ikään kuin suosittelijoina. Niin ikään tuttavalliset tervehdykset ja puhuttelu lähentävät työnantajaa ja työntekijää.

Työyhteisö ja tiimin koostumus representoivat sosiaalityön tekemistä professiona, jota voi peilata sosiaalityön tekemisen toimintaympäristön kehittämiseen. Sosiaalityö on sidoksissa yhteiskunnalliseen ympäristöönsä, jolloin kamppailut siitä, mitkä sosiaalityön suhteet saavat vahvan, mitkä marginaalisen aseman, käydään pääasiassa muualla kuin arjen kohtaamisissa. Tiimin ja työyhteisön merkitys profession representaationa tukee kumppanuutta, joka ohjaa pois nykyistä taloudellisuutta ja tehokkuutta ja yksilöiden omaa vastuuta korostavasta ajastamme. (Juhila 2010, 262.) Jotain samankaltaista voi ajatella olleen sosiaalityön profession kehitysvaiheessa 1970-luvulla. Tuolloin etsittiin nimenomaan omaan sosiaalityölle sopivia metodeja, jotka kuvaisivat hyvin erilaisilla alueilla toimivien sosiaalityöntekijöiden yhteisiä toimintatapoja ja pyrkimyksiä. (Mutka 2001, 40.)

Mutka (2001, 21) on tutkinut, että kollegoiden arvostus on yksi tärkeä sosiaalityön asiantuntijuuden osoitus. Samalla alalla työtä tekevät ihmiset tuntevat sosiaalityön monimutkaisuuden, monet haasteet, vaatimukset ja laaja-alaisuuden sisältäpäin. Tiimin ja kollegoiden tuen voi siis myös ajatella avaavan työssä uusia mahdollisuuksia ja toimintatapoja. Monikon ensimmäisen persoonan käyttö representoi työntekijän roolia osana työyhteisöä, mutta voi kuitenkin representoida myös työyhteisöä yksikkönä, jossa sosiaalityön kollegiaalisuuteen viitaten toimitaan asetelmassa me vastaan muut.

Työnohjaus, laadukas perehdytys, kehittyminen ja oman osaamisen kehittäminen, koulutus, kehittäminen ja kohtuulliset asiakasmäärät työn etuina representoivat sosiaalityön tekemisen toiminnanvapautta ja houkuttelevuutta. Sosiaalityön kehittäminen ja tutkiminen ovat tärkeitä ajassamme, koska

sosiaalityö on vahvistumassa sosiaalisen asiantuntijuudeksi eikä ainoastaan muiden hyvinvointipalveluiden korvikkeeksi (Niskala 2010, 277). Merkittävä paikkansa on varmasti myös työnohjauksella, joka muodostuu kolmiyhteydessä työntekijän, organisaation ja asiakkaiden kanssa erilaisilla toiminnan kentillä. Kun työnohjausta tarkastellaan työntekijän toiminnan kokonaisuudesta käsin, yhteiskunnallinen todellisuus ja ihmisten arkielämän ongelmat haastavat organisaatioita ja työntekijöitä löytämään uusia ratkaisuja. Työntekijälle työnohjauksessa on kysymys työsubjektiivisista omaan työhön liittyvistä kokemuksista, jännitteistä ja haasteista. Nämä kytkeytyvät osaksi erilaisten organisaatioiden toimintaa, tiimejä, verkostoja ja ryhmiä. (Rantalaiho 2012, 129.)

Ilmoituksissa toiminnanvapauden ja houkuttelevuuden representaatioissa työnantaja tarjoaa organisaation, jossa sosiaalityön eri osa-alueita sekä omaa ammatillista osaamista on mahdollisuus kehittää moniammatillisessa työyhteisössä. Työn houkuttelevuutta representoi myös se, että viran hoitaminen tarjoaa mahdollisuuden toimia aktiivisesti uuden keskitetyn palvelutarpeenarvioinnin toimintamallin luomisessa ja osallistua ympärivuorokautiseen hoitoon ohjaamisen arviointiprosessin kehittämiseen. Houkuttelevuuden ja toiminnanvapauden representaatioissa sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli hakuprosessien sujumisen varmistamisessa sekä asiakas- että hoitoketjutasolla. Työ on monipuolista ja haastavaa ja siihen pystyy itse vaikuttamaan. Sosiaalityöntekijä pääsee työskentelemään moniammatillisesti edustaen omaa ammattialaansa, hänellä on vakituinen virka, loistavat työkaverit, vastuullinen ja mielenkiintoinen työ ja joustava ja reilu työnantaja. Sosiaalityön tekemisen houkuttelevuutta ja toiminnanvapautta representoi myös se, että työssä voi olla mahdollisuus opiskella ja valmistua työnantajan tuella.

Toiminnanvapaus ei välttämättä ole sosiaalityössä itsestänselvyys. Juhila (2006, 100) epäilee, että sosiaalityön autonomisuus ei tulevaisuuden visioissa ole kovin vahvoilla, jos se ei onnistu osoittamaan olevansa tehokas liittämään syrjäytyneitä yhteiskuntaan. Tällöin myös sosiaalityön menetelmät saattavat yksipuolistua ja koventua. Juhila (2006, 262) kuitenkin lohduttaa, sosiaalityön tekeminen on moninaista eikä koskaan palaudu vain yhteen suhteeseen. Vaihtoehtojen näkeminen ja moninaisuuden ymmärtäminen ovat tärkeitä asioita myös asiakkaiden kannalta.

Sosiaalityön tekemisen sisäisen toiminnanvapauden ja houkuttelevuuden lisäksi työn ulkoiset hyödykkeet ovat sosiaalisia representaatioita sosiaalityön tekemisen houkuttelevuudesta ja toiminnanvapaudesta. Tällaisia hyödykkeitä ovat työmatka-, liikunta- ja kulttuuriedut, lounasetu, leasing-auton käyttö, työnantajan apu asunnon hankkimisessa, laajat koulutusmahdollisuudet, työnantajakaupungin vetovoimaisuus, oma työhuone, kannettava tietokone, älypuhelin, lakimiesyksikön tuki, toimipiste

keskeisellä paikalla hyvien kulkuyhteyksien päässä, oma parkkihalli talon alla ja työterveyshuolto samassa kerroksessa.

Objektifikaatiossa sosiaalityön tekeminen esitetään edellä mainittujen luokittelujen ja nimeämisten kautta, jolloin työstä luokitellut ja nimetyt ominaisuudet luovat todellisuuden representaatioita siitä, miten sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme näyttäytyy. Työpaikkailmoituksista esiin nousevat sosiaalityön tekemisen toiminnanvapauden ja houkuttelevuuden sosiaaliset representaatiot ovat tällöin yksi näkökulma siitä, millaista sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme on.

Sosiaalityön tekemisen toiminnanvapauden ja houkuttelevuuden sosiaaliset representaatiot ovat erilaisia kuin perinteisten virkojen tai viranomaistöiden sosiaaliset representaatiot. Tällöin sosiaalinen representaatio ilmentää representaation ja ympäristön suhdetta, jossa itsestäänselvydet tulevat kumotuiksi. Sosiaalityön tekemisen toiminnanvapauden ja houkuttelevuuden representaatioissa työn tekeminen ei jää näkymättömäksi, vaan saattaa kumota vallitsevia käsityksiä raskaasti säädellystä, byrokraattisesta ja jähmeästä viranomaistyöstä. Representaatioiden voi ajatella osaltaan kumpuavan muutoksesta niissä sosiaalisissa käytännöissä, jotka sosiaalityön tekemisessä ovat perinteisesti vallinneet. Toisaalta nämä sosiaalityöntekijän pelkästä säädellystä viranomais- ja virkatyöstä poikkeavat toiminnanvapauden sosiaaliset representaatiot voivat muuttua sosiaalityön tekemisessä hitaasti. Tällaiset sosiaaliset representaatiot kuitenkin kertovat, että jotain on alkanut tapahtua tai ainakin halutaan tapahtuvan sosiaalityön tekemisen sosiaalisissa käytännöissä.

6.2.3 Sosiaalityön tekeminen asiakastyönä

Analyysistä voi päätellä, että aineistosta representoituu kulttuurisena ymmärryksenä ja jaettuna reaktiona sosiaalityön tekeminen asiakastyönä. Tämän tulkinnan olen tehnyt siltä pohjalta, kuinka ilmoituksissa luokitellaan ja nimetään piirteitä tästä teemasta – en sitä kautta, kuinka paljon yksittäisessä ilmoituksessa näitä piirteitä esiintyy. Julkinen ja yksityinen sektori eivät tämän aineiston perusteella eroa toisissaan siinä, miten sosiaalityön tekemien asiakastyönä niissä representoituu.

Sosiaalityön tekemistä asiakastyönä representoivat hyvä yhteistyö hallintokuntien kanssa asiakkaiden ja perheiden parhaaksi, palvelujen asiakaslähtöisyys ja hyvien asiakaspalvelutaitojen arvostaminen. Hallinnollinen näkökulma korostaa muutoksen tavoittelemista ennalta määritellyin ja muotoilluin välinein. Tieto perustuu rationaalisuuteen ja on valmiiksi annettua ja vastaanotettua tietoa. Hallinnollinen näkökulma voi näyttäytyä erilaisten strukturoitujen lomakkeiden käyttämisenä tai teoreettisen tiedon ylivaltaana suhteessa esimerkiksi asiakkaan tietoon. (Ojaniemi & Rantajärvi 2010, 225.) Puhutaan myös paljon asiakkaan vapaudesta valita palveluja. Tämä kuulostaa oudolta tilanteesta, jossa

palveluja ei ole riittävästi tarjolla edes kaikkiin perusasioihin. Kysymys ei liitykään välttämättä asiakkaiden tilanteiden tukemiseen vaan markkinayhteiskunnan vahvistamiseen. Valta verhoutuu valinnanvapaudeksi, jossa asiakkaista halutaan palvelutuotannon tuotteiden ostajia omalla tai yhteiskunnan rahoituksella. (Pohjola & Laitinen 2010, 316.)

Uusi lastensuojelulaki vuonna 1983 nosti keskiöön lapsen aseman, lapsen edun ja itsemääräämisoikeuden (Juhila 2006, 42). Lapsen etu sosiaalityön tekemisessä ja asiakastyön representaatiossa korostuvat ilmoituksissa siinä, että kaikilla lapsilla sanotaan olevan oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehittymiseen sekä erityiseen suojeluun. Ylipäänsä se, että virallisesti puhutaan lastensuojelun palveluista, representoi sosiaalityön tekemistä asiakastyönä. Lastensuojelun tehtävät määritellään lapsen oikeuksien turvaamisena sekä vanhempien ja muiden huoltajien tukemisena kasvatustehtävässä. Sosiaalityön tekemistä asiakastyönä representoi myös ensisijainen siihen pyrkimys, että lapsi tai nuori voi kasvaa ja kehittyä omassa kodissaan ja se, että työnantajan visiona oli maailma, jossa toteutuu jokaisen lapsen oikeus elämään, suojeluun, kehittymiseen ja osallistumiseen.

Postmodernille asiantuntijuudelle on tyypillistä neuvotteleva asiantuntijuus, tietämisen tapojen moninaisuus ja tiedontuotannollinen kumppanuus ja tätä kautta asiakasnäkökulman vahvistuminen (Karvinen 2009, 132–136, Rantalaihon 2012 mukaan). Juhila (2006, 103–106) kutsuu asiakassuhdetta kumppanuussuhteeksi, jossa asiakas ja sosiaalityöntekijä toimivat rinnakkain. Asiakkaan tieto, on niin sanottua toista tietoa. Se on kuitenkin rinnakkaista sosiaalityöntekijän ammatillisen ja virallisen hallinnollisen tiedon kanssa. Professionaalisuus ei ole tällöin asiakkaan tiedon ylittävää asiantuntijuutta vaan kykyä kuunnella asiakasta oman arkensa asiantuntijana ja hyväksyä asiakkaan tieto tasa-arvoiseksi tiedoksi (Matthies 1993, 124–126).

Asiakkaan rooli asiakasprosessissa ja uusi systeemisen lastensuojelun malli korostuvat, kun kerrotaan työskentelyprosessin kehittämistä asiakaslähtöisempään suuntaan siten, että asiakkaan oma prosessi olisi katkeamaton ensimmäisestä yhteydenotosta sijoitusvaiheeseen saakka. Alkuarvioinnissa rakennetaan asiakkaan ja ammattilaisen vuorovaikutuksen perustaa, jonka kautta suunnitelmallista sosiaalityötä sitten toteutetaan. Muutosta on tapahtunut sitten vuoden 2008, jolloin voimaan tulleessa lastensuojelulaissa tilanteen arviointi määritellään hyvinkin itsenäiseksi lastensuojeluprosessin osaksi. (Ojaniemi & Rantajarvi 2010, 219–220.)

Asiakaslähtöisyyttä sosiaalityön tekemisessä representoi pyrkimys etsiä uutta suuntaa ja katkaista pitkäaikainen työttömyys asiakkaiden kanssa yhdessä. Asiantuntijuus asiakkaan asioiden ajajana korostuu integroituna hoitona, moniammatillisen osaamisen tärkeytenä ja panostamalla perheiden tukemiseen erotilanteissa. Tärkeänä pidetään myös ja ennaltaehkäisevää toimintatapaa, perhekeskeyttä, terveyden edistämistä, varhaista tukea ja puuttumista sekä moniammatillista työtettä. Syrjäyttävien prosessien katkaiseminen haastaa sosiaalityön tekemisen heikompien puolestapuhujana, viranomaisverkostoissa toimimisessa, palveluiden koordinoimisessa, erityisasiantuntijana ja asiakkaiden tilanteen normalisoijana (Raunio 2000, 62). Esimerkiksi alkuarvioinnissa eri palvelujen yhdistäminen nostaa esiin arvioinnin ja muutokseen tähtäävän työskentelyn suhteen. Moniammatillisesti erilaisten erityispalvelujen ja asiantuntijoiden käyttäminen asiakkaan tilanteen arvioinnissa johdattaa pohtimaan asiakkaan tilannetta koskevan tiedon rakentumista. Tuleeko lastensuojeluperheen asiakkaan esimerkiksi lopettaa päihdeiden käyttö vai toimia toisin suhteessa lapseen? (Ojaniemi & Rantajärvi 2010, 224.)

LAPE-kärkihankkeessa mukana olo tuo esiin sosiaalityön tekemisen kokonaisvaltaisena yhteiskunnallisena hyvinvoinnin edistäjänä. Sosiaalityön tekeminen asiakastyönä representoituu myös asiakkaiden arvostavana ja kunnioittavana kohtaamisena vaikeita asioita ja niiden käsittelyä unohtamatta. Hankkeissa ja uudistuksissa mukana olo on ollut osa sosiaalityön tekemistä sen syntyajoista saakka. Muutostyöläisen tehtävä on katkaista syrjäytymisen prosesseja yksilö- ja aluetasolla. Yksilötason muutostyössä on usein kyse päihde- ja mielenterveystyöstä tai lastensuojelusta. LAPE-hankkeen muutostyö on laajemmin asuinalueisiin, maakuntiin ja koko maan rakenteisiin vaikuttavaa muutostyötä. Sinänäsä positiivisen uudistajan positio voi näyttäytyä monille sosiaalityöntekijöille myös suurena haasteena, jossa kasvavat toiminnalliset haasteet voivat uuvuttaa. (Raunio 2000, 53.)

Objektifikaatiossa sosiaalityön tekeminen esitetään edellä mainittujen luokittelujen ja nimeämisten kautta, jolloin työstä luokitellut ja nimetyt ominaisuudet luovat todellisuuden representaatioita siitä, miten sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme näyttäytyy. Työpaikkailmoituksista esiin nousevat sosiaaliset representaatiot sosiaalityöstä asiakastyönä ovat tällöin yksi näkökulma siitä, millaista sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme on. Sosiaalityön tekemisen asiakastyönä sosiaalinen representaatio on osittain erilainen kuin perinteisten säädösten sanelemien virkojen tai viranomaistöiden sosiaaliset representaatiot. Tällöin sosiaalinen representaatio ilmentää representaation ja ympäristön suhdetta, jossa itsestäänselvydet tulevat kumotuiksi. Representaatiossa sosiaalityön tekemisestä asiakastyönä työn tekeminen ei jää näkymättömäksi, vaan saattaa kumota vallitsevia käsityksiä asi-

akkaasta palvelujen kohteena. Representaatioissa asiakas saattaa näyttäytyä subjektina, jolla on ainakin näennäinen valta vaikuttaa tilanteeseensa. Uhkana on tällöin, että asiakkaan vapautta, itsemääräämisoikeuksia ja valinnan mahdollisuuksia voidaan korostaa myös liikaa, jolloin asiakkaalle saatetaan asettaa vastuut, josta hän ei kykene itse selviytymään. (Pohjola 2010, 30.) Soten myötä myös valinnanvapaus voi olla verhottua poliittista tai julkishallinnollista valtaa, jossa asiakkaista halutaan palvelutuotannon tuotteiden ostajia omalla tai yhteiskunnan rahoituksella. (Pohjola & Laitinen 2010, 316.)

Representaatioiden voi ajatella osaltaan kumpuavan muutoksesta niissä sosiaalisissa käytännöissä, jotka sosiaalityön tekemisessä ovat perinteisesti vallinneet. Toisaalta nämä sosiaalityöntekijän pelkästä ulkoapäin ohjatusta viranomais- ja virkistyöstä poikkeavat toiminnanvapauden sosiaaliset representaatiot voivat muuttua sosiaalityön tekemisessä hitaasti. Tällaiset sosiaaliset representaatiot kuitenkin kertovat, että jotain on alkanut tapahtua tai ainakin halutaan tapahtuvan sosiaalityön tekemisen sosiaalisissa käytännöissä

7 YHTEENVETO

Työpaikkailmoituksissa sosiaalityön tekeminen objektifioidaan eli esitetään luokittelujen ja nimeämisten kautta, jolloin työstä luokitellut ja nimetyt ominaisuudet luovat todellisuuden representaatioita siitä, millaisena sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme näyttäytyy. Työpaikkailmoituksista esiin nousevat sosiaalityön tekemisen sosiaaliset representaatiot ovat tällöin yksi näkökulma siitä, millaista sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme on. Analyysissa esittämieni luokiteltujen ja nimettyjen ominaisuuksien pohjalta kaikki työpaikkailmoituksista tulkittavat sosiaaliset representaatiot sosiaalityön tekemisestä luovat työn tekemisestä konventioita. Tutkimukseni pohjalta voi sanoa, että kulttuurisena sosiaalisena ymmärryksenä ja yhteisesti jaetuissa reaktioissa sosiaalityön tekeminen on asiakastyötä ja rajattu professio, jossa on myös toiminnanvapautta. Lisäksi työn tekeminen on houkuttelevaa.

Tutkimukseni tulosten pohjalta voi osoittaa, että sosiaalisten representaatioiden teoriaa on mahdollista käyttää työpaikkailmoituksen sosiaalisten representaatioiden tarkastelussa, jossa diskurssianalyysi on sekä osa sosiaalisten representaatioiden teoriaa että menetelmä. Metateorianana sosiaalinen konstruktionismi on kielenkäytön ymmärtämistä sosiaalisesti toiminnaksi, jonka kautta tutkimuksen kohteena olevat ilmiöt saavat muotonsa ja jonka kautta sosiaalisesti jaettu tieto rakennetaan ja uusinnetaan (Nikander 2001, 282–283). Sosiaalinen konstruktionismi näkyy tutkimuksessani aineistosta poimittujen ilmaisujen hajottamisena ja uudelleen jakamisena temaattisiin luokkiin. Luokkien kautta aineisto rakennetaan sosiaalisiksi representaatioiksi, jolloin aineistosta voi tehdä tulkintoja siitä, miten sosiaalinen toiminta elää näissä aineiston representaatioissa.

Aineisto olen hajottanut luokkiin diskurssianalyysin menetelmin. Menetelmänä diskurssianalyysi auttoi järjestämään aineiston temaattisesti. Lähtökohtana oli ajatus, että työpaikkailmoitukset representoivat sosiaalisia käytäntöjä sosiaalityön arvostuksesta ja professiosta ja siitä, miten sosiaalityön tekeminen kulttuurissamme nähdään. Tätä kutsutaan diskursiivisten tapahtumien kuvaukseksi. Kun tutkin työpaikkailmoitusten kieltä tarkemmin, löysin ilmoituksista säännönmukaisuuksia, diskursiivisia muodostelmia, joiden syntymiseen vaikuttavat lausumisen tavat ja muotoutumissäännöt. Lausumisen tapaan kuuluvat lausuman asema, sijainti ja paikka. Asemaksi määritin sen, oliko työpaikkailmoituksen sosiaalityö julkisen vai yksityisen tahon järjestämää. Sijainti kertoi, minkä alan sosiaalityöstä oli kyse, esimerkiksi lastensuojelun avohuolto, ja paikka määrittäi aikaa ja aikakautta, jolloin ilmoitus oli julkaistu.

Muotoutumissäännöistä erotin esiintulopinnat, rajaavat instanssit ja erikoistumisen asteikot. Esiintulopinnaksi määritin työpaikkailmoituksen yhteiskunnallisena tekstinä. Rajaaviksi instansseiksi määritin työhön tai virkaan kuuluvat lainsäädännölliset kriteerit, jotka osittain löytyivät kaikista ilmoituksista. Tällaisia instansseja ovat pätevyysvaatimukset ja muut viranhakuun lakisääteisesti kuuluvat ohjeistukset. Jos rajaavina instansseina esitettiin työpaikkailmoituksissa muuta kuin lakisääteisesti määriteltyjä ominaisuuksia, katsoin niiden vahvistavan sosiaalityön arvostusta tai professioasemaa. Erikoistumisen asteikolle asetin eri alojen sosiaalityöntekijät, esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä tai vammaispalvelun sosiaalityöntekijä.

Sosiaaliset käytännöt ovat todellisuutta, joka tapahtuu, muuttuu ja uusiutuu tiedon rakenteina ja ajattelun systeemeinä (ks. esim. Chambon 1999). Tekemieni rajausten pohjalta tutkin, millaisia sosiaalisia käytäntöjä työpaikkailmoitukset sosiaalityön tekemisestä ilmensivät. Sosiaalisten käytäntöjen näkyväksi tekemisen kautta tulivat näkyviin niihin sisältyvät sosiaaliset representaatiot.

Sosiaalisen konstruktionismin taustoittamana rakensin aineiston uudelleen teoreettisen lähestymistavan kautta, eli nostin esiin analyysissä paljastuneet sosiaaliset representaatiot tulkiten niitä suhteessa sosiaalityön historiaan ja tämänhetkiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Moscovicin (2001, 20) mukaan reagoimme tapahtumiin yhteisesti sosiaalisesti jaettujen määritelmien kautta. Tätä hän kutsuu kulttuuriseksi ymmärrykseksi. Reagointi tapahtuu siis kulttuurisen roolin mukaan. Sosiaalityöntekijöillä ja heidän työnantajillaan lienee sama jaettu reaktio ja kulttuurinen ymmärrys siitä, mitä sosiaalityön tekeminen on. Sosiaalityön tekemisestä on tällöin olemassa tietynlainen konventio, jonka alan ihmiset jakavat. Se, että sosiaalityön tekeminen silti representoitui ilmoituksissa eri tavoin, kertonee työn moninaisuudesta ja sosiaalityön tekemisen muutostilasta yhteiskunnallisessa kontekstissa. Juuri tämän esiin tuomisesta on tutkimuksessanikin kysymys.

Tekstit ovat siis osa sosiaalista käytäntöä, joiden sisältöön vaikuttamalla voi vaikuttaa niiden välittämiin sosiaalisiin representaatioihin. Moscovici (2001) on määritellyt sosiaalisiin representaatioon liittyvistä käsitteistä ankkuroinnin ja objektifikaation, jotka pystyin nostamaan esiin aineistostani. Ankkuroinnin käsitteen pohjalta aineiston teoreettinen tarkastelu toi esiin sen, kuinka kulloisessakin ilmoituksessa luokiteltiin ja nimettiin sosiaalityön tekemiseen liittyviä piirteitä, joiden piirteiden kautta ilmaisut voi edelleen jakaa teemojen alle sosiaalisiksi representaatioiksi. Erilaiset piirteet määrittivät työn tekemisen professiota kuin esimerkiksi toiminnanvapautta. Niin ikään erilaiset piirteet määrittivät työn tekemisen houkuttelevuutta kuin esimerkiksi työn tekemistä asiakastyönä. Objektifikaation käsite auttoi avaamaan sitä, millaiset ilmaisut ja niiden kautta representaatiot jättävät sosiaalityön

tekemisen näkymättömäksi. Tällaisista, esimerkiksi viranomaistyön representaatioista voi tulkita, että uusia käytäntöjä työn tekemisessä ei ole, vaan pikemmin uusinnetaan vanhoja. Itsestäänselvyyksien kumoamisessa kyse on päinvastaisesta vaikutuksesta. Esimerkiksi työn toiminnanvapauden, houkuttevuuden ja muuttuvan asiakastyön representaatioiden voi tulkita, että jotkut vallitsevat käytännöt ovat muuttumassa tai muuttuneet.

Aineiston analyysistä tekemäni tulkinnat työpaikkailmoitusten sosiaalisista representaatioista pohjautuivat tutkimustiedolle professiosta, professionaalisuudesta, sosiaalityön asiantuntijuudesta ja sosiaalityön profession historiasta, sosiaalityöstä asiakastyönä muuttuvissa yhteiskunnan ja poliittisissa rakenteissa, työn arvostuksesta ja itsearvostuksesta. Pohjana analyysissä ja tulosten tulkinnassa olivat myös työpaikkailoituksen sisällön kuvailu ja virkamieslain säädökset. Se, että sosiaalityöntekijöistä on pulaa ja että osassa yliopistoista on vaikea saada sosiaalityön aloituspaikkoja täytettyä, kuvaa sosiaalityöntekijän työtä marginaalisena epähoukuttelevana ammattialana. Tutkimukseni osoittaa, että työpaikkailoituksista representoituvat sosiaalityön tekeminen professionaalisena sekä työn tekemisen toiminnanvapaus ja houkuttelevuus, jotka piirteet osaltaan muuttavat tätä käsitystä epähoukuttelevasta työstä. Tutkimukseni pohjalta sosiaalityöntekijän työ representoituu profession sisällä kuitenkin myös työnä muiden töiden tai virkojen joukossa ja viranomaistyönä, jotka sosiaaliset representaatiot saattavat jättää työn näkymättömäksi. Tämä kertoo sosiaalityön tekemisessä vallitsevien käytäntöjen uusiutumisen, jossa työn tekemisessä ei ole aiempaa negatiivisempaa tai positiivisempaa varausta. Sosiaalityön tekeminen jäänee tällöin niiden käytäntöjen varaan, jotka sillä jo historian valossa jo on.

Jos sosiaalityön tekemistä on pidetty henkisesti raskaana ja epähoukuttelevana, työn toiminnanvapaus ja houkuttelevuus representoivat työn tekemisen käytäntöjen poikkeavan näistä käsityksistä. Sosiaalityön tekeminen asiakaslähtöisenä työnä taas representoi työn käytäntöjä, joiden kautta voi tulkita sosiaalityön tekemisen olevan muuttumassa kontrolloivasta viranomaistyöstä asiakaspalveluksi. Tällöin työn käytännöissä lähtökohta on löytää asiakkaille parhaat mahdolliset ratkaisut ja edut, mutta asiakas voi olla myös markkinoinnin kohde, joka tuottaa tai jonka kautta tuotetaan uudessa julkishallinnossa ja soten näennäisessä valinnanvapaudessa mahdollisimman tehokkaasti. Sosiaalityön tekemisen representoituminen semiprofessionaalisena sitä vastoin voi kertoa profession arvostuksen ja akateemisen tutkinnon ja pätevyyden yhteiskunnallisen merkityksen ymmärtämisen heikkenemisestä sosiaalityön tekemisessä.

Jatkotutkimuksen aiheita käsittelemäni tutkimuskysymyksiin voisi olla diskurssianalyysin keinoin sen analysoiminen, miten institutionaalinen paikka ja sijainti, eli sosiaalityön työtehtävät ja aikakausi,

määrittävät sosiaalityön tekemistä työpaikkailmoituksessa. Diskurssi ja representaatio voivat myös olla erilaisia esimerkiksi kunnan, yksityisen tai sairaalasosiaalityössä. Tutkimuksessa voisi syventää sitä, miten esimerkiksi julkisen ja yksityisen alan sosiaaliset representaatiot sosiaalityön tekemisestä eroavat. Voisi myös pohtia, mistä yhteiskunnallisista syistä nämä erot voivat johtua ottamalla yhdeksi näkökulmaksi esimerkiksi soten ja asiakkaan valinnanvapauden. Tutkimusta tehdessäni kiinnostus heräsi myös sosiaalityöntekijöiden palkkauksen tarkasteluun. Miten esimerkiksi tuleva sote vaikuttaa sosiaalityöntekijän työn arvostukseen, jos palkkaus määräytyy maakunnittain sen mukaan, mikä kunta on aikaisemmin maksanut korkeinta palkkaa? Tämä saattaa ainakin tehdä sosiaalityöntekijöiden keskinäisestä palkka-asetelmästä nykyistä tasavertaisemman, koska tällä hetkellä palkkaus voi määräytyä työntekijöiden saatavuuden mukaan. Toinen kysymys on, heikentääkö tällainen palkka-asetelman tasapäistäminen toisaalta entisestään sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa omaan asemaansa työmarkkinoilla.

LÄHTEET

Aluehallintovirasto (2016). Tiedotteet 30.6.2016. Työpaikkailmoituksissa syrjiviä vaatimuksia kielitaidosta, kansalaisuudesta ja iästä. Saatavilla <https://www.avi.fi/web/avi/-/tyopaikkailmoituksissa-syrjivia-vaatimuksia-kielitaidosta-kansalaisuudesta-ja-iaasta-etela-suomi-#.Wrs-ALpuK_s>, luettu 28.3.2018.

Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet (2017). Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Saatavilla <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf>, luettu 4.5.2017.

Burr, Vivien (2004): Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. Tampere: Vastapaino.

Chambon, Andrienne S: Foucault's Approach: Making the Familiar Visible. Teoksessa Chambon, Andrienne S, Allan Irving ja Laura Epstein (toim.): Reading Foucault for Social Work. Columbia University Press, New York 1999, 51–82.

Eräsaari, Leena: Sosiaalityötä ”linssin” takaa. Teoksessa: Karvinen-, Synnöve, Tarja Pösö ja Mirja Satka (toim.): Sosiaalityön tutkimus. SoPhi, Jyväskylän yliopisto 2000, 117–145.

Foucault, Michel (2005): Tiedon arkeologia. Kilpeläinen, Tapani (suom.). Tampere: Vastapaino.

Freidson, Eliot (2001): Professionalism. The Third Logic. San Francisco: University of California.

Heikkinen, Jarno (2008): Sosiaalityön ammattikuva sosiaalihuollossa. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Heikkinen, Vesa: Teksteihin tunkevat todellisuudet. Teoksessa Heikkinen, Vesa, Pirjo Hiidenmaa ja Ulla Tiirilä (toim.): Teksti työnä, virka kielenä: Gaudeamus, Helsinki 2000, 116–213.

Heikkinen, Vesa (1999): Ideologinen merkitys. Kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Helsinki: SKS.

Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes ja Paula Sajavaara (2005): Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jokinen, Arja: Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.): Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere 2016, 249–265.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.): Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere 1993, 17–47.

Juhila, Kirsi (2006): Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja: Sosiaalityön toimintakulttuurit. Teoksessa Teoksessa: Karvinen, Synnöve, Tarja Pösö ja Mirja Satka (toim.): Sosiaalityön tutkimus. SoPhi, Jyväskylän yliopisto 2003, 171–206.

- Julkunen, Raija (2001): Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Meltti, Tero: Muutosprosesseissa ristiriitaistuva sosiaalityö. Teoksessa Satka, Mirja, Anneli Pohjola ja Marketta Rajavaara (toim.): Sosiaalityö ja vaikuttaminen. SoPhi, Jyväskylän yliopisto 2003, 31–53.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli: Asiakkuus – sosiaalityön ydinteema. Teoksessa Laitinen, Merja ja Anneli Pohjola (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä, Gaudeamus, Helsinki 2010, 7–15.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.
- Lehtonen, Mikko (1996): Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.
- Matthies, Aila Leena: Ekologinen lähestymistapa sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, Riitta, Harri Jokiranta, Synnöve Karvinen, Aila-Leena Matthies ja Anneli Pohjola (toim.): Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki 1993, 229–246.
- Miksi sosiaalihuolto ei näy sotessa? (2017) Keskustelu. Sosiaalityöntekijöiden seura ry - Youtube-kanava. Saatavilla <<https://www.youtube.com/channel/UCIAY8HICKHeJ9DROddzGYIQ>>, luettu 9.3.2017.
- Moscovici, Serge (2001): Social Representations. Explorations in Social Psychology. Duveen, Gerard (toim.) Washington Square, New York: New York University Press.
- Mutka, Ulla (2001): Sosiaalityön neljäs käänne. Jyväskylä: Korpiljyvä Oy.
- Nikander, Pirjo: Kenneth Gergen. Konstruktivistinen ja postmoderni sosiaalipsykologia. Teoksessa Hänninen, Vilma, Jukka Partanen ja Oili-Helena Ylijoki (toim.): Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät. Vastapaino, Tampere 2001, 275–298.
- Niskala, Asta: Mallinnus sosiaalityön kehittämisen välineenä. Teoksessa Laitinen, Merja ja Anneli Pohjola (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki 2010, 277–305.
- Ojaniemi, Pekka & Rantajarvi, Kaisa-Maria: Alkuarvioinnista suunnitelmalliseen sosiaalityöhön. Teoksessa Laitinen, Merja ja Anneli Pohjola (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki 2010, 219–244.
- Parton, Nigel & Kirk, Stuart: The Nature and Purposes of Social Work. Teoksessa Shaw, Ian ja Katharine, Briar-Lawson ja Joan Orme ja Roy Ruckdeschel (toim.): The SAGE Handbook of Social Work Research. SAGE Publications Ltd, Lontoo 2010, 23–36.
- Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Helkama Klaus: Serge Moscovici: Sosiaaliset representaatiot. Teoksessa Hänninen, Vilma Jukka Partanen ja Oili-Helena Ylijoki (toim.): Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät. Vastapaino, Tampere 2001, 253–274.
- Pohjola, Anneli: Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja ja Anneli Pohjola (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki 2010, 19–74.

Pohjola, Anneli: Sosiaalityön koulutuksen tila ja paikka. Teoksessa Laitinen, Merja ja Anneli Pohjola (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus, Jyväskylä 2003, 145–165.

Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja: Epilogi. Teoksessa Laitinen, Merja ja Anneli Pohjola (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki 2010, 309–320.

Rajavaara, Marketta (1983): Sosiaalityön ammatillistumisesteet. Helsinki: Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos 6.

Rantalaiho, Ulla-Maija: Työnohjaus sosiaalityön opinnoissa. Teoksessa Tuohino, Noora, Anneli Pohjola ja Mari Suonio (toim.) Sosiaalityön käytännönopetus liikkeessä. SOSNET julkaisu 5: 2012, 128 - 145. Saatavilla <<http://www.sosnet.fi>>, luettu 24.1.2018.

Raunio, Kyösti (2000): Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus kirja.

Raunio, Kyösti (2004): Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Remes, Liisa (2014): Diskurssianalyysin kolme traditiota. Metodix – Metoditietämystä kaikille. Saatavilla <<https://metodix.fi/2014/05/19/remes-diskurssianalyysin-kolme-traditiota/>>, luettu 10.10.2017.

Sipilä, Anita (2011): Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet - Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 28.

Sosiaalityön yliopistollinen koulutus Suomessa (2015): Sosnet. Saatavilla: <<http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityonyliopistollinen-koulutus-Suomessa>>, luettu 23.5.2017.

Suoninen, Eero: Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.): Diskurssianalyysi Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere 2016, 229–247.

Suoninen, Eero (1997): Miten tutkia moniäänistä ihmistä?: diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittäminen. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Acta Universitatis Tamperensis 580.

Suomen Kuvalehti (21.5.2010): Valkokaulusten vastaisku. Lappalainen, Tuomo (toim.).

Toikko, Timo (2005): Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

Valtion virkamieslaki (20.3.2015/283).

VALTIOVARAINMINISTERIÖ MÄÄRÄYS (2016). Henkilöstö- ja hallintopolitiikkaosasto OHJE VM/2118/ /2016 Valtion työmarkkinailaitos. Saatavilla <<http://docplayer.fi/30897385-Valtiovarainministerio-maarays-henkilosto-ja-hallintopolitiikkaosasto-ohje-vm-2118-2016-valtion-tyomarkkinailaitos.html>>, luettu 4.5.2017.

Vuorikoski, Marjo (1999): Sosiaalityön professionalistuminen ja koulutus. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Tampere University Press.

Välimaa, Outi (2011): Kategoriat ongelman selontekoina: pitkäaikaistyöttömyydestä neuvottelemisen ja sen rakentuminen haastattelupuheessa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Tampere University Press. Acta Universitatis Tamperensis 1589.